

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

**İNTİHAR OLASILIĞI: KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, KONTROL
ODAĞI VE ÖLÜM ALGISI AÇISINDAN BİR
DEĞERLENDİRME**

Yüksek Lisans Tezi

Merih DEMİRKOL

Ankara-2013

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

**İNTİHAR OLASILIĞI: KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, KONTROL
ODAĞI VE ÖLÜM ALGISI AÇISINDAN BİR
DEĞERLENDİRME**

Yüksek Lisans Tezi

Merih DEMİRKOL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN

Ankara-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

İNTİHAR OLASILIĞI: KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, KONTROL
ODAĞI VE ÖLÜM ALGISI AÇISINDAN BİR
DEĞERLENDİRME

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı:

İmzası:

Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN

Ayşegül

Prof. Dr. Doğan KÖKDEMİR

Doğan

Doç. Dr. Banu YILMAZ

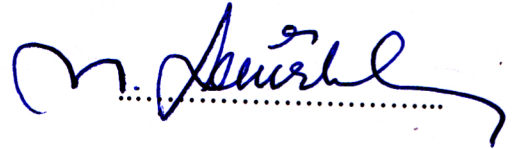
Banu

Tez Sınavı Tarihi: 01.08.2013

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim..(...../...../2013)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Merih DEMİRKOL

TEŞEKKÜR

Tez sürecim boyunca her anlamda desteğini benden esirgemeyen, güler yüzüne, samimiyetine ve anlayışına sığınarak, karşılaştığım her problemde çekinmeden yanına gidebildiğim değerli hocam Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN’e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince bizim için her zaman “en iyisini” isteyen, kendimizi geliştirmemiz adına gerektiğinde kendilerinden ödün veren, kesin ve değişmez bir etik anlayışıyla yetişmemizi sağlayan, sadece akademik anlamda değil; desteklerini her zaman arkamızda hissettiren Prof. Dr. Gülsen ERDEN’e, Prof. Dr. Şennur TUTAREL KIŞLAK’a, Doç. Dr. Banu YILMAZ’a ve Tez Savunma Sınavımda katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. Doğan KÖKDEMİR’e teşekkür ediyorum.

Aynı yolda birlikte yürüdüğüm, içtenlikleri, sevecenlikleri, tatlı sohbetleri sebebiyle her dersi iple çekmeme vesile olan yüksek lisans grubundaki tüm arkadaşlarıma, araştırmaya katılarak tez çalışmama katkıda bulunan tüm katılımcılara, katılımcılara ulaşmamı kolaylaştıran yakınlarıma, arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Son olarak veri toplama sürecinde bana yardım eden: kıymetlim annem Meral DEMİRKOL’a, desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen, pamuk kalpli babam İhsan DEMİRKOL’a, canım kardeşim, arkadaşım, sırdaşım Hakan DEMİRKOL’a ve her zaman yanımda olan, hayatıma ‘anlam’ katan Mustafa Enes YILMAZ’a çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	iii
BİLDİRİM.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar VE GRAFİKLER.....	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. İNTİHAR İLE İLGİLİ KURAMLAR.....	3
1.1.1. Biyolojik Yaklaşım.....	3
1.1.2. Genetik Yaklaşım.....	3
1.1.3. Psikolojik Yaklaşımlar.....	4
1.1.3.a. Durkheim'in Toplumsal Yönelimli Kuramı.....	4
1.1.3.b. Psikanalitik Kuram.....	5
1.1.3.c. Öğrenme/Sosyal Öğrenme Kuramı.....	6
1.1.3.d. Kaçış Teorisi.....	7
1.1.3.e. Terör Yönetimi Kuramı.....	8
1.1.3.f. Joiner'in İntihar Teorisi.....	8
1.2. İNTİHARIN YAYGINLIĞI VE İNTİHARLA İLİŞKİLİ DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER.....	9
1.3. İNTİHARDA RİSK FAKTÖRLERİ.....	13
1.4. İNTİHAR İLE İLİŞKİLİ DEĞİŞKENLER.....	16

1.4.1. Kişilik Özellikleri.....	15
1.4.2. Kontrol Odağı.....	27
1.4.3. Ölüm Algısı.....	31
1.5. İNTİHARI ÖNLEMeye YÖNELİK ÇALIŞMALAR.....	40
1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	42

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1 ÖRNEKLEM.....	43
2.1 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	45
2.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	45
2.2.2. İntihar Olasılığı Ölçeği.....	46
2.2.3. Beş Faktör Kişilik Envanteri.....	49
2.2.4. Rotter'ın Kontrol Odağı Ölçeği.....	50
2.2.5. Ölüm Metaforları Ölçeği.....	51

BÖLÜM III

BULGULAR

3.1 DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN ANALİZLER.....	53
3.2 KORELASYON ANALİZLERİ.....	60
3.3 REGRESYON ANALİZİ.....	63

BÖLÜM IV

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1 TARTIŞMA.....	66
4.1.1 ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN CİNSİYET, YAŞ VE EĞİTİM DÜZEYİ AÇISINDAN TARTIŞILMASI.....	67
4.1.2 ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN BİRBİRLERİ İLE OLAN İLİŞKİLERİNİN TARTIŞILMASI.....	72
4.1.3 İNTİHAR OLASILIĞINI YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN TARTIŞILMASI.....	77
4.2 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83

BÖLÜM 5

ÖZET.....	85
SUMMARY.....	87
KAYNAKLAR.....	89
EKLER.....	112

TABLOLAR- GRAFİKLER

TABLOLAR

TABLO-1 : Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	44
TABLO-2 :Ölçeklerden Alınan Puanların Yaş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	55
TABLO-3 : Tukey- Kramer Testi Sonuçları.....	57
TABLO-4 : İ.O.Ö ve Alt Ölçeklerine İlişkin Korelasyon atsayıları.....	61
TABLO-5: Araştırma Değişkenlerinin Birbirleri ile Olan İlişkileri.....	62
TABLO-6: İzlenen Adımlara Göre Regresyon Analizine Girilen Değişkenler..	63
TABLO-7 : İntihar Olasılığını Yordayan Değişkenler.....	64

GRAFİKLER

GRAFİK-1 : İntihar Olasılığı- Yaş ve Cinsiyet Etkileşim Etkisi (düşük eğitim).....	58
GRAFİK-2 : İntihar Olasılığı- Yaş ve Cinsiyet Etkileşim Etkisi (yüksek eğitim).....	59
GRAFİK-3 : Açıklık- Yaş ve Cinsiyet, Eğitim ve Cinsiyet Etkileşim Etkisi (düşük eğitim).....	60
GRAFİK-4 : Açıklık- Yaş ve Cinsiyet, Eğitim ve Cinsiyet Etkileşim Etkisi (yüksek eğitim).....	60

BÖLÜM I

GİRİŞ

İntihar sözcük anlamı bakımından incelendiğinde, bir kimsenin toplumsal ve ruhsal nedenlerin etkisiyle kendi yaşamına son vermesi ve yaşamını tehlikeye düşürecek aşırı davranış ya da eylemde bulunmasıdır (TDK Sözlüğü, 2009). İntihar kelimesi Arapça “nahr” kökünden türemiştir. Arapça’da nahr sözcüğü bir canlının boğazını kesmek anlamına gelmektedir (Eskin, 2003). Özet olarak bir insanın isteyerek ve kararlılıkla hayatına son vermesi anlamını taşımaktadır.

İntiharın özel bir tanımını yapmak güçtür ancak konu ile ilgili çalışmalar yapmış kuramcılardan Emile Durkheim’a göre (2000) “Ölüme götüreceğini bilerek, olayın kurbanı tarafından girilen olumsuz eylemin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak meydana getirdiği her ölüm” intihardır. Edwin Shneidman’a göre ise (1986), “İntihar dayanılmaz acıları, ağır sorunları olan, şaşırılmış, bozulmuş ve gücü azalmış benliğin çözüm arayıcı bir eylemidir.” (Özsoy ve Eşel, 2003).

İntihar olasılığı kavramı bireylerin içinde bulunduğu biyopsikososyal koşulları göz önünde bulundurarak intihar davranışında bulunmaya ne kadar eğilimi olduklarını ifade etmektedir. İntihar girişimi ise “bireyin kendisini yok etmek, zarar vermek amacıyla gerçekleştirdiği, intihara yönelik ölümcül olmayan tüm istemli girişimlerdir.” (Tezcan, 2010).

Yapılan literatür taraması sonucunda bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerinin, olaylar üzerinde algıladığı kontrolünün ve ölüme yüklediği anlamların intihar olasılığı ile ilişkili olabileceği düşünölmüş, ancak bu değişkenlerin bir arada kullanıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle, bu çalışmanın temel amacı da, kişilik özellikleri, kontrol odağı ve ölüm algısı ile intihar olasılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Ayrıca, cinsiyet, yaş ve eğitim gibi demografik değişkenler ile söz konusu diğer değişkenler (kişilik özellikleri, kontrol odağı ve ölüm algısı) arası ilişkilerin belirlenmesi de araştırmanın diğer amacını oluşturmaktadır.

1.1. İNTİHARLA İLGİLİ KURAMLAR

İntihar, altında pek çok dinamiğin ayrı ayrı ya da birlikte rol oynayabildiği bir olgudur. İntihar davranışına neden olan değişkenleri belirlemek ve incelemek amacıyla pek çok çalışma yapılmış, birbirinden farklı bakış açıları öne sürülmüştür.

1.1.1. Biyolojik Yaklaşım: İntihar davranışının ortaya çıkmasında beyin biyokimyası, nörotransmitterler ve çeşitli maddelerin rol oynadığını ortaya koyan çalışmalar intiharın etiyolojisinde biyolojik faktörlerin de önemli olduğunu göstermiştir. Bu konuya ilişkin Karolinska Enstitüsü'nde yapılan ilk çalışmada beyin omurilik sıvısı hidroksi indol asetik asit (5-HIAA) düzeyleri düşük olan depresif hasta grubunda yüksek olan gruba göre intihar oranı daha yüksek olarak saptanmıştır (Nordstrom ve ark., 1994; akt. Özsoy ve Eşel, 2003; Köşkdere, 2005).

Postmortem çalışmalar da intiharın etiyolojisinde biyolojik etmenlerin etkili olabileceğini göstermiştir. İntihar kurbanlarının prefrontal korteksinde serotonin transporter bağlama düzeyinin azalmış olduğu ve intihar eğilimi olan depresyonlu hastaların daha fazla prefrontal korteks hipoaktivitesine sahip olduğu bunun da serotonerjik aktivite azalmasıyla ilişkili olabileceği sonucuna varılmıştır (Oquendo ve Man, 2000, 2001; akt. Özsoy ve Eşel, 2003).

Dopaminerjik sistem ve intihar davranışı arasındaki ilişkilerin araştırıldığı bir başka çalışmada ise intihar eğilimi olan depresif hastaların homo vanilik asit (HVA)

ve dihidroksi fenil asetik asit (DOPAC) düzeylerinin düşük olduğu bildirilmektedir (Roy, 1992).

1.1.2. Genetik Yaklaşım: Pek çok psikiyatrik bozuklukta olduğu gibi intihar davranışında da ailesel/genetik yatkınlık söz konusudur. Genetik yatkınlığın intihar davranışında bulunma üzerindeki etkileri ikiz ve evlatlık çalışmalarından ve moleküler genetik çalışmalarından yararlanılarak ortaya konmaktadır. Yapılan çalışmalarda monozigot (tek yumurta) ikizlerde hem intihar hem de intihar girişiminin birlikte görülme sıklığı anlamlı ölçüde daha yüksek bulunmuştur. İntihar olgularında genetik yatkınlığın önemini gösteren bir diğer çalışmada ise evlat edinilmiş kişilerden seçilen intihar vakaları ve bu kişilerin biyolojik akrabaları incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre intiharla ölenlerin biyolojik akrabalarında intihar oranı kontrol grubuna göre 6 kat daha fazla bulunmuştur (Roy, Segal ve Sarchiapone, 1995).

1.1.3. Psikolojik Yaklaşımlar: İntiharın etiyolojisine psikolojik açıdan bakıldığında konuya ilişkin açıklamaların farklı kuramlara dayandırıldığı ve bu kuramlar çerçevesinde açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir:

1.1.3.a. Durkheim'in Toplumsal Yönelim Kuramı: Durkheim intiharı ilk kez sosyolojik açıdan ele alan ve bu bağlamda değerlendiren Fransız bir sosyologdur. Durkheim'a göre intihar bireyin kendisiyle ilişkili faktörlerden değil diğerleriyle olan ilişkilerindeki bozukluklardan ya da çatışmalardan kaynaklanmaktadır. Durkheim yaptığı çalışmalarda (1986) herhangi bir grupta özdeşleşme sağlayamamış,

evlenmemiş ya da boşanmış, dindar olmayan kişilerde intihar oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulguları, bireylerin özdeşleştiği toplum gruplarıyla olan bağlarının zayıflamasının ya da tamamen kopmasının intihar davranışının ortaya çıkmasında etkili olduğu yönündeki düşüncelerini desteklemiştir. Ayrıca ekonomik krizler ya da savaş yenilgisi sonrası gibi toplumsal değerlerin ve bağların zayıfladığı, kişilerarası ilişkilerin daha çatışmalı olduğu dönemlerde intihar olaylarının arttığını saptamıştır (Odağ, 1985).

Durkheim (1986) bireylerin toplumsal gruplarla özdeşleşememesinin intihar için etken olduğuna vurgu yaparken aynı zamanda kişinin ait olduğu, özdeşim kurduğu grubun değerlerine aşırı bağlılığının da intihar davranışında rol oynayabildiğini öne sürmüştür. Bireylerin sosyal bütünleşme düzeylerini ölçüt alarak üç intihar tipi tanımlamıştır. Toplumla bütünleşememe, herhangi bir gruba aidiyet geliştirememe, yabancılaşma gibi etmenlerin neden olduğu intiharlara egoistik (bencil); toplumla aşırı bütünleşme ve kişinin kendisini ait hissettiği sosyal grubun normlarını çok fazla içselleştirmesinden kaynaklanan intiharlara alturistik (diğergam, elcil); kişinin ahlaki açıdan yaşadığı istikrarsızlıkların ve alışkın olduğu normların kaybına yol açan toplumsal değişimlerin rol oynadığı intiharlara ise anomik intiharlar sınıflandırmasını yapmıştır (Odağ, 1985).

1.1.3.b. Psikanalitik Kuram: İntihar olgusuna psikolojik açıdan bakıldığında önemli bir yere sahip olan S.Freud'un psikanalitik kuramına göre intihar depresyonla ilişkili bir olgudur. Klasik psikanalize göre kişi depresyundayken gerçek ya da hayali bir sevgi nesnesinin kaybıyla karşı karşıyadır. Bu kayıp kişinin kendisini terk edilmiş ve

hayatı anlamsız bulmasına yol açmaktadır. Kendi öz değerini düşüren birey diğer taraftan da kaybedilen nesneye karşı düşmanca duygular beslemektedir. Kaybedilen sevgi nesnesine karşı biriktirilen düşmanca duygular kişinin kendisine dönmekte ve intihar gibi kendi kendine zarar verici davranışlara yol açmaktadır. Kurama göre depresif dönemlerde birey geç oral ve erken anal döneme geri dönmektedir. Bu döneme saplanmış yetişkinlerin tipik özellikleri arasında gereksinimlerini boyun eğerek ya da kendilerini beğendirerek karşılama yer almaktadır. Aynı nesneye karşı sevgi ve nefret gibi ambivalan duygular mevcuttur. Ancak gereksinimlerin giderilmesi için saldırganlık, nefret gibi olumsuz duyguların yol açtığı suçluluk duygusu ve sevgi nesnesi tarafından terkedilmenin neticesinde yaşanan anlamsızlık ve boşluk kişinin kendisini tahrip etmesine yol açabilmektedir (Freud, 1915, 1917; akt. Mikhailova, 2005; Geçtan, 1995).

1.1.3.c. Öğrenme/Sosyal Öğrenme Kuramı: Kuramın gelişiminde önemli rol oynayan ilk çalışmalar John Dewey tarafından yapılmıştır. Dewey insanların birbirlerinden bir şeyler öğrendiklerini düşünmüş ve konuyla ilgili araştırmalar yapmaya başlamıştır. Sosyal öğrenme kavramı ise ilk kez 1947 yılında Julian Rotter tarafından kullanılmıştır. Rotter’a göre insan “Hayatına tesir edebilen, yaşam deneyimlerini etkileyebilme yeteneğine sahip bilinçli bir varlıktır.” (Bayrakçı, 2007). Albert Bandura (1977) ise kuramın gelişiminde ve bugünkü popüleritesini kazanmasında en önemli isimlerdendir. Bandura başkalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrenme sürecinde; gözlemlenen davranışa yöneltilen dikkat, analiz, karar verme gibi unsurların da rol oynadığını öne sürerek kuramın sadece davranışçı

yaklaşımlara değil aynı zamanda bilişsel ekollere de dayanmasını sağlamıştır (Deeming ve Johnson, 2009).

Kuram, günlük yaşam içerisinde bireylerin, diğerlerinin davranışlarını ve bu davranışlar sonucunda aldıkları ödül ve cezaları gözlem yoluyla değerlendirerek aynı davranışta bulunması ya da bulunmamasını sağlayan bir öğrenme sürecini ifade etmektedir. Kişi, çeşitli davranışları diğerlerini gözlemleyerek, model alarak ya da taklit ederek öğrenir. Konuşma biçimi, giyim tarzı, yeme- içme alışkanlıkları gibi pek çok konuda sosyal öğrenme kuramının etkili olduğunu söyleyebiliriz.

1.1.3.d. Kaçış Teorisi: Son dönemlerde intiharın etiyolojisini açıklamak için ortaya atılan bakış açılarından biri de Kaçış Teorisi'dir. Kaçış Teorisi, Durkheim, Halbwachs ve Baechler gibi intiharla çalışan kuramcılardan esinlenerek geliştirilmiştir. Bu kurama göre insanlar ölmek istedikleri için değil, kendilerinden kaçmak istedikleri için intihar ederler. İntihar edenler başka bir yerde, başka bir zamanda, başka bir kişi olabilseler hayatlarına son vermek için intihar etmeyi seçmezler. İntihar etmeyi seçmenin nedeni bunun en iyi kendinden kaçabilme yöntemi olmasından kaynaklanmaktadır. Kendinden kaçma için intiharı seçerken 6 farklı aşamadan geçilmektedir. En önemli aşama kişinin beklentileri ya da standartlarının aksi yönünde büyük bir hayal kırıklığına uğramasıdır. İkinci aşama kendini suçlama, olumsuz sonuçların nedenleri yüzünden kendini sorumlu tutma aşamasıdır. Daha sonraki aşamalarda ise aşırı kendilik farkındalığı, olumsuz duygular, bilişsel yapının bozulması, inhibisyonun olmaması, anlamsızlık ve mantıksızlık git gide intiharın daha çekici hale gelmesine neden olmaktadır (Chatard ve Selimbegovic', 2011).

1.1.3.e. Terör Yönetimi Kuramı: İntiharın etiyojisi ile ilişkilendirilebilecek bir diğer kuram Terör Yönetimi Kuramı'dır. Kuram Greenberg, Pyszczynski ve Solomon (1986) tarafından insanların ölmek ve yok olmak konusundaki korkularını anlamak, açıklamak ve bu korkuyla nasıl başa çıktıklarını belirlemek için geliştirilmiştir (Ycaza, Hyman ve Behbahani, 2012). Terör Yönetimi kuramı insanların ölüme ilişkin anksiyetelerinin minimum düzeye indirildiğinde dünyayı ve kendi varoluşlarını anlamlı göreceklerini, kendi öz saygılarını geliştirmek için motive olacaklarını öne sürmektedir (Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt, & Schimel, 2004; Ycaza, Hyman ve Behbahani, 2012)

Ölümü hatırlatan uyarılar karşısında bireyler proksimal ve distal olmak üzere bazı savunma mekanizmaları kullanırlar. Ölüm ve ölümle ilgili düşünceler bastırma ve inkar gibi Proksimal savunma mekanizmalarının başlatılmasına neden olur. Distal savunma mekanizmaları ise ölümle ilgili düşünceler ortaya çıktığında su yüzüne çıkarlar; ancak bütün dikkat buna odaklanmamış durumdadır. Devreye kültürel dünya görüşleri, benlik saygısı ve yakın ilişkilerden oluşan üçlü güvenlik sistemi girer. Kurama göre bu sistem ölüme ilişkin kaygının üstesinden gelebilmeye, süreklilik, istikrar, kalıcılık ve sembolik ölümsüzlük duyguları sağlamaya yardımcı olur (Solomon, Greenberg & Pyszczynski, 1991; akt. Chatard, Selimbegovic', 2011; Bozo, Tunca ve Şimşek, 2009; Hart, Shaver & Goldenberg, 2005).

1.1.3.f. Joiner'ın İntihar Teorisi: Joiner (2005) intihar davranışını, kişilerarası ilişkilerin psikolojik boyutları açısından ele alan bir teori öne sürmüştür. Ona göre

intihar davranışında rol oynayan iki önemli etmen vardır: biri bireyin aidiyet duygusunun olmaması yani diğerlerine karşı bağılılık hissetmemesi, diğeri ise suistimal edilmiş hissetmektir (burdensomeness). Bu iki duygunun birlikte yaşanması intihar düşüncesini yordamada önemlidir (Joiner, Van Orden, Witte ve ark., 2009). Joiner ve ark.'nın (2009) teorileriyle uyumlu olarak Tucker ve Wintage'da (2012) aidiyet duygusunun olmayışının ve suistimal edilmiş hissetmenin bireyin intihar düşüncesine sahip olmasında önemli rol oynadığını vurgulamıştır (Yip ve Martin, 2006). Yip ve Martin (2006) ise aidiyet duygusunun olmayışına ve bireyin kendini diğerlerine bağılı hissedememesine, öfkeli bir mizaç yapısına sahip olmanın dolayısıyla diğerleri ile başarılı kişilerarası ilişkiler kuramamanın yol açtığını vurgulamıştır.

1.2. İNTİHARIN YAYGINLIĞI VE İNTİHARLA İLİŞKİLİ DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER

İntihar koroner kalp hastalıkları ve kanserden sonra en önemli ölüm nedenleri arasında yer almaktadır (Gunnell ve Frankel, 1994). Dünya Sağlık Örgütü'ne (2009) göre her 40 saniyede bir kişi intihar etmekte, yılda ortalama 1 milyon insan ise intihar nedeniyle ölmektedir. Son 45 yılda dünya çapında intihar oranı yüzde 60 artmıştır. Ülkemizde de intihar nedeniyle meydana gelen ölüm olaylarının sayısı gitgide artmaktadır. TÜİK verilerine göre 2010 yılında cinsiyet ayırt edilmeksizin 2933 kişi intihar etmiş, bunların 2073'ü erkek, 860'ı kadın vakalar olmuştur. Aynı sonuçlara yaş grupları açısından bakıldığında vakaların %23.59' u (692 kişi) 15-24

yaş aralığında yer alarak, intihar olgusunun en fazla görüldüğü yaş grubunu oluşturmuşlardır.

Cinsiyet değişkeni açısından intihar olgusu değerlendirildiğinde erkeklerin tamamlanmış intihar oranları kadınlarınkine göre daha yüksekken, intihar girişimi oranları kadınlarda daha yüksektir (Álvaro-Meca, Kneib, Gil-Prieto ve Gil de Miguel, 2013). Yapılan bir çalışmada kadınların erkeklere göre 3 kat daha fazla intihar girişiminde bulunduğu; ancak erkeklerin intihar girişimlerinin ölümle sonuçlanma ihtimalinin kadınlara göre 4 kat daha fazla olduğu bilgisi elde edilmiştir (Doshi ve ark., 2005; akt. Yiğit, Söyüncü ve Berk, 2010). Bu farklılığın en temel nedenlerinden biri seçilen intihar yönteminin cinsiyete göre değişmesiyle açıklanmaktadır. Erkekler daha çok ateşli silahlar, ası, yüksekten atlama gibi şiddet içeren ve doğrudan öldürücü yöntemleri seçerken; kadınlar daha sık intihar girişiminde bulunmalarına rağmen yatıştırıcılar, uyku ilaçları, zehirli gaz gibi öldürücü olma olasılığı daha düşük yöntemleri seçmektedirler (Garland ve Zigler, 1996; çev. A. Durak-Batıgün). Kahraman Maraş, Malatya, Adana, Konya, Eskişehir ve Edirne illerinde yapılan çalışmalarda da erkeklerin tamamlanmış intihar oranlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Balseven ve Odabaşı, 2009). İleri yaşta olmak, yalnız yaşamak, kronik fiziksel hastalığı olmak ve erkek olmak ölümle sonuçlanan intiharlar için risk etmenleri arasında bulunmuştur (Spicer, 2000). Kadın olmak, genç olmak, depresyon, alkol ve madde kullanımı gibi problemleri olmak ise tamamlanmamış intihar girişimleri için risk etmeni olarak gösterilmiştir (Petronis, Samuels, Moscick ve Antony, 1990). Yiğit, Söyüncü ve Berk'in (2010) yaptığı çalışma bulgularına göre kasıtlı olarak kendine zarar verme ve intihar girişiminde bulunanların % 72'si kadın, % 28' i erkek olarak bulunmuştur.

Yumru ve arkadaşlarının (2008) yaptığı çalışmada İntihar girişimi grubunda cinsiyetler arasında MKÖ (Mizaç ve Karakter Ölçeği) skorları açısından erkeklerde sorumluluk alma skoru daha yüksek iken, kadınlarda belirsizlik korkusu, erdemlilik, merhametlilik alt skorları daha yüksek bulunmuştur. Kontrol grubunda ise kadınlarda duygusallık, bağlanma ve empati alt skorları daha yüksek bulunmuştur. Bu özelliklerle ilgili farklılıklar kadın erkek intiharlarının altında farklı nedenlerin yatabileceğini göstermektedir.

Dünya Sağlık Örgütüne göre intihar 15-44 yaş arası insanların ölümüne yol açan 3 nedenden birisi olarak sayılmaktadır (WHO, 2009). Ülkemizde yapılan çalışmalarda da intihar olgusuna yaş değişkeni açısından bakıldığında vakalarının en sık görüldüğü yaş grubu olarak 16-24 yaş grubu tespit edilmiştir (Yiğit ve ark., 2010). Batıgün ve Şahin'in (2003) intihar olasılığına ilişkin düşüncelerde yaş temel etkisine bakıldığında 14-24 yaş grubunun diğer yaş gruplarına kıyasla anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Yaş ve cinsiyet değişkenlerinin birlikte göz önünde bulundurulduğu çalışmalarda ise erkeklerin kadınlara göre daha ileri yaşlarda intihar ettikleri bulunmuştur. Balseven ve arkadaşlarının (2009) yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre 10- 19 yaş grubu kadınların intihar oranı %23.1 iken aynı yaş grubunda erkeklerin intihar oranı % 8.5 olarak bulunmuştur. 60- 69 yaş grubunda ise intihar oranları kadınlarda % 4.8, erkeklerde % 9.2 olarak tespit edilmiştir.

Medeni durum intihar olgusunda bir diğer önemli sosyodemografik özelliktir. Genel olarak çalışmalar incelendiğinde bekar ya da boşanmış olma durumunun

intihar etme davranışı için risk oranını arttırdığı görülmektedir. Yiğit ve arkadaşlarının (2010) yaptığı çalışmada intihar etme davranışında bulunanların %55'inin bekar, %6'sının ise boşanmış ya da dul olduğu bilgisi elde edilmiştir. Sudupe-Alberdi ve arkadaşlarının (2011) yaptığı çalışmada medeni durumun intihar girişimi üzerindeki etkisi incelendiğinde, intihar girişiminde bulunmayan kontrol grubuna göre intihar girişimi olan gruptaki katılımcıların daha azının bir partnerle yaşadığı ve çocuğa sahip olduğu bulgusu elde edilmiştir (%52.6- %38.6).

Eğitim durumu açısından intihar olgusu değerlendirildiğinde düşük eğitim düzeyinin intihar davranışı için risk faktörü olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi düştükçe intihar oranları artmaktadır (Yiğit ve ark., 2010). İlkokul ve ortaokul mezunlarının üniversite mezunlarına göre intihar olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Batıgün-Durak ve Şahin-Hisli, 2003). Ancak eğitim düzeyi değişkeni, yapılan bazı çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmesine neden olmuştur. Literatürde eğitim düzeyi yükseldikçe intihar oranlarının arttığını öne süren çalışmalara da rastlanmaktadır (Sudupe ve ark., 2011).

Medeni durum, eğitim düzeyi ve alkol madde kötüye kullanımı gibi değişkenlerin intiharla ilişkisinin incelendiği bir çalışmada: intihar davranışında bulunan olguların, intihar davranışında bulunmayan kontrol grubuna göre; eğitim düzeylerinin düşük, bekar olma oranının daha fazla ve madde kötüye kullanım oranlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca düzensiz işe sahip olmak ve ailede intihar öyküsünün olması da intihar davranışını artıran etmenler arasında bulunmuştur (Ak ve ark., 2005).

Ekonomik düzey bireylerin yaşam stillerini etkileyen, karşılaştıkları problemlerin kaynağı olabilen bir unsurdur. Yaşanan ekonomik sıkıntılar, kişilerin mutsuz, umutsuz olmalarına, kendilerini çaresiz hissetmelerine neden olabilmektedir. Çaresizlik ve umutsuz olmak intihar etme için önemli risk faktörleridir. Yiğit ve arkadaşlarının (2010) yaptığı çalışmada intihar girişiminde bulunan hastaların çoğunluğunun (%59) çalışmayan ve düşük ekonomik düzey grubunda olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Çayköylü ve arkadaşlarının (1997) yaptığı çalışmada ekonomik bağımsızlığı olmayan ev hanımlarının intihar girişimi oranlarının çalışan kadınlara göre daha yüksek görüldüğü bilgisine ulaşılmıştır. Bir başka çalışmada bu bilgilere paralel olarak intihar girişimi olan gruptaki katılımcıların işsizlik oranlarının, intihar girişimi olmayan gruptaki katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (%49.6- %32.8) (Sudupe ve ark., 2010)

1.3. İNTİHARDA RİSK FAKTÖRLERİ

İntihar davranışı için en önemli risk etmenlerinden biri bireyde varolan diğer psikiyatrik hastalıklardır. Yiğit ve arkadaşlarının (2010) yaptığı çalışmanın sonucunda da intihar girişiminde bulunanların %29'unun daha önceden konulmuş bir psikiyatrik hastalık tanısı olduğu saptanmıştır. Bu patolojiler görülme sıklığı açısından depresyon, psikoz, anksiyete bozukluğu, dissosiyatif bozukluk, obsesif bozukluk ve madde bağımlılığı şeklinde sıralanmış ve intihar girişiminde bulunanların %50'sinden daha fazlasının daha önce de intihar girişiminde bulunduğu bilgisi elde edilmiştir. Sudupe-Alberdi ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında ise

intihar girişimi olan katılımcıların %12.3'ünde psikotik bozukluk, %29,5'inde affektif duygudurum bozukluğu, %24.2'sinde kişilik bozukluğu ek tanıları olduğu gösterilmiştir.

İntihar olgusu için önemli risk etmenlerinden biri de alkol ve madde kötüye kullanımıdır. Alkol ve diğer madde kötüye kullanımı olan bireylerin intihar girişimi oranları ve tamamlanmış intihar oranları alkol ve madde kötüye kullanımı olmayan bireylere göre daha yüksektir. İntihar girişimi olan majör depresif bozukluk ve bipolar bozukluğu olan hastaların genellikle alkol ve madde kötüye kullanımı ve kişilik bozukluğu ek tanıları aldıkları gösterilmiştir (Bakım, 2007).

Literatüre bakıldığında daha önce intihar girişiminde bulunmuş olmak, intihar eğilimini artıran faktörler arasında gösterilmektedir. Ryan, Rushdy, Perez-Avila, Allison'ın (1996) yaptığı çalışmada da geğmişte intihar girişiminde bulunmuş olmanın daha sonra yeniden intihar girişiminde bulunma ihtimalini artırdığı bilgisine ulaşılmıştır. Yapılan bir çalışmada daha önce intihar girişimi olan bireylerin intihar girişimi eğilimlerinin (%9.1) kontrol grubuna (%0.1) göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Sudepe ve ark., 2011). Tekrarlayan intihar girişimleri için alkol ve madde kötüye kullanımı olan bireyler risk grubu olarak görölmektedir. Özellikle ilk girişimden sonraki iki yıl için bu riskin daha fazla olduğu ve daha sonraki girişimlerde daha ciddi yöntemlerin tercih edildiği belirtilmiştir (Bakım, 2007).

Sosyal yaşam ve aile yaşamında meydana gelen değişikler de bireyin ruhsal olarak iyi olma halini bozabilmektedir. Örneğin yaşamdaki rollerin değişmesi (evli

bir kadın ya da erkek olmak, anne/ baba olmak vb.), işsizlik, bozulan yakın ilişkiler, problemle etkin olmayan başaıkma stratejilerinin kullanılması, yardım alma konusunda eylemsiz olma gibi özellikler intihar oranlarının yükselmesine neden olmaktadır (Hawton, 1998). Literatür incelendiğinde pek çok intihar olgusunun ya da intihar girişiminin altında kişilerarası yaşanan çatışmalar yatmaktadır. Bu çatışmalar arasında ikili ilişkilerde yaşanan sıkıntılar, aile içi problemler yer almaktadır. Aile içi şiddet, ailesel stres yaşantıları ve evde sorumlulukların tek bir kişiye yüklenmesi intihar eğilimini artırmaktadır (Van Orden, 2010). Bireylerin yaşadığı kişilerarası çatışmalar, yalnızlık, sosyal içe çekilme, düşük sosyal destek görme ya da hiç görememe, ölüm ya da boşanma gibi nedenlerle eşten ayrı kalma durumlarının sosyal izolasyona yol açtığı bilinmektedir. Van Orden (2010)' a göre sosyal izolasyon bireylerin intihar davranışı için risk grubunda yer almalarına yol açmaktadır. Tersine evli olmak, çocuk sahibi olmak, fazla sayıda arkadaşına sahip olmak ve geniş bir aileye sahip olmak intihar riskini azaltan koruyucu faktörler arasında gösterilmektedir. Yakın ve destekleyici kişilerarası ilişkilere sahip olmanın da intihar davranışına karşı koruyucu olduğu bilgisi ortaya konmuştur (Cole, Protinsky ve Cross, 1992).

1.4. İNTİHAR İLE İLİŞKİLİ DEĞİŞKENLER

1.4.1. *Kişilik Özellikleri*

Kişilik bireylerin doğumlarından itibaren çevreleriyle ve diğerleriyle olan etkileşimleri, ilişkileri, deneyimleri ve çeşitli öğrenme yaşantılarıyla gelişen, zaman içinde kararlı hale gelen yapısal özellikleridir. “Bireyin psikolojik yapı ve sisteminin bireye özgü dinamik bir organizasyonu ve bu organizasyonun çevre ile etkileşiminin bir ürünüdür.” (Özgüven, 2007). Kişilik, durağan olmayıp yıllar boyunca gelişen ve sürekli değişim içinde bulunan bir olgudur.

Kişilik kelimesinin İngilizcedeki karşılığı “personality”dir. Persona, eski Yunancada tiyatro oyuncularının yüzlerine tuttuğu maskedir (Erdoğan, 1983; akt. Sarıtaş, 1997) Buradan yola çıkarak kişilik bireyin diğerlerine gösterdiği yüzüdür şeklinde tanımlanabilir. Allport’a göre ise kişilik, “Bireyin içinde yer alan ve karakteristik duygu düşünce ve davranış örüntülerini yaratan psikofiziksel sistemlerin dinamik bir organizasyonudur” (İnanç-Yazgan ve Yerlikaya, 2012). Bu tanım kişiliğin sistemli, aktif, tutarlı ve devamlı bir organizasyon olduğunu, diğerleriyle kuracağı ilişkilerde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Kişilik farklı bakış açılarına ve farklı ekollere göre değişik şekillerde tanımlanabilmektedir. Örneğin biyolojik bakış açısı kişiliği, kalıtsal miras yoluyla aktarılan, yaşamın ilk yılları arasındaki etkileşimler çerçevesinde ele alınan, davranış ile davranışın biyolojik temelleri arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurularak

tanımlar. Deneysel bakış açısına göre ise kişilik; öğrenme, öğrenme yaşantıları, algı ve bilişsel süreçlere dayandırılır. Sosyal bakış açısına göre; bireyin yaşadığı sosyal ortam, roller ve kültüre göre ele alınır. Son olarak psikometrik bakış açısı da kişiliğin bireylerin çeşitli özellik boyutlarını içeren bir profile sahip olduğunu vurgular ve sahip olduğu profili belirlemek amacıyla ölçmeden yararlanır (Davison ve Neale, 2004).

Psikanalitik kuramın öncüsü Freud kişiliği tanımlamak için üç temel kavramdan söz etmiştir. Bunlar id, ego, süperegö kavramlarıdır. İd, kişiliğin doğuştan gelen, dürtüsel, bilişdışı istek ve arzularını barındıran ilkel yönüdür, haz prensibi ile çalışır. Ego, davranışın olası sonuçlarını değerlendirerek, idin istek ve arzularını uygun koşullar ortaya çıkıncaya kadar kontrol altına alır. İşlevleri bazen bilinçdışı bezen de bilinçlidir ve gerçeklik prensibine göre çalışır. Süperegö ise idin isteklerini baskı altında tutar, egodan farklı olarak yalnızca uygun koşulların ortaya çıkması değil, ahlaki kurallara uygunluk da büyük bir önem taşır (Geçtan, 1995).

Kişiliğin gelişimini ve yapısını açıklamak için bir başka model Cloninger tarafından oluşturulmuştur. Bu modele göre kişilik, mizaç ve karakter bileşenlerinden oluşmaktadır. Yenilik arayışı, zarardan kaçınma ve ödöl bağımlılığı mizaç elementleri; kendini yönetme, işbirliği ve kendini aşma ise karakter elementleri olarak tanımlandırılmıştır (Cloninger, 1987; Cloninger ve ark. 1993; akt. Arkar, 2010). Mizaç elementleri yaşam boyu daha durağan değişimlere daha az açıkken; karakter elementleri yaşam boyu sosyal öğrenme yoluyla değişimlere daha açık olarak ifade edilmiştir. Cloninger'in mizaç elementlerinden kendini yönetme: kişinin

kendine saygı duyması, kişisel amaçları ve değerleri doğrultusunda davranabilmesi ve iradesiyle kendisini kontrol edebilmesi olarak tanımlanmıştır. Diğer mizaç elementi olan işbirliği: bireyin yardımsever olması, diğerleriyle empati ve amaçlı ilişkiler kurabilmesi olarak ifade edilmiştir. Son olarak kendini aşma ise: bilinçli olmayı, kendini, diğer varlıkları ve bir bütün olarak evrenin evrimini anlamayı ifade etmektedir. Cloninger, Bayon ve Svraikiç'e (1998) göre düşük ödül bağımlılığı olan bireyler pratik, inatçı, soğuk, topluma karşı duyarsız, tereddütlü ve yalnızlıklarına karşı kayıtsız kişilerdir. Düşük ödül bağımlılığının yararlı yanları bireyin kişisel bağımsızlığını ve objektifliğini koruyabilmesi, olumsuz yanları ise sosyal içe çekilme, ayrılma ve toplumsal tutumlarda soğukluk olarak belirtilmiştir

Daha sonraki dönemlerde yapılan çalışmalarda Cloninger'ın modelini destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Van Heering ve arkadaşlarının (2003) yaptığı çalışmada Cloninger'in kişilik yapısını oluşturan elementlerinden ödül bağımlılığı, zarardan kaçınma, kendini yönetme ve işbirliği gibi değişkenlerin intihar girişiminde bulunma ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Ödül bağımlılığının yüksek oluşu aşırı öfke, bir konuda eksik bilgilere rağmen hızlıca karar verme ve dürtülerin kontrol edilememesi ile ilişkilidir. Ödül bağımlılığı ile ilişkili bu değişkenler ise intihar riskini arttırmaktadır (Arkar, 2010).

Literatüre bakıldığında intihar olgusu mizaç ve kişilik özellikleri gibi değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyan bir diğer çalışma Ak, Özmenler ve Özşahin'in (2008) çalışmasıdır. Çalışmada intihar davranışında bulunanların mizaç özelliklerinden ödül bağımlılığı puanları, karakter özelliklerinden ise kendini

yönetme ve işbirliği yapma puanları düşük olarak bulunmuştur. Bu bulgular değerlendirildiğinde ödül bağımlılığı, kendini yönetme ve işbirliği yapma puanları düşük olanların, stres verici yaşam olayları ve depresyon gibi durumlarla karşılaştıklarında daha umutsuz oldukları, daha tepkisel davrandıkları ve daha fazla kendilerine zarar verme eğiliminde oldukları düşünülmektedir. Bu bulgular Yumru, Savaş, Herken ve Kokaçya'nın (2008) yaptığı çalışmayla da uyumludur.

Ödül bağımlılığı ile ilişkili dürtüsellik, agresif davranış gibi özelliklerin, borderline ve antisosyal kişilik bozukluğu patolojilerinde de görülen özellikler olduğu ve intihar riskini artırdığı öne sürülmüştür (Lesage ve ark., 1994; Beautrais ve ark., 1996; akt. Arkar, 2010). Arkar'ın (2010) bu kişilik özellikleri ve intihar değişkeni arasındaki ilişkileri belirlemek için yaptığı çalışmasında intihar girişimi olan katılımcıların olmayan katılımcılara göre yenilik arayışı puanları yüksek çıkarken, kendini yönetme puanları ise anlamlı düzeyde düşük olarak bulunmuştur. Daha önce intihar girişimi olan ve olmayan psikiyatrik hastaların karşılaştırıldığı bir başka çalışmada intihar girişimi olan psikiyatrik hastaların hem yenilik arayışı hem de acıdan kaçınma boyutlarından aldıkları puanlar intihar girişimi olmayan psikiyatrik hastalara göre daha yüksek bulunmuştur (Gill, 2003).

İntihar girişimi ve intihar vakalarında kişilik bozuklukları ek tanısına sıklıkla rastlanmaktadır (Houbart ve ark. 2005, Holmstrand ve ark. 2006; akt. Ak, Özmenler, Özşahin, 2008). Çeşitli kişilik bozuklukların ortaya çıkmasında rol oynayan olgunlaşmamış olma, ben merkezilik, bağımlılık gereksiniminin yüksek ve dürtü

kontrolünün zayıf olması gibi özelliklerin intihar girişiminde bulunma eğilimini arttırdığı bulunmuştur (Tidemalm ve ark., 2005) .

Başka bir çalışmada girişimci (affiliative) ve öz değerini yükselten (self-enhancing) mizaç yapısına sahip olmanın intihar düşüncesi, düşük aidiyet duygusu ve suistimal edilmiş hissetmeyle negatif yönde ilişkili olduğu; kendini yıpratıcı (self-defeating) mizaç yapısına sahip olmanın intihar düşüncesi, düşük aidiyet duygusu ve suistimal edilmiş hissetmeyle pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Tucker, Wintage, O’Keefe, Slis, Judah ve Rhoades-Kerswill, 2013).

Mükemmeliyetçilik intihar olgularında rol oynayabilecek bir diğer kişilik özelliğidir. Daha önce yapılan çalışmalar sonucunda mükemmeliyetçilik düzeyi yüksek olan kişilerde intihara ilişkin düşüncelerin daha fazla olduğu ve aşırı eleştirel kişilerde ise daha ciddi, ölümle sonuçlanabilecek intihar girişimi oranlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Gül, Yılmaz, Berksun, 2009). Ayrıca Gül ve arkadaşlarının (2009) depresyon şiddeti, mükemmeliyetçilik ve intihar düşüncesi arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yaptığı çalışmada mükemmeliyetçilik, dışadönüklük, sakinlik, rijidite ve fanteziden uzak olma durumlarının depresyon tedavisinde olumlu yanıt almayla ilişkili olduğu; tersine dürtüsellik, negativizm, anksiyete, hostilite, infantil davranış şekli, irritabilite ve başkalarını suçlama eğilimlerinin varlığının ise tedaviye olumsuz yanıtla ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bu bilgilere dayanarak dışadönük olma kişilik özelliğinin depresif belirtilerin iyileştirilmesinde yarar sağladığı ve depresif belirtilerin tedavi edilememesinin intihara yol açabileceği bilgileri göz önünde bulundurulduğunda: araştırmanın

sonucunda dışadönüklük özelliği düşük olan katılımcıların intihar olasılıklarının daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçları dikkate alındığında intiharın etiyolojisi için, kişilik bozukluklarının ya da depresyon ve benzeri gibi diğer psikiyatrik hastalıkların önemli rol oynadığını söylemek mümkündür. Ancak her depresyon veya kişilik bozukluğu tanısı almış hastanın intihar girişiminde bulunmadığı da gerçektir. İntihar olgusunda daha önce bahsedilen pek çok değişken rol oynarken; bazı kişilik özelliklerinin de önemli olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Kişilik yapısı ve kişilik özelliklerini tanımlanmasına yönelik modellerden biri de Beş Faktör Kişilik Modeli'dir. Bu model pek çok kişilik özelliği dikkate alınarak belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan istatistiksel çalışmalar sonucu kişilik özellikleri beş ana boyuta indirgenmiştir. Bu boyutlar açıklık (openness), sorumluluk (conscientious), dışadönüklük (extraversion), uyumluluk (agreeableness) ve duygusal denge (neuroticism) olarak isimlendirilmiştir. (McCrae ve Costa, 1987).

Açıklık alt boyutundan yüksek puanlar alan bireyler: duyarlı, yaratıcı, esnek ve yeni deneyimlere açık olan kişilerdir. Bu özelliklere sahip olan kişiler aynı zamanda sanatla ilgili, macerayı seven, sıra dışı fikirleri ve hayal gücü yüksek olan kişiler olarak tanımlanabilirler. Alışılmadık inançlara bağlı olmaya daha fazla eğilimlidirler. Değişime karşı dirençli olma, yeni fikirleri kabullenememe ve tutuculuk ise bu boyutun diğer ucundaki kişilik özelliklerindendir. Açıklık düzeyi düşük olanlar geleneksel, basmakalıp ilgilere sahip olma, basit ve açık olanı belirsiz ve incelikli olana tercih etme eğilimindedirler. Genellikle sanatı ve bilimi şüpheyle

karşılarlar. Değişime karşı tutucu ve dirençlidirler. Açıklık düzeyi yüksek olanların, olmayanlara göre daha yaratıcı ve kendi isteklerinin daha fazla farkında oldukları bilinmektedir (Gawali, 2012; Erkuş ve Tabak, 2009).

Sorumluluk boyutundan yüksek puanlar alan bireyler; dikkatli, başarıya duygusuna önem veren, öz disiplini ve sorumluluk alma bilinci yüksek kişilerdir. Tersine bu boyuttan düşük puanlar alan bireyler ise düşük sorumluluk duygusuna sahip, plansız, düzensiz ve dikkatsiz kişiler olarak tanımlanabilirler (Erkuş ve Tabak, 2009).

Dışadönüklük alt boyutundan yüksek puanlar almak; dışadönük, sosyal, sempatik, konuşkan, baskın olma gibi kişilik özelliklerine sahip olmayı işaret etmektedir. Dışadönük kişiler kendileri gibi bireylerle olmaktan eğlenirler, teşvik edicidirler, dış dünyayla açık bir iletişim halindedirler, kendilerini öne çıkarır ve ilgi çekerler. Diğerleri tarafından genellikle hareketli ve enerji dolu olarak tanımlanırlar. Dışadönüklük boyutunun diğer ucu içedönük olma durumudur. İçedönük bireyler laf kalabalığını sevmeyen, genellikle hareketsiz, sessiz, utangaç ve sosyal dünyayla daha az ilgili olan kişilerdir (Erkuş, Tabak, 2009; Çivitcioğlu ve Arıcıoğlu, 2012; Gawali, 2012). İçine kapanık olmak, yalnız kalmayı sevmek, sosyal ilişkilerde mesafeli tutumlar sergilemek gibi kişilik özellikleri ise dışadönüklük boyutundan düşük puanlar alınacağı anlamına gelmektedir. İntihara ilişkin düşünceler ve yalnızlık arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada, intihar düşüncesine sahip bireylerin % 25'inin çok yalnız olduklarını ifade ettikleri ortaya konmuştur (Stravynski ve Boyner, 2001).

Uyumluluk alt boyutu; uyumluluk özelliklerine sahip, empatik, cömert, etrafındakilere karşı saygılı ve anlayışlı, insancıl davranışlar gösteren bireylerin kişilik özelliklerini içermektedir. Diğerleri tarafından merhametli ve yardım etmeye meyilli olarak tanımlanırlar. Uyumluluk düzeyi yüksek olanlar diğer insanlar hakkında da iyimser düşüncelere sahiptirler. Uyumluluk boyutunun diğer ucu uyumsuzluktur. Uyumsuz bireyler işbirliğinden kaçan, huysuz, sinirli, kendi çıkarlarını düşünen, yardım etmekten çok hoşlanmayan, sosyal ilişkilerinde çatışmacı kişilik özelliklerine sahiptirler. Diğer insanlar hakkında da daha kuşkucu olma eğilimindedirler (Erkuş ve Tabak, 2009).Uyumluluk, kişiler arası ilişkilerde bireyin uyumlu, doğru, fedakar, alçakgönüllü, güvenilir olması durumunu ifade eden bir bileşendir (Ruisel, Halama, 2007; akt. Zıtny, Halama, 2011). Yapılan bir çalışmada uyumluluk düzeyi yüksek olan bireylerin kişilerarası ilişkilerde daha yapıcı oldukları, iş ve benzeri sosyal ortamlarda olumsuz duygularını bastırabildikleri ve hayal kırıklıklarını daha iyi kontrol edebildikleri bulunmuştur (Jensen-Campbell, Graziano, 2001; Tobin ve ark., 2000). Tersine uyumluluk düzeyi düşük bireyler, diğerlerine daha az güvenme, daha az saygı gösterme, kişilerarası çatışmalarda daha az yapıcı davranma ve sosyal ilişkilerinde negatif duygularını daha az bastırma eğilimindedirler. Duygusal olarak daha tutarsız ve stres yaşantılarına karşı daha hassastırlar (Zitny ve Halama, 2011). Sosyal ilişkilerde yaşanan problemlerin ve kişilerarası çatışmaların bireylerin intihar olasılıklarını artırdığı bilgisi (Van Orden, 2010) dikkate alındığında araştırmanın sonunda; uyumluluk düzeyi düşük bireylerin intihar olasılığı oranlarının, uyumluluk düzeyi yüksek olan bireylere göre daha yüksek olacağı düşünülmektedir.

Duygusal denge (nörotizm) boyutundan yüksek puanlar almak; öfke, endişe, bunalım gibi olumsuz duygulara sahip olmayı ifade etmektedir. Bu boyut aslında duygusal açıdan dengesiz olmak anlamına gelmektedir. Yüksek puanlar alanlar, olağan durumları bile tehdit edici olarak algırlar. Başlarına gelen olumsuz olaylarla kolay baş edemez ve büyük hayal kırıklıkları yaşarlar. Duygusal tepkileri ölçsüz ve uzun sürelidir. Duygusal denge boyutundan daha az puanlar alan bireylerse duygusal açıdan daha güçlü, sakin, dengeli ve stres yaşantısına daha az meyillidirler (Erkuş ve Tabak, 2009). Nevrotiklik bireyin olumsuz duygulanım ve psikolojik sıkıntılarının olmasıyla karakterizedir. Anksiyete, kızgınlık, düşmanlık, depresyon, dürtüsellik ve kendilik bilinci gibi unsurları içerir. Nevrotik bireyler psikolojik sıkıntılarıyla baş etmede etkisiz yöntemleri kullanmaya eğilimlidirler ve rasyonel olmayan düşünceleri vardır. Tersine nevroitiklik düzeyi daha düşük olan bireyler stres verici olaylar karşısında daha soğukkanlı ve duygusal olarak daha istikrarlıdır. Chioqueta ve Stiles'in (2005) yılında yaptıkları çalışmada nörotizm düzeyinin ve depresyonun intihar düşüncesinin yordayıcısı olduğunu; bunlara ek olarak nörotizm, sinirlilik, düşmanlık gibi özelliklerin depresif semptomları yordadığını, dışadönüklük, pozitif duygulara sahip olma ve açıklık gibi özelliklerinse depresif semptomlarla ters yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca özdisiplin düzeyi ve intihar düşüncesi arasında ters yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kerby (2003) beş faktör kişilik özelliklerinin intihar düşüncesi üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada nörotizm düzeyinin yüksek, dışadönüklük, uyumluluk ve özdenetim düzeyinin düşük olmasının intihar düşüncesini artırdığını ortaya koymuştur. Kerby (2003) bunlara ek olarak intihar düşüncesinin ve kişilik özelliklerinin cinsiyet açısından farklılık göstermediğini belirtmiştir. Bu bulgular Beautrais ve

arkadaşlarının (1999) nörotizm düzeyinin yüksek oluşunun intihar düşüncesini, intihar davranışını ve her ikisini bir arada artırdığı yönündeki bulgusuyla ve Lolas'ın (1991) düşük dışadönüklük düzeyinin intihar girişimini artırdığı yönündeki bulgusuyla tutarlıdır. 50 yaş ve üzeri depresyon hastalarının kişilik özellikleri ve intihar düşünceleri arasındaki ilişkilerin gözlemlenmesi amacıyla yapılan başka bir çalışmada daha düşük düzeyde dışa dönük olma, nörotizm ve intihar düşüncesi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır (Duberstein ve Conwell, 2000).

Baud (2005) ve Brezo ve arkadaşlarının (2006) intihar girişimi olan ve olmayan iki grubun kişilik özellikleri açısından karşılaştırıldıkları iki ayrı çalışmada psikotizm, nörotizm, içedönüklük, anksiyete, saldırganlık, dürtüsellik, öfke, şüphecilik, umutsuzluk, öz eleştiri, mükemmeliyetçilik, suçluluk ve alınganlığın intihar davranışı için risk faktörleri olduğu ortaya konmuştur (Perroud, Baud, Ardu, Krejci, Mouthon, Vessaz ve ark., 2013).

Becerra ve arkadaşlarının (2005) hastaneye başvuran ve ardışık intihar girişimi olanlardan 18-65 yaş aralığındaki bireylerden oluşan deney grubu ve sağlıklı kontrol grubuyla yaptığı çalışmada her iki gruba da Mizaç ve Karakter Ölçeği uygulanmıştır. Sonuç olarak intihar grubunda olanların yenilik arayışı, zarardan kaçınma, sebat etme gibi mizaç özellikleri puanları yüksek bulunmuştur. Karakter özelliklerinden ise kendini yönetme, işbirliği yapma puanları düşük bulunmuştur (Ak, Özmenler ve Özşahin, 2008). Bu bilgiler dikkate alındığında araştırmanın sonucunda Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin diğerlerine yardım etme, fedakarlık yapma gibi unsurları da içeren "Uyumluluk" boyutundan yüksek puan alan bireylerin

intihar olasılığının düşük; duygusal açıdan dengeli olmama, kendini kontrol edememe gibi özellikleri ölçen “Nörotizm” boyutundan yüksek puan alanların intihar olasılığının ise daha yüksek olacağı beklenmektedir.

Beautrais, Joyce ve Mulder’ın (1999) intihar girişimi olan ve olmayan bireyleri çeşitli değişkenler açısından karşılaştırmak üzere yaptıkları çalışmanın sonucunda intihar girişimi olan bireylerin olmayanlara göre umutsuzluk, dürtüsellik ve dış kontrol odağı puanlarının daha yüksek olduğu; benlik saygısı puanlarının ise daha düşük olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca umutsuzluk, nörotizm, dış kontrol odaklı olma ve intihar girişimi riski arasında anlamlı düzeyde korelatif ilişki saptanırken; benlik saygısı, dışadönüklük, dürtüsellik ve intihar girişimi riski arasında anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmamıştır. Beautrais (2003) daha sonra yaptığı çalışmada da benzer bulgular elde etmiş, intihar davranışı olanların benlik saygılarının düşük; nevrozizm, dürtüsellik, içe çekilme, dış denetim odağı ve umutsuzluk düzeylerinin ise intihar davranışı olmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu bilgilerle tutarlı olarak araştırmanın sonucunda nörotizm düzeyinin yüksek olmasının ve dış denetim odaklı olmanın intihar olasılığını artıracak beklenmektedir.

Literatür incelendiğinde fazla sayıda olmasa da bireylerin kişilik yapılarının ölüm olgusu hakkındaki farkındalıkları üzerinde etkili olduğunu ortaya koyan çalışmalara rastlanmaktadır. Ycaza, Hyman ve Behbahani’nin (2012) çalışmasında katılımcıların kişilik özelliklerini saptamak için Beş Faktör Kişilik Envanteri (NEO Five-Factor Inventory 3) (Costa & McCrae, 2010), ölüme ilişkin farkındalıklarını

belirlemek için ise Gilbert ve Hixon'un (1991) Word-Stem Completion Task (kelime kökü tamamlama testi) kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda demografik özelliklerin ölüm farkındalığı ve ölüme ilişkin düşünceler üzerinde etkili olmadığı, yalnızca nörotizm düzeyinin yüksek oluşu ve ölüm farkındalığı arasında pozitif yönde korelasyon olduğu bulgusu elde edilmiştir.

1.4.2. Kontrol Odağı

Denetim odağı Rotter tarafından psikoloji ve psikiyatri bilim dallarına kazandırılan bir kavramdır. Bu kavram, bireylerin başlarına gelen olayları ya da durumları kendilerine, başkalarına veya çevresel nedenlere yüklemelerine ilişkindir. Aynı zamanda kişilerin yaşadıklarını yönlendirebileceklerine ya da yönlendiremeyeceklerine dair inançlarını da içermektedir. Bir başka deyişle denetim odağı: kişinin yaşantılarına dair kontrolün neyin, kimin elinde olduğuna dair inançlarıdır (Rotter, 1966).

Denetim odağı, içsel denetim odağı ve dışsal denetim odağı olmak üzere iki uç inancı ifade etmek üzere sınıflandırılmıştır. İçsel denetim odaklı kişiler, yaşadıklarının kendi davranışlarının sonuçları olduğuna inanırlar. Olayların kontrol edilebilir olduğunu düşündüklerinden daha az kaygılanırlar. Tersine dışsal denetim odaklı kişilerse başlarına gelenleri daha çok diğer insanların davranışlarına, şansa, kadere ve benzeri dış faktörlere bağlarlar. Yaşamlarının başka unsurların kontrolünde

olması dışsal denetim odaklı kişilerin kendilerini daha da güçsüz hissetmelerine neden olur (Roddenberry ve Renk, 2010).

İç denetim odaklı ya da dış denetim odaklı olma, bireylerin stres yaşantılarıyla başa çıkma stratejilerini etkileyen önemli unsurlardandır. Başa çıkma stratejileri kişinin herhangi bir yaşam problemiyle karşı karşıya kaldığında ne yapacağına dair spesifik düşünceler ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Littleton, Horsley, John ve ark., 2007). Başa çıkma stratejileri ve denetim odağı birbiriyle pozitif korelasyon gösteren değişkenlerdir. İç denetim odaklı bireyler yaşantılarını kontrol edebileceklerine inandıklarından, karşılaştıkları problemleri çözmeye daha fazla istekli olurlar. Probleme odaklanır ve yapıcı çözümler bulmaya çalışırlar (Wang, Bowling, Eschleman, 2010). Sosyal ilişkilerde daha iyi, diğerlerine karşı daha nazik ve etkileyicilerdir. Bu tutumları onların stres ve kaygı düzeylerinin düşmesini sağladığından intihar düşünceleri geliştirme ya da kendilerine zarar verici davranışlarda bulunma olasılıkları daha düşüktür. Dış denetim odaklı bireylerse kontrolün kendilerinde olmadıklarını düşünmeleri nedeniyle, problemlerle yüzleşmek ve çözümlemeye çalışmak yerine daha çok kaçınma stratejilerini kullanırlar (Lauer, De Man, Marguez ve Ades, 2008). Bu bireyler doğuştan şanssız olduklarına, yaşadıkça durumlarının daha da kötüleşeceğine, yaşamın güçlükleri önünde pes etmekten başka çare olmadığına ve yalnızca ölümle huzura erebileceklerini düşündüklerinden intihar olasılıkları daha yüksektir (İmamoğlu ve Yavuz, 2011). Santos ve arkadaşlarının (2009) intihar girişimi olan ve olmayan iki grubun problem çözme becerilerini karşılaştırdığı bir çalışmada, deney grubundaki katılımcıların problem çözme becerilerinin kontrol grubuna göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Ayrıca deney grubundaki katılımcılar başkalarından yardım isteme, problemle yüzleşme ve aktif çözüm yolları arama düzeyleri de kontrol grubundaki katılımcılara göre daha düşüktür.

Yukarıda verilen bilgilerle tutarlı olarak Evans, Owens ve Marsh'ın (2005) yaptığı bir çalışmada ise dış kontrol odaklı bireylerin intihar risklerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. İç ya da dış kontrol odaklı olmanın intihar riski üzerindeki etkisinin araştırıldığı başka bir çalışmada, örneklem on farklı ülkeden üniversite öğrencilerinin katılımıyla oluşturulmuştur. Dış kontrol odağı yüksek olan üniversite öğrencilerinin daha fazla intihar riski olduğu bulgusu elde edilmiştir (Boor, 1979).

Literatüre bakıldığında dış kontrol odaklı olma ve yaş arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Çocuklarla yapılan çalışmalarda yaş ilerledikçe dış kontrol odaklı olma durumunun iç kontrol odaklı olma durumuna doğru değişebildiği gösterilmiştir (LaMontagne, 1984, 1987; Nowicki ve Duke, 1983; akt. Li ve Chung, 2009). Çocuğun bilişsel gelişiminin yaşla birlikte artması ve olaylar üzerinde algıladığı kontrol gücünün daha fazla olması bu durumun nedenleri arasında gösterilmektedir. Dış kontrol odaklı olmanın intihar riskini yükselttiği bulgusunun daha yaşlı bireyler için geçerli olmadığı söylenebilir. Bunun nedeni olarak ise yaşı daha ileri olan bireylerin kültürel etkilerden ve diğerlerinden gençlere oranla daha az etkilenmeleri gösterilmektedir (Boor, 1979).

Mutlu olma, yaratıcı düşünme ve denetim odağı arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada: iç denetim odaklı olma ve mutluluk arasında pozitif yönde

bir ilişki olduğu vurgulanmıştır. (Argyle, 2001; Myers, 2001; akt. Pannels ve Claxton, 2008). Literatüre göre mutlu olma ve intihar riski arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğu bilindiğinden; yapılacak istatistiksel araştırmanın sonucunda iç denetim odaklı kişilerin intihar riskinin daha düşük olacağı düşünülmektedir.

Bireylerin iç ya da dış kontrol odaklı olmalarının sahip oldukları çeşitli kişilik özellikleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Kontrol odağı, kendilik saygısı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin nörotizm alt ölçeği ve dışdenetim odağı arasında pozitif yönde korelasyon olduğu saptanmıştır (Zitny, Halama, 2011).

Morrison'un (1997) yaptığı çalışmada dış kontrol odaklı olmanın, nörotizm düzeyinin yüksek, dürüstlük ve uyumluluk düzeylerinin ise düşük olmasıyla ilişkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca başka bir çalışmada iç denetim odaklı olan bireylerin özgecilik, ısrarcılık, liderlik özellikleri ve popüleritelerinin daha yüksek olduğu; anksiyeteyi azaltabilme, otoriteryanizm ve umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Nowicki ve Duke, 1983). Chandler (1976) ise dış denetim odaklı bireylerin ideal kendilik algılarının tutarsız, kendini kabul düzeylerinin düşük olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmanın sonucunda Morrison'un (1997) ve Zitny ve Halama'nın (2011) çalışmasındakine benzer şekilde dış denetimli odaklı bireylerin nörotizm düzeylerinin yüksek, uyumluluk düzeylerinin düşük olacağı beklenmektedir.

1.4.3. Ölüm Algısı

Uluslararası ve yurtiçinde yapılan çalışmalar incelendiğinde ölümün bireyler için ne anlama geldiğini, nasıl algılandığını konu alan çalışmaların sayısının çok az olduğu, genellikle “ölüm korkusu” ya da “ölüm kaygısı” konularının çalışıldığı görülmüştür. Bu çalışmada amaçlanan şey katılımcıların ölüm kaygısı ya da ölüm korkusu düzeylerini ölçmek değil; ölümün onlar için ne anlama geldiğini ortaya koymaktır. Bu amaçla ölüme ilişkin benzetmelerden oluşan “Ölüm Metaforları Ölçeği” kullanılmış ve ölçülen değişken çalışma boyunca “ölüm algısı” ismiyle ifade edilmiştir.

Ölüm sadece bireyi değil aynı zamanda toplumu ilgilendiren bir olgu olması sebebiyle biyolojik, felsefik, psikolojik ve dini açıdan ele alınabilecek; değişik bilim dalları çerçevesinde çeşitli bakış açıları ile incelenebilecek geniş bir kavramdır. Ölümün “Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedî uyku, emrihak, irtihal, memmat, mevt, vefat” (TDK Güncel Türkçe Sözlük), “Bir canlının beyin, solunum ve dolaşım faaliyetlerinin dönüşümsüz olarak durması, tüm organ ve dokularındaki hücrelerin fiziksel ve kimyasal etkinliğini kaybetmesi nedeniyle yaşamın sona ermesi” (TDK Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü), “Ruhun gövdeden ayrılması” (TDK Halkbilim Terimleri Sözlüğü) gibi sözlük tanımları olduğu görülmektedir. Sağlık alanındaki anlamıyla Gulanik ve Meyers’in (2007) çalışmasındaki tanımlara göre ise ölüm “Dolaşım ve solunum işlevlerinin veya beynin tüm işlevlerinin geri dönüşümsüz olarak durmasıdır” (Akyol, 2010).

Bugün Felsefe çerçevesinde değerlendirilebilecek, ölüm kavramına yani varlığın sonlu oluşuna ilişkin ilk düşünceler insanlık tarihi kadar eskidir. Örneğin Stoacılar, ölümün yaşamın en önemli olayı olduğunu; iyi yaşamayı öğrenmenin iyi ölmeyi de öğrenmek ya da iyi ölmeyi öğrenmenin iyi yaşamayı da öğrenmek olduğunu söyleyerek ölüm ve yaşam arasındaki ilişkiye dikkat çeken ilk filozoflar olmuşlardır. İlk filozofların ölüm farkındalığının yaşam üzerinde yapıcı etkileri olduğuna dair görüşleri varoluşçu felsefe akımının öncüleri tarafından da desteklenmiştir. Kierkegaard, Jean Paul Sartre, Albert Camus, Ortega Y. Gasset ve Martin Buber gibi filozoflar yazılarında ölüm kavramına değinmişlerdir (Sezer ve Saya, 2009). Varoloşçulara göre insan öleceğini bilen tek canlıdır ve bu durum bireyin hayatın anlamlı konusunda kaygı yaşamasına neden olmaktadır. Bu gerçekte yüzleşmek bireyi, yaşamını anlamlı kılmak için pozitif yönde bir çaba harcamaya götürmektedir. Ölümün Otto Rank, Karen Horney, Eric Fromm ve Helmut Kaiser gibi hümanist psikanalistler tarafından psikiyatri ve psikoloji çerçevesinde ele alınışı ise 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemlere rastlamaktadır (Göka, 1997). Psikanalitik kuramın öncüsü Freud' a göre insanın en temel iki eğilimi yaşam ve ölüm içgüdüsüdür. Yaşam içgüdüsü insanın yaşama isteğini ve cinsel içgüdüleri ifade ederken; ölüm içgüdüsü yıkıcı ve yok edici içgüdüleri ifade etmektedir. Buna karşın her insan bilinç dışında kendi ölümsüzlüğüne inanır ve bu inanç ölümlü olmaya ilişkin güçlü bir duygusal tepkiye yol açar (Freud, 1990; çev. Kapkın ve Kapkın, 1999). Logoterapinin kurucusu Frankl ise ölüme dinamik açıdan bakmıştır. Ölüm anında yaşamın bütünlüğünün tamamlandığını, bu bütünün geçmişte var olmaya devam edeceğini savunmaktadır. Ona göre ölüm bir yok oluş değil aslında bireyin varoluşunu gerçekleştirmesidir (Frankl, 1978; çev. Budak, 1996). Hümanist

akımın önde gelen isimlerinden Fromm (1995) ise bireyin korktuğu şeyin ölmek değil; bedeni, benliği, malı mülkü gibi sahip olduğu şeyleri kaybetmek ve tamamen yok olmak olduğunu vurgulamıştır. Bu korkuyu yenmenin sevmek ve başkalarının sevgisine karşılık vermekle mümkün olabileceğini savunmuştur (Sezer ve Saya, 2009).

Ölüme farklı kültürel yapıya sahip toplumların, farklı anlamlar yükledikleri de görülmektedir. Bunun nedeni ölümün sadece biyolojik değil aynı zamanda kültürel bir olgu olmasıdır. Örneğin ölümlerin sergilenmesi, yakılması, bir kayık üstünde suya bırakılması, ağaç üzerinde çürümeye bırakılması ve daha sonra kemiklerinin toplanıp gömülmesi, ölünün toprağa gömülmesinin ardından üzerine anıtsal bir mezar yapılması ya da sadece çakıl taşları konması gibi adetler toplumların ölüme ve ölümden sonra neler olacağına dair inanışlarını göstermektedir (Örnek, 1988).

Ölüme dair farklı bakış açılarından sadece bilim dalları ve toplumlararasıda değil; bireyler bazında da bahsetmek mümkündür. Ölüm, tarih boyunca insanların kaygı ve korku duydukları, ölüm sonrasında ise ne gibi deneyimler yaşayacaklarına ilişkin merak ettikleri bir konu olmuştur (İlhan, 2001). Bu duygular, yaşadıkları toplumun kültürel değerleri ve benimsedikleri dini inançların da şekillendirmesiyle bireylerin ölüm ve sonrası ile ilgili çeşitli tutum ve davranışlar geliştirmelerine yol açmıştır. Her birey içinde bulunduğu gelişimsel dönem, kendi içsel yaşantıları, doğuştan getirdiği mizaç özellikleri, yaşam süresi boyunca şekillenen kişilik özellikleri, amaçları, içinde bulunduğu sosyal, psikolojik ve fizyolojik koşulları gibi

pek çok faktörün etkisiyle ölümü farklı şekillerde algılar ve ölüme farklı anlamlar yükler. Kişinin ölüme verdiği anlam, felsefi, ahlaki, hukuki ve pek çok alanda davranışlarına şekil vermekte aynı zamanda yaşam tarzını belirlemektedir (Hökelekli, 1991). Ölümün bireysel olarak nasıl algılandığı incelenmek istendiğinde ampirik çalışmalardan çok edebiyat, tasavvuf ve sanat alanındaki yapıtlar dikkati çekmektedir. Örneğin yaşadığı dönemin önemli İslam alimlerinden Gazali'ye göre ölüm: “insan yapısının, mizacın bozulması ve buna bağlı olarak duyular ve hareketin sona ermesi nedeniyle beden ruhun etkisi altından çıkmasıdır.” (Gazali, 1406/1986; akt. Akçay, 2005).

Türk dili ve edebiyatı için temel bir eser olan Kutadgu Bilig'in yazarı Yusuf Has Hacıp ise eserinde “*Bu ölüm pençesi ne kötü bir şeydir; onun insana çarpması ne kadar fena oluyor* (1179). *Bir kapı açıldı – dünya kapısı; bir kapı daha açılır, o kapı ölüm kapısıdır ve herkes oraya girer – Hani, kim ölümden kaçıp kurtulmuştur; hani, kim ecelini geciktirmiş ve vaktini aşmıştır* (1384), *Ölüm uçsuz-bucaksız bir denizdir; iyice dikkat edersen, dipsiz bir çukurdur*” ifadelerine yer vererek ölüm hakkındaki düşüncelerini ve ölüme dair benzetmelerini dile getirmiştir (Yusuf Has Hâcib, 1998: II, 95; 1998: II, 258; 1998: II, 109; 1998: II, 93; akt. Kevser, 2010). Ayrıca Yusuf Has Hacıp “*Hayat nedir, ölüm nedir; nereden geliyorum, nereye gidiyorum?*” (1135) beyitinde hayatı anlamlandırma çabasının ölümü düşünmek ve ölümü anlamaya çalışmak ile sağlanabileceğini ifade etmiştir (Yusuf Has Hâcib, 1998: II, 92; akt. Baş, 2010)

Türk Edebiyatının önemli şairlerinden Cemal Süreyya da insanlık tarihi boyunca merak edilen ölüm kavramına eserlerinde yer vermiştir. Üstelik eserlerinde ölüme verdiği anlamlar ve ölümü ele alış şekilleri de yaşadığı süre boyunca deneyimleri doğrultusunda farklılıklar göstermiştir. Şair *Uçurumda Açan* kitabındaki “Ölüm” şiirinde ölümü aklından çıkaramadığını, ölümün aklına gelmesiyle korkuya kapılarak kendine sığınacak bir yer aradığını şu dizelerle ifade etmektedir. “Ölüm geliyor aklıma birden ölüm. / Bir ağacın gövdesine sarılıyorum.” Cemal Süreyya sonraki dönem şiirlerinde ise ölümü biraz daha pozitif ifadelerle ve sonsuzluğu, dinginliği, huzuru çağrıştıracak benzetmelerle ele almıştır. “Ölüm güney yarımkürede/ Çok sığ ve sonsuz geniş / Bir ırmaktır / Ganj da derler ona.” Aralık 1989’da *Yeni Yaprak* dergisinde yayımlanan “Göller ve Denizler” şiirinde “Ölüm mü/ Bir gölün dibinde durgun uykudasın./ Denizler?/ Tanrılar karıştırır durur denizleri ...” dizeleriyle ölümü uykuya benzetmiştir (İlhan, 2011).

Yirminci yüzyılın en güçlü Cezayirli yazarlarından olan Albert Camus yazılarında mutluluk ve keder, yaşam ve ölüm, karanlık ve aydınlık gibi kavramları birlikte ele alan dualist bir yaklaşıma sahiptir. Yazar aynı zamanda “absürd” (saçma) kavramını ele alış biçimiyle felsefeye önemli katkıda bulunmuş bir filozoftur. Ona göre absürd: yaşayarak hayatlarımıza değer vermenin diğer taraftan da önünde sonunda yok olacağımız gerçeğini bilmenin yarattığı çelişkidir. Camus felsefesini en iyi anlatan sözlerinden biri de: “Hayat hiç bir şey değildir, itina ile yaşayınız.”dır. Hayatın bir anlam aramaya çalışılmayacak kadar kısa olduğunu, nihayetinde bir anlamı olmadığı, anlamı olsa bile olmasının hiçbir şey değiştirmeyeceğidir. Fakat Camus yaşamın anlamsızlığının yok edilemeyeceğini savunurken, bununla

savaşmaktan kaçınmamakta ve intiharı bir çözüm yolu olarak görmemektedir (Şişman,2006). Camus her ne kadar varoluşçu olduğuna dair etiketlemelere itiraz etse de aslında ölüme ilişkin düşünceleri, ölümü anlamlandırma biçimi ve eserleri onu varoluşçuluk felsefesinin akla gelen en önemli isimleri arasına taşımıştır. “*Düğün ve Bir Alman Dosta Mektuplar*” kitabında(1938): “...Ölümün bir başka yaşama açıldığına inanmak hoşuma gitmiyor. Ölüm benim için kapalı bir kapı. Bunun atılması gereken bir adım olduğunu söylemiyorum: korkunç ve pis bir serüven olduğunu söylüyorum... Ölümünden söz edemeyeceğim ölçüde fazla gençlik dolu içim. Ama öyle sanıyorum ki, söz etmem gerekseydi, dehşetle sessizlik arasında, umutsuz ölümün bilinçli kesinliğini söyleyecek en doğru sözcüğü burada bulurdum.” ifadeleriyle ölüme kapı benzetmesi yapmakta, ölümün kaçınılmazlığı, ürkütücülüğü ve çaresizliğine vurgu yaparak isyanını dile getirmektedir. Yazar “*Mutlu Ölüm*” de olduğu gibi (1970): “Daha uzun ya da kısa süre mutlu yaşanmaz. Mutlu olunur! Bir nokta! Ve ölüm de hiçbir şeyi engellemez - o da bir mutluluk kazasıdır bu durumda” ifadeleriyle ölüme her zaman olumsuz anlamlar yüklememiş, hatta bu absürdlükle başa çıkmak için bazı eserlerinde ölümü daha pozitif bir dille ifade etmeye çalışmıştır.

Ölümün nasıl algılandığıyla ilişkilendirilebilecek bilimsel çalışmalar değerlendirildiğinde: Şanlı Urfa’ da Bulunan Bediüzzaman Mezarlığında yapılan bir çalışmada mezar taşlarındaki yazılar incelenmiş ve ölüme ilişkin metaforlar değerlendirilmiştir. “Kapı” ve “uçmak” metaforlarına sıklıkla rastlanmıştır. Bu iki metaforun sıklıkla kullanılmasının nedeni olarak Altay geleneğine göre ölüm bir varoluş durumundan diğerine geçişi simgeleyen bir tür uçuş şeklinde algılanmasıdır.

İslam dinine göre ise ölüm, ölen kişinin yeryüzünden öteki dünyaya geçişini simgeleyen kapı metaforuyla simgeleştirilmiştir (Altıntek, 2010).

Teolojik tartışmalarda dinin ruh sağlığını koruyucu olduğu ileri sürülmektedir. Çeşitli çalışmalarda kişilerin bildirdikleri dindarlık ve dini ritüellere devamlılık düzeyleri ve intihar düşünceleri arasında anlamlı düzeyde ters yönde ilişki olduğu gösterilmiştir (Pescosolido, 1990). Psikolojik açıdan bakıldığında ise bu görüşü destekleyen araştırma sonuçları olduğu gibi aksi yönde bulgular da elde edilmiştir. Çevik (2006)'ın lise öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada katılımcıların ölümden korktukları ve bunun ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediği diğer taraftan da ölüm sonrası hayata inanç ve ölümden korkma faktörünün intihar eğilimini azaltarak yaşama arzusunu güçlendirdiği dolayısıyla ruh sağlığı üzerinde olumlu bir etki sağladığı gösterilmiştir.

Dindarlık aynı zamanda bireylerin ölümü farklı şekillerde algılamalarını etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Bazı dinlerin insanların intihar etmelerini günah kabul etmesi, büyük bir umutsuzluk içinde olan ve bir kurtuluş yöntemi olarak kendini öldürme isteğine sahip olan bireyibile intihar etmekten vazgeçiren etmen olabilmektedir. Bu bakış açısına sahip bir dini benimsemiş bireyin, intihar ederek ölmeye bakış açısı, sadece sıkıntılardan kaçmayı ya da kurtulmayı ifade etmek yerine, büyük bir günah işlemek anlamına gelmektedir. Bazı dinlerde ise ölüm Tanrıya kavuşmanın yolu olarak görüldüğünden, bireyler karşılaştıkları en küçük problemlerde bile, başa çıkmaya çalışmak yerine ölümü yani intiharı tercih edebilmektedirler. Kişilerin neden intihar ettiklerini anlamının en önemli

unsurlarından biri de ölümü algılayış biçimlerini anlamaktır. Ölüm onlar için ne anlama gelmektedir, ölüme ilişkin ve ölümden sonrasına ilişkin beklentileri ve düşünceleri nelerdir gibi soruların yanıtları oldukça önemlidir. Windham, Hooper ve Hudson (2005) yaptıkları bir çalışmada dini inançlara sahip olmanın umutsuzluğu ve kişilerin şiddete ya da suç işlemeye yönelik davranışlarda bulunmalarını azalttığı bilgisini elde etmişlerdir. İntihar davranışı pek çok dinde suç olarak görüldüğünden ve bir anlamda kişinin kendine yönelttiği şiddet olarak nitelendirilebileceğinden, dini inançlara sahip olmanın bireylerin ölüme ilişkin algılarını da biçimlendirdiği ve dolayısıyla intihar risklerini azalttığı söylenebilir. Nooney'in (2005) yaptığı çalışmada da kiliseye sıklıkla giden dindarların intihara ilişkin düşüncelerinin ve intihar girişimlerinin daha az olduğu gösterilmiştir. Bu bulgu Hristiyanlığın intiharı günah kabul eden bir din olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu dine inanan insanların intihara ilişkin algılarının da olumsuz olduğu ve bu nedenle intihar girişiminde bulunma olasılıklarının daha düşük olduğu şeklinde açıklanabilir.

Yukarıda belirtilen çalışmalara dayanarak benimsenen dini inanç sistemlerinin de etkisiyle ölüm ve ölüm sonrasında yaşanacakların olumlu ya da olumsuz şekillerde algılanmasının, kişilerin intihar olasılıklarını da etkileyeceği düşünülmektedir. Ölüme pozitif anlamlar yükleyen, bu olguyu güzel, yeni şeylere ulaşmak olarak algılayan bireyler için intihar ederek ölmek seçilebilecek bir yolken; tersine ölüme acı verici, kötü, ayrılığa ve tamamen yok olmaya neden olan gibi negatif anlamlar yükleyen, yani ölüm algısı negatif olan bireylerin çok büyük sıkıntılarla karşı karşıyayken bile intiharı bir çözüm yolu olarak seçmeyecekleri düşünülmektedir.

Bu bilgiler dikkate alındığında araştırmanın sonucunda ölüme pozitif anlamlar yükleyen bireylerin intihar olasılıklarının, ölüme negatif anlamlar yükleyenlere göre daha yüksek olacağı düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde bireylerin ölümü algılama biçimleri ve iç ya da dış denetim odaklı olma özellikleri arasındaki ilişkilerin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanamamış; bu bağlamda denetim odağı ve ölüm kaygısı arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar değerlendirilmiştir.

Tolor ve Reznikoff'un (1967) 97 erkek katılımcıyla yaptığı çalışmada Ölüm kaygısı ve denetim odağı arasında pozitif yönde korelasyon bulunmuştur. Dış kontrol odaklı olmanın ölüm kaygısı ile ilişkili olduğu ortaya çıkarılmıştır ($r = 0.24$, $p < 0.055$) (Hyams, Domino ve Spencer, 1982). Benzer şekilde Vargo ve Black'in (1984) tıp eğitiminin ilk yılındaki öğrencilerle yürüttüğü çalışmada katılımcılar iç kontrol odaklı ve dış kontrol odaklı olmak üzere iki gruba ayrılmış, dış kontrol odaklı olma eğilimi gösteren grubun ölüme ilişkin kaygılarının iç kontrol odaklı olma eğilimi gösteren gruptakilerin ölüm kaygılarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İnsanların başlarına gelen olayları ya da durumları kendilerine, başkalarına veya çevresel nedenlere yüklemelerinin (iç ya da dış kontrol odaklı olmalarının) ölüme ilişkin yaklaşımlarını, düşüncelerini etkileyeceği, ölüme verdikleri anlamı şekillendireceği düşünülmektedir. Doğrudan iç ya da dış kontrol odaklı olmanın bireylerin ölümü algılama biçimi üzerindeki etkilerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dış kontrol odaklı bireylerin ölüm kaygısı düzeylerinin

daha yüksek bulunduğu çalışmalara dayanarak, araştırmamızın sonucunda dış kontrol odaklı bireylerin ölüme daha olumsuz anlamlar yükleyeceği düşünülmektedir.

1.5. İNTİHARI ÖNLEMESİNE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Medyanın zaman zaman intihara özendirici haberlere yer vermesi intihar oranlarını daha da yükseltmektedir. Bu nedenlerle intihar olgusuna karşı çeşitli önlemler alınması gerekmektedir. Literatüre bakıldığında önleme stratejilerine ilişkin çeşitli sınıflandırmalara rastlamak mümkündür. Bunlardan bir tanesi The Institute of Medicine' ın yaptığı sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmaya göre intiharı önleme stratejileri üç grupta ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, genel popülasyonda yeni intihar vakalarını engellemeyi amaçlayan, toplumu bilgilendirme ve bireylerin becerilerini geliştirme gibi yöntemlerin kullanıldığı evrensel/genel önleme (Universal prevention) stratejileridir. Seçici önleme (Selective prevention) stratejilerinde ise odak intihar için yüksek risk grubunda olan bireylerdir. Bu bireyler, daha önce intiharla ilişkili herhangi bir düşünce ya da davranış sergilememiş olmakla beraber önemli birinin kaybı, emeklilik, iş değiştirme, şehir değiştirme ya da önemli bir fiziksel hastalığa yakalanma gibi yaşadıkları olumsuz herhangi bir yaşam olayı nedeniyle intihar girişimi riski artmış kişilerdir. Seçici önleme stratejilerinde amaç bu bireylerin intihar risklerini düşürmektir. Belirgin/belirtilmiş önleme (indicated prevention) stratejilerinde de, intihar için açık risk davranışları sergileyen bireyler odak noktasıdır. Psikiyatrik bir hastalığı olanlar, açıkça ölmek istediğini ya da intihar etmek istediğini belirtenler ya da öncesinde intihar girişiminde bulunmuş olanlar bu

gruba dahil edilmektedir (Mrazek ve Haggerty, 1994; akt. Lapierre, Erlangsen, Waern, De Leo, Oyama, Scooco ve ark., 2011).

İntiharı önleme konusunda kullanılan başarılı stratejilerden biri de “telefonla danışmanlık” servisleridir. İntihar riski olan bireylere, bu yönde herhangi bir eyleme geçmeden önce, telefonla danışmanlık servisini aramaları konusunda bilgi verilir. İntihar etmeye yönelik düşünceleri olan birey, bu servisi arayarak oradaki ruh sağlığı uzmanlarından yardım alır. Böylelikle bireyi harekete geçmeden önce vazgeçirmek ya da gerekli acil müdahaleyi yapmak için uzmanların harekete geçmesi sağlanmış olur (Lapierre, 2011). Ancak bu ve bunun gibi programların kadınlar üzerinde erkeklere oranla daha fazla yarar sağlaması kısıtlı yanlarındandır (Drapeau, Boyer ve Lesage, 2009).

Pek çok önleme stratejisi incelendiğinde genel olarak aynı aşamaları vurguladıkları görülebilmektedir. Her yaş grubu için intiharı önlemeye çalışmada öncelikli olarak bireyleri intihar konusunda bilinçlendirmek ve eğitmek gerekmektedir. Risk grubunda olan bireyleri belirlemek için tarama yapmak ve daha sonra bu bireylere tedavi müdahalelerinde bulunmak önleme çalışmalarının önemli amaçlarındandır. Daha sonraki adımlar ise genellikle koruyu amaçlar taşıyan medyanın yayınlarına yönelik düzenlemelerdir.

1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yukarıda aktarılan tüm literatür bilgilerinden de anlaşılacağı gibi intihar davranışının ortaya çıkışında rol oynayan pek çok faktör vardır. Bunlar arasında yer alan kontrol odağı ve kişilik özelliklerinin çeşitli değişkenlerle ilişkilerinin incelendiği pek çok çalışmaya rastlamak mümkündür. Ancak bireylerin ölümü nasıl algıladıklarına, bu olguya olumlu ya da olumsuz nasıl anlamlar yüklediklerine ilişkin az sayıda araştırma bulunmaktadır. Ayrıca, yapılan literatür taraması sonucunda bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerinin, olaylar üzerinde algıladığı kontrolünün ve ölüme yüklediği anlamların intihar olasılığı ile ilişkili olabileceği düşünülmüş, ancak bu değişkenlerin bir arada kullanıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle, bu çalışmanın temel amacı da, kişilik özellikleri, kontrol odağı ve ölüm algısı ile intihar olasılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Ayrıca, cinsiyet, yaş ve eğitim gibi demografik değişkenler ile söz konusu diğer değişkenler (kişilik özellikleri, kontrol odağı ve ölüm algısı) arası ilişkilerin belirlenmesi de araştırmanın diğer amacını oluşturmaktadır.

BÖLÜM II

2. YÖNTEM

2.1. ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemini Ankara ve Zonguldak şehirlerinde yaşayan, rastlantısal yöntemle seçilmiş 18-65 yaş arası bireylerden oluşmaktadır. Son altı ay içerisinde psikiyatrik/psikolojik bir sorun nedeniyle tedavi görmüş olanlar ve ölçeklerden uç puan alan bireylerin elenmesi sonucunda toplam 563 kişi ile analizler yürütülmüştür. Katılımcıların %52.9'unu (n=298) kadınlar, % 47.1'ini (n=265) erkekler oluşturmaktadır.

Eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde örneklemin %0.7'si (n=4) okur-yazar, % 6.6'sı (n=37) ilkokul mezunu, % 5.5'i (n=31) ortaokul mezunu, % 41'i (n=231) lise mezunu, % 41.6'sı (n=234) üniversite mezunu, %4.1'i (n=23) ise yüksek lisans/doktora mezunu olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların % 0.5'i (n=3) ise eğitim durumlarına ilişkin herhangi bir işaretleme yapmamıştır.

Katılımcıların % 30.7' sinin (n=173) yakın ilişkisinin olmadığı, %7.1'inin (n=40) flörtü olduğu, %3.2'sinin (n=18) nişanlı, %59'unun (n=332) evli olduğu görülmüştür.

Aylık gelir düzeyi dikkate alındığında katılımcıların %17.2'si (n=97) 0-500 TL, %14.2'si (n=80) 501-1000 TL, %16.3'ü (n=92) 1001-1500 TL, %16.3'ü (n=92)

1501-2000 TL, %12.6'sı (n=12) 2001-2500 TL, %18.5'i (n=104) ise 2501 ve üzeri seçeneğini işaretlemiş; 27 kişi ise (%4.8'i) aylık gelir düzeylerine ilişkin herhangi bir bilgi vermemiştir.

Tablo-1 Katılımcıların demografik bilgileri

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	298	52.9
Erkek	265	47.1
Eğitim		
Okur-yazar	4	0.7
İlkokul	37	6.6
Ortaokul	31	5.5
Lise	231	41
Üniversite	234	41.6
Y.lisans/doktora	23	4.21
Bilinmiyor	3	0.5
Medeni Durum		
Bekar	173	30.7
Flört	40	7.1
Nişanlı	18	3.2
Evli	332	59
Aylık Gelir		
0-500 TL	97	17.2
501-1000 TL	80	14.2
1001-15000 TL	92	16.3
1501-2000 TL	92	16.3
2001-2500 TL	12	12.6
2501 TL Üzeri	104	18.5
Bilinmiyor	27	4.8

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada kullanılan ölçekler sıra etkisini kontrol edebilmek amacıyla, demografik bilgi formu başta sabit tutulmak üzere, değişik sıralarda dizilerek bir batarya haline getirilmiştir. Katılımcılar araştırmanın amacı hakkında kısaca bilgilendirilmiş ve gönüllülük ilkesi temel alınmıştır.

2.2.1 Kişisel Bilgi Formu

Bireylerin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek, medeni durum, aylık gelir düzeyi gibi demografik bilgilerini öğrenmek amacıyla bilgi formu oluşturulmuştur. Bu formda katılımcılara kişisel bilgilerin yanı sıra; fiziksel ve ruhsal acıdan kendilerini, genel olarak yaşamlarını ve diğer insanlarla olan ilişkilerini değerlendirebilecekleri 5’li Likert tipi sorulara yer verilmiştir. Formda yer alan “Ekonomik acıdan kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?”, “Kendinizi fiziksel olarak nasıl görüyorsunuz?”, “Kendinizi ruh sağlığı açısından nasıl görüyorsunuz?” ve “Genel olarak hayatınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorularıyla “yaşam memnuniyeti indeksi” oluşturulmuştur. Söz konusu indeks daha önce, internet bağımlılığı (Batıgün ve Kılıç, 2011), depresyon (Şahin, Batıgün ve Koç, 2011) ve bedensel hastalıklar (Batıgün, Şahin ve Demirel, 2011) konularında yapılan çalışmalarda da kullanılmış, geçerli ve güvenilir olduğuna ilişkin kanıtlar elde edilmiştir. Formun örneği EK-1’de bulunmaktadır.

2.2.2 İntihar Olasılığı Ölçeği

Katılımcıların intihar olasılığı düzeylerini belirlemek amacıyla İntihar Olasılığı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek Cull ve Gill (1988) tarafından geliştirilmiş, 1-4 arası Likert tipi puanlanan, 36 maddelik kendini değerlendirme türü bir ölçektir. Ölçeğin orijinalinde, maddelere verilen yanıtlar “hiçbir zaman veya nadiren” (1), “bazen” (2), “sık sık” (3) ve “çoğu zaman veya her zaman” (4) şeklindedir. Ölçek, ergenler ve yetişkinlerde intihar riskini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. İntiharın davranışsal, bilişsel ve duygusal bileşenlerini belirlemeye yöneliktir. Puan ranjı 36-144’dür. Ölçekten alınan yüksek puanlar intihar olasılığının yüksekliğine işaret eder. İÖÖ’nin orijinali, umutsuzluk (12 madde), intihar düşüncesi (8 madde), kendini olumsuz değerlendirme (9 madde) ve saldırganlık (7 madde) olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin intihar girişimi olan kişiler, psikiyatrik hastalar ve normal örneklem üzerinde yapılan çalışma sonucunda Cronbach alfa iç tutarlık katsayısının .93, test tekrar test güvenirlik katsayısının .92 olduğu belirtilmektedir (Cull ve Gill, 1988). Ölçeğin Türkçe’ye çevirisi ve üzerindeki ilk çalışma Eskin (1993) tarafından yapılmıştır. İsveçli üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bu çalışmada iç tutarlılık katsayısı.87, test-tekrar test güvenirlik katsayısı .89 olarak bulunmuştur (Eskin, 1993).

Ölçeğin, Cull ve Gill (1988) tarafından geliştirilmiş olan orijinal formunun kültürümüze uyarlanması ile ilgili ayrıntılı bilgiler Tüzün (1997) tarafından verilmektedir. 203 kız, 198 erkek olmak üzere 401 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada; intihar düşüncesi ($\alpha = .87$), olumsuz benlik şeması ($\alpha = .84$),

tükenme ($\alpha = .66$) ve öfke ($\alpha = .65$) olmak üzere, toplam varyansın %42.6'sını açıklayan, 4 faktör bulunmuştur. Alt ölçeklerin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonları .42 ($p < .001$) ile .68 ($p < .001$) arasında değişmektedir (Tüzün, 1997).

İntihar Olasılığı Ölçeği, Şahin ve Durak (2000)'ın yapmış olduğu bir çalışma ile bir miktar değiştirilmiştir. Ölçeğin orijinalinde yer alan bazı maddelerin (Örneğin: “Başkalarını cezalandırmak için intiharı düşünüyorum” , “Ölürsem insanların daha iyi olacağını düşünüyorum”, “Kendimi nasıl öldüreceğimi düşündüm” vb.) doğrudan intiharı düşündürücü türden maddeler olması nedeniyle rahatsızlık uyandırabileceği düşünülmüş ve kişileri olumsuz etkileyebileceği yönünde duyulan etik kaygılar nedeniyle bazı maddelerin ifadelerinde bir miktar değişiklik yapılarak (örneğin: “İntihar etmeyi düşünüyorum” maddesi “ İntihar etmeyi hiç düşünmedim” şeklinde, “Nerede olursam olayım mutlu olamayacağımı sanıyorum” maddesi “Nerede olursam olayım mutlu olabileceğimi sanıyorum” şeklinde, “Kendimi nasıl öldüreceğimi düşündüm” maddesi “Kendimi nasıl öldüreceğimi düşünmedim” şeklinde değiştirilerek) bunların kişilere uygunluk derecesi sorulmuştur. Ayrıca, ölçeğin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, bazı maddelerin çevirisinde de değişiklikler yapılmıştır (Örneğin: Başkalarını cezalandırmak için intiharı düşünüyorum” maddesi “İntiharın başkalarını cezalandırmak için iyi bir yol olmadığını düşünüyorum” şeklinde, “Kendimi yorgun ve kayıtsız hissediyorum” maddesi “Kendimi yorgun hissediyorum ve hiçbir şeye ilgim kalmadığını düşünüyorum” şeklinde değiştirilmiştir) . İntihar girişiminde bulunanlar, depresyon tanısı alan psikiyatrik hastalar ve normal grubun ele alındığı bu çalışmada, Yanıtlar “%0 uygun”, “%30 uygun”, “%70 uygun” ve “%100 uygun” şeklinde alınmıştır. Bu

çalışmada da ölçek bu şekli ile kullanılmıştır. Bu formda 2., 6., 7., 10., 11., 18., 20., 21., 22., 24., 25., 26., 27., 30., 32., 35. ve 36. maddeler ters olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin, intihar girişiminde bulunan hastalar, depresyon tanısı almış olanlar ve hiçbir tanı almamış sağlıklı bireylerden oluşan 133 kişilik bir örneklem grubuna uygulanması sonucu elde edilen Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .95 olarak saptanmıştır. Ölçeğin, Kısa Semptom Envanteri'nin "Anksiyete" alt ölçeği ile korelasyonu .52 ($p < .001$), "Depresyon" alt ölçeği ile korelasyonu .86 ($p < .001$), "Olumsuz Benlik" alt ölçeği ile korelasyonu .82 ($p < .001$), "Somatizasyon" alt ölçeği ile korelasyonu .58 ($p < .001$) ve "Öfke" alt ölçeği ile korelasyonu da .69 ($p < .001$) olarak belirlenmiştir. Ayrıca; "Umutsuzluk Ölçeği" ile $r = .70$ ($p < .001$) ve "Sosyal Karşılaştırma Ölçeği" ile de $r = .77$ ($p < .001$) değerinde korelasyon katsayılarına sahiptir.

Bu örneklem üzerinden yapılan faktör analizi sonucunda toplam varyansın %51.9'unu açıklayan üç faktör bulunmuştur. Bu faktörleri oluşturan maddeler ve faktör alt ölçeklerinin cronbachalpha güvenirlik katsayıları aşağıda verilmektedir:

Olumsuz benlik ve tükenme: 5., 9., 10., 12., 15., 16., 17., 18., 19., 23., 25., 26., 27., 28., 29., 30., 32., 33., 35. ve 36. maddeler ($\alpha = .95$).

Hayata bağlılıktan kopma: 2, 6., 7., 11., 20., 21., 22. ve 24. maddeler ($\alpha = .79$).

Öfke: 1., 3., 4., 8., 13., 14., 31. ve 34. maddeler ($\alpha = .73$).

Ölçeğin ayırdedici geçerliğini belirlemek amacıyla yapılan discriminant analizi sonucunda ölçeğin, intihar girişiminde bulunan hastaların %87.3'ünü, depresyon tanısı alanların %52.4'ünü, normal örneklemin ise %81.5'ini ait oldukları gruplara doğru olarak sınıflandırabildiği görülmüştür (Şahin ve Durak, 2000).

Ölçek bu formu ile bir tez çalışmasında da kullanılmış ve geçerlik ve güvenirliğine ilişkin kanıtlar buradan da elde edilmiştir. 14-62 yaş arası 619 kişiden oluşan bir örneklemden elde edilen Cronbach Alfa katsayısı .86'dır. Ayrıca ölçeğin Dürtüsel Davranışlar Ölçeği ile elde edilen korelasyon katsayısı .56 ($p < .001$), Problem Çözme Envanteri ile $r = .40$ ($p < .001$) ve Öfke/Saldırganlık Ölçeği ile $r = .59$ ($p < .001$)' dur (Batıgün, 2002; Batıgün ve Şahin, 2003). Formun örneği EK-2'de yer almaktadır.

2.2.3 Beş Faktör Kişilik Envanteri

Benet-Martinez ve John tarafından 1998 yılında geliştirilmiş Beş Faktör Kişilik Envanteri, 44 maddeden oluşan, kısa ve çabuk uygulama yapılabilmesine olanak sağlayan beş kişilik faktörünü (Duygusal dengelilik, Dışa Dönüklük, Gelişime Açıklık, Yumuşakbaşlılık, Öz-Denetim/Sorumluluk alt boyutlarını) etkin olarak ölçebilen bir ölçektir.

Türkçe'ye Sümer ve Sümer (2005) tarafından uyarlanmıştır. Önce çeviri, sonra da tekrar-çeviri yapılmış ve kültürlerarası bir çalışmada kullanılması sağlanmıştır. Ölçek 5 aralıklı (hiç katılmıyorum – tamamen katılıyorum arasında

değişen) likert tipidir. Gelişime Açıklık (Openness), Yumuşakbaşlılık (Aggreeableness), Öz-Denetim/Sorumluluk (Consientiousness) alt ölçekleri 9’ar maddeden; Dışa Dönüklük (Extraversion) ve Duygusal Dengelilik (Neuroticism) alt ölçekleri ise 8’er maddeden oluşmaktadır. Bu faktörleri oluşturan maddeler aşağıda verilmektedir:

Dışa Dönüklük (Extraversion): 1, 6, 11, 16, 21, 26, 31, 36

Öz Denetim/Sorumluluk (Consientiousness): 3, 8, 13, 18, 23, 28, 33, 38, 43

Yumuşakbaşlılık (Aggreeableness): 2, 7, 12, 17, 22, 27, 32, 37, 42

Gelişime Açıklık (Openness): 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 41, 44

Duygusal Dengelilik (Neuroticism): 4, 9, 14, 19, 24, 29, 34, 39

2., 6., 8.,9.,12., 18., 21., 23., 24.,27.,31., 34., 35.,37., 41. ve 43.maddeler ise ters kodlanacak maddeler arasındadır.

Türk örnekleme için yapılan çalışmada alt ölçekler için Cronbach - alfa değerleri .64 ve .77 arasında yer almaktadır. Formun örneği EK-3’te bulunmaktadır.

2.2.3 Kontrol Odağı Ölçeği

Katılımcıların kontrol odağını ölçmek amacıyla “Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ)” uygulanmıştır. Ölçeğin oluşturulması aşamasında ilk önce çeşitli kontrol odağı ölçeklerinden aynen ya da değiştirilerek alınmış 80 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu madde havuzu ilk aşamada yaş ortalaması 21.1 olan 272 katılımcıdan oluşan bir örnekleme uygulanmıştır. Madde-toplamkorelasyonları ve uç

grupların karşılaştırılmasına dayanan madde analizi sonucunda 47 maddeden oluşturulan bir son form oluşturulmuştur. İkinci aşamada 47 maddelik bu form, yaş ortalaması 20.7 olan 111 katılımcıdan oluşan yeni bir örnekleme uygulanmıştır. Ölçek, 47 maddeden oluşan 5 aralıklı Likert tipi bir ölçektir. Puan aralığı 47-235 arasında değişmektedir. Puanların yükselmesi dış kontrol odağının olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .92, test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .88 olarak bulunmuştur (Dağ, 2002). Formun örneği EK-4’te bulunmaktadır.

2.2.4 Ölüm Metaforları Ölçeği

Katılımcıların ölüme ilişkin algılarını belirlemek amacıyla Ölüm Metaforları Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek Kökdemir ve arkadaşları (2007) tarafından geliştirilmiş olup, 54 maddeden oluşan 5’li liker tipi bir ölçektir. Yapılan çalışmalar sonucunda ölçek maddeleri 7 alt boyutta toplanmıştır. Bunlar: “Bir damla gözyaşdır.”, “Geride bırakılan bir izdir.”, “Yalnız çıkılan bir yolculuktur” gibi ölüme ayrılık anlamlarının yüklendiği “Ayrılık” alt ölçeği; “Kilitli bir odadır.”, “Bir çıkmaz sokaktır.”, “Yarıda bırakılan bir yemektir.” gibi maddelerden oluşan “Engellenme” alt ölçeği; “Ateşin içine düşmektir.”, “Bir çekiç darbesidir.”, “Acı bir meyvedir.” gibi ölüme ceza verici anlamların yüklendiği maddelerden oluşan “Ceza” alt ölçeği; “Mükemmel bir maceradır.”, “Satranç taşlarının aynı kutuya toplanmasıdır.”, “Bir bilgisayar oyununda seviye atlamaktır.” gibi maddelerden oluşan “Uyarım” alt ölçeği; “Hak edilmiş bir tatlıdır.”, “Ailenin yeniden bir araya gelmesidir”, “Bol meyveli bir

ağaçtır.” gibi ölüme ilişkin ödüllendirici benzetmelerin yapıldığı “Ödül” alt ölçeği; “Huzurlu bir bahçedir.”, “Dengeye ulaşmaktır.”, “Eve dönüştür.” gibi ölümü huzur verici bir olgu olarak anlamlandıran maddelerden oluşan “Huzur” alt ölçeği ve son olarak “Çift taraflı bir madaltondur.”, “Mahkemedir.”, “Bir şifreyi çözmektir.” gibi maddelerden oluşan “Varoluş” alt ölçeğidir.

Bireylerin ölüme ilişkin genel algılarının belirlenmesi, yani ölümü pozitif ya da negatif anlamlandırma durumlarının tespit edilmesi açısından alt ölçekler “Pozitif Metaforlar” ve “Negatif Metaforlar” olmak üzere iki ayrı alt boyutta yeniden sınıflandırılmıştır. Geçerlik güvenirlik çalışmaları sonucunda ölçek geçerli ve güvenilir bulunmuştur. Çalışma yayınlanmak üzere incelenme aşamasındadır. Ölçeğin faktörleri ve ilgili maddeler aşağıdaki şekildedir:

Ayrılık= (30.,31.,32.,38.,40.,42.) alfa= .74

Engellenme= (16.,24.,25.,28.,29.,33.,m34.,53.) alfa= .88

Ceza = (01.,02.,05.,06.,09.,11.,13.,18.,23.,41.) alfa= .88

Uyarım = (10.,22.,39.,52.,54.) alfa= .63

Ödül= (07.,08.,14.,15.,36.,51.) alfa= .74

Huzur =(03.,04., 12.,17.,20.,21.,26.,27.,43.,45.,46.,49.,50.) alfa= .89

Varoluş = (19.,35.,37.,44.,47.,48.) alfa= .76

Pozitif metaforlar : (Uyarım, Ödül, Huzur, Varoluş)

Negatif metaforlar : (Ayrılık, Engellenme, Ceza)

Formun örneği EK-5’te bulunmaktadır.

BÖLÜM III

3.BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda yapılmış olan birtakım istatistik analiz sonuçlarına yer verilmektedir. İlk bölümde, cinsiyet, yaş ve eğitim gibi demografik değişkenlerin diğer değişkenler (intihar olasılığı, kişilik özellikleri, kontrol odağı ve ölüm algısı) üzerindeki etkileri incelenmiş, daha sonra ise tüm değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerine korelasyon analizi ile bakılmıştır. Son aşamada ise intihar olasılığını yordayan değişkenler regresyon analizi ile belirlenmeye çalışılmıştır.

3.1. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN ANALİZLER

Katılımcıların cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerinin intihar olasılığı, kontrol odağı, kişilik özellikleri, ölümü anlamlandırma biçimleri ve yaşam doyumu düzeyleri üzerinde etkili olup olmadığını anlamak için Cinsiyet (kadın, erkek) $\times$ Yaş (18-35 yaş, 36-50 yaş, 51-65 yaş) $\times$ Eğitim (lise ve altı, üniversite ve üstü) olmak üzere 2x3x2 desenine uygun çok yönlü varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda Wilks' Lambda değeri cinsiyet (Wilks' λ = .96, sd= 539, F= 2.10, p < .02, η^2 = .04), yaş (Wilks' λ = .88, sd= 1078, F= 3.69, p < .001, η^2 = .06) ve eğitim (Wilks' λ = .94, sd= 539, F= 3.25, p < .001, η^2 = .06) değişkenleri açısından anlamlı farklar olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda; Beş Faktör Kişilik Envanterinin “Yumuşakbaşlılık” ($F_{(1,548)}=3.99$, $p< .05$) ve “Gelişime Açıklık” ($F_{(1,548)}=4.07$, $p< .05$) alt ölçeğinde anlamlı fark olduğu görülmektedir. Kadınların ($\bar{x}= 34.83$, $ss= 5.24$) yumuşakbaşlılık alt boyutundan aldıkları puanlar erkeklerden ($\bar{x}= 33.76$, $ss= 4.99$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Gelişime Açıklık kişilik özelliği için de yine kadınların aldıkları puanların ($\bar{x}= 37.07$, $ss= 6.43$), erkeklerin aldıkları puanlardan ($\bar{x}= 35.55$, $ss= 6.31$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Eğitim düzeyi açısından baktığımızda, İntihar Olasılığı Ölçeği toplam puanı ($F_{(1,548)}= 9.05$, $p< .001$), Rotter Denetim Odağı Ölçeğinin “Dış Kontrol Odağı” ($F_{(1,548)}=19.88$, $p< .001$) alt ölçeği ve Beş Faktör Kişilik Envanterinin “Gelişime Açıklık” ($F_{(1,548)}=5.61$, $p< .02$) alt ölçeğinde anlamlı farklar göze çarpmaktadır. Lise ve daha düşük eğitim düzeyine sahip olan katılımcıların intihar olasılıklarının ($\bar{x}= 74.01$, $ss= 11.72$) üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip katılımcılardan ($\bar{x}= 70.77$, $s= 11.74$) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Dış kontrol odaklı olma eğilimleri açısından bakıldığında lise ve daha düşük eğitim düzeyine sahip katılımcıların ($\bar{x}= 68.40$, $ss= 14.60$) üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan katılımcılardan ($\bar{x}= 62.65$, $ss= 13.21$) daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Gelişime açık olma kişilik özelliği eğitim düzeyi açısından ele alındığında; lise ve daha düşük eğitim düzeyinde olan katılımcıların ($\bar{x}= 36.01$, $ss= 6.19$), üniversite ve üzeri eğitim düzeyindeki katılımcılara oranla ($\bar{x}= 36.76$, $s= 6.65$) yeniliklere karşı daha az açık oldukları gözlenmektedir.

Yaş değişkeni açısından değerlendirildiğinde; İntihar Olasılığı Ölçeği toplam puanı($F_{(2,548)}=4.38$, $p< .02$), Beş Faktör Kişilik Envanterinin “Öz Denetim/sorumluluk” ($F_{(2,548)}=29.06$, $p< .001$) ve “Yumuşakbaşlılık” ($F_{(1,548)}=5.69$, $p< .01$) alt ölçeklerinde anlamlı farklar olduğu bulunmuştur. Bulunan bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Post-Hoc Tukey testi sonuçları Tablo-2’de verilmektedir.

Tablo-2 Ölçeklerden Alınan Puanların Yaş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

	18-35 Yaş		36-50 Yaş		51-65 Yaş		
	N=337		N=166		N= 57		
	X	ss	X	ss	X	ss	F
İntihar Olasılığı	73.21 _a	12.24	72.33	11.78	69.02 _b	8.59	4.38*
Özdenetim	33.10 _a	6.14	37.05 _b	4.91	36.74 _b	5.72	29.05***
Yumuşakbaşlılık	33.75 _a	5.28	35.22 _b	4.94	35.16	4.52	5.69**

Not: Farklı harflerin bulunduğu ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar mevcuttur.

* $p< .05$; ** $p< .01$; *** $p< .001$

Tablo-2’de görüldüğü gibi, 18-35 yaş grubundaki katılımcıların intihar olasılıkları 51-65 yaş grubundaki katılımcıların intihar olasılıklarından daha yüksektir. Öz Denetim/sorumluluk değişkeni açısından ele alındığında; 18- 35 yaş grubundaki katılımcıların 36-50 yaş grubundaki ve 51-65 yaş grubundaki katılımcılarından anlamlı düzeyde daha düşük puanlar aldıkları görülmektedir. Son

olarak 18-35 yaş grubundaki katılımcıların yumuşakbaşlılık düzeyinin 36-50 yaş grubundaki katılımcıların yumuşakbaşlılık düzeyinden daha düşük olduğu bulunmuştur.

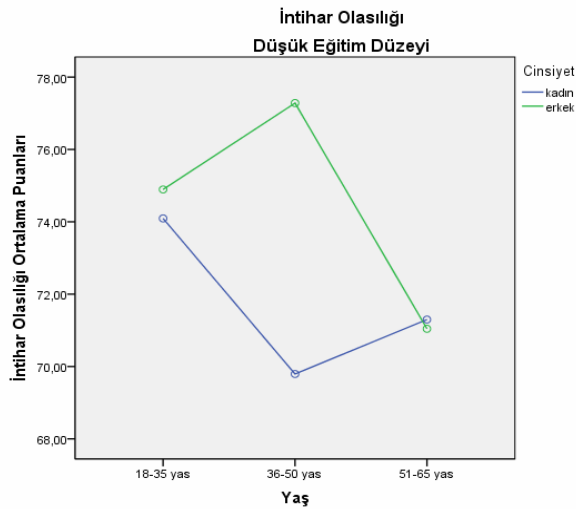
Yapılan bu MANOVA analizi sonucunda değişkenler arasındaki etkileşim etkileri de gözlemlenmiştir. *Yaş* ve *cinsiyet* değişkenlerinin İntihar Olasılığı Ölçeği üzerinde ortak etkisi (Wilks' $\lambda = .97$, $F_{(2,548)} = 3.85$, $p < .02$, $\eta^2 = .01$) anlamlı olarak bulunmuştur. Beş Faktör Kişilik Envanterinin "Açıklık" alt ölçeği üzerinde ise *cinsiyet* ve *eğitim* değişkenlerinin etkileşim etkisi (Wilks' $\lambda = .72$, $F_{(2,548)} = 4.45$, $p < .03$, $\eta^2 = .01$) ile, *yaş* ve *eğitim* değişkenlerinin etkileşim etkisi (Wilks' $\lambda = .97$, $F_{(2,548)} = 3.66$, $p < .05$, $\eta^2 = .01$) anlamlı bulunmuştur. Bu etkilerin hangi gruplar arasında farklılıklardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Tukey-Kramer Testi sonuçları Tablo-3' te gösterilmiştir.

Tablo-3 Tukey- Kramer Testi Sonuçları

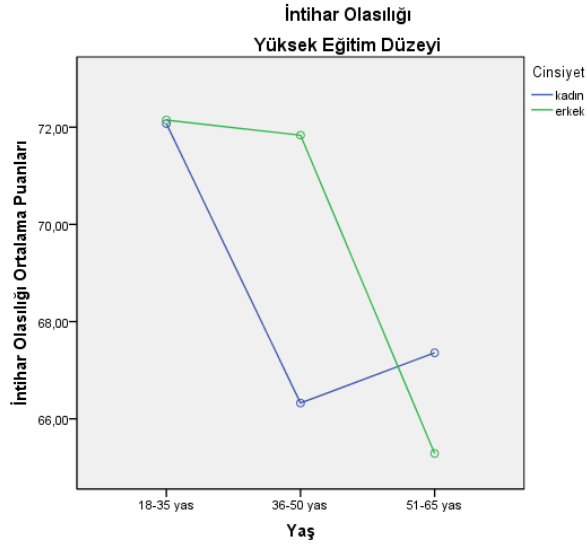
İNTİHAR OLASILIĞI		(cinsiyet-yaş)	
18-35 Kadın	>	36-50 Kadın	
<i>Ort.</i> = 73.05		<i>Ort.</i> = 68.36	<i>q</i> = 4.30
<i>S</i> = 12.39		<i>S</i> = 11.03	<i>p</i> < .05
<i>n</i> = 190		<i>n</i> = 80	
18-35 Erkek	>	51-65 Erkek	
<i>Ort.</i> = 73.55		<i>Ort.</i> = 68.55	
<i>S</i> = 12.07		<i>S</i> = 8.77	<i>q</i> = 3.05
<i>n</i> = 147		<i>n</i> = 30	<i>p</i> < .05
36-50 Erkek	>	51-65 Erkek	
<i>Ort.</i> = 76.01		<i>Ort.</i> =68.55	
<i>S</i> =11.31		<i>S</i> =8.77	<i>q</i> =4.30
<i>n</i> = 86		<i>n</i> =30	<i>p</i> < .05
36-50 Erkek	>	36-50 Kadın	
<i>Ort.</i> =76.01		<i>Ort.</i> =68.36	
<i>S</i> =11.31		<i>S</i> = 11.03	<i>q</i> =6.03
<i>n</i> =86		<i>n</i> =80	<i>p</i> < .05
AÇIKLIK		(yaş-eğitim)	
51-65 Yüksek Eğitim	>	51-65 Düşük Eğitim	
<i>Ort.</i> =38.88		<i>Ort.</i> =34.57	
<i>S</i> =4.79		<i>S</i> =6.86	<i>q</i> =3.61
<i>n</i> =25		<i>n</i> =32	<i>p</i> <.05
AÇIKLIK		(cinsiyet-eğitim)	
Kadın Yüksek Eğitim	>	Erkek Yüksek Eğitim	
<i>Ort.</i> = 37,60		<i>Ort</i> = 35,54	
<i>S</i> = 6.25		<i>S</i> = 7,04	<i>q</i> = 3.63
<i>N</i> =145		<i>n</i> =105	<i>p</i> < .05

Tablo-3'ten de anlaşıldığı gibi 18-35 yaş aralığındaki kadınların intihar olasılıkları 36-50 yaş aralığındaki kadın katılımcılardan; 18-35 yaş aralığındaki erkek katılımcıların İntihar Olasılığı Ölçeğinden aldıkları puanlar ise 51-65 yaş grubundaki erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca 36-50 yaş grubundaki erkek katılımcıların intihar olasılıkları 51-65 yaş grubundaki erkek katılımcılardan da daha yüksektir. *Yaş* ve *cinsiyet* etkileşim etkisinin 36-50 yaş grubundaki erkek katılımcılar ile 36-50 yaş grubundaki kadın katılımcılar arasında da anlamlı farklar yarattığı bulgusu elde edilmiştir. Sonuçlar grafik-1 ve grafik-2'de gösterilmiştir.

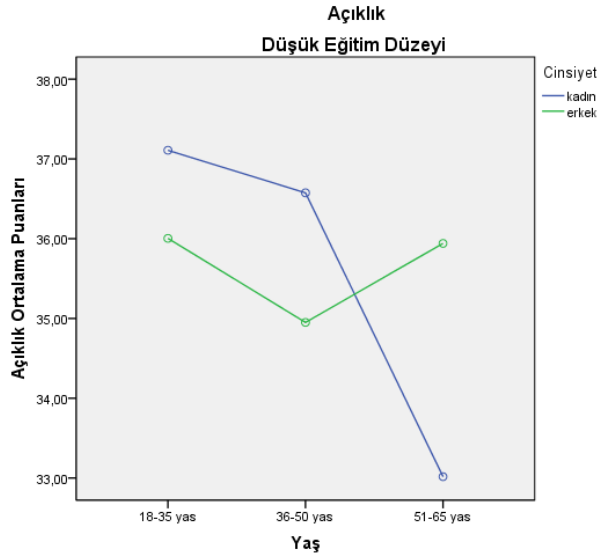
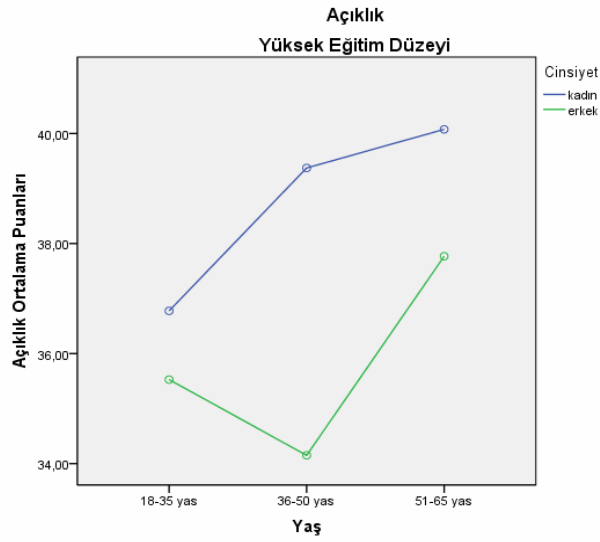
Grafik-1

Grafik-2

Yaş ve *eğitim* düzeyi etkileşim etkisi yalnızca Beş Faktör Kişilik Özellikleri ölçeğinin “Açıklık” alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılıklara yol açmıştır. 51-65 yaş aralığında ve yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcıların, 51-65 yaş aralığındaki düşük eğitim düzeyinde olan katılımcılara göre yeniliklere karşı daha fazla açık olma eğiliminde oldukları görülmüştür. Son olarak “Açıklık” alt boyutunda *cinsiyet* ve *eğitim* temel etkisinin de anlamlı farklar yarattığı gözlemlenmiştir. Üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip kadınlar, aynı eğitim düzeyine sahip erkeklerden yeniliklere karşı daha açık olma eğiliminde bulunmuşlardır. Sonuçlar grafik-3 ve grafik-4’te gösterilmiştir.

Grafik-3**Grafik-4**

3.2.KORELASYON ANALİZLERİ

Bu bölümde, araştırmanın temel bağımlı değişkeni olması nedeniyle öncelikle intihar olasılığı puanları ile diğer değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları

incelenmiş (Bkz. Tablo-4), daha sonra da diğer değişkenlerin birbirleri ile ilişkileri ele alınmıştır (Bkz. Tablo-5).

İntihar Olasılığı Ölçeği toplam puanı ve alt ölçekleri ile diğer tüm değişkenler arası korelasyon katsayıları Tablo-4’te görülmektedir.

Tablo-4 İ.O.Ö ve alt ölçeklerine ilişkin korelasyon katsayıları

	Olumsuz Benlik Tükenme	Hataya Bağ. Kopma	Öfke	İ.O.Ö Toplam Puan
Yaş	-.02	-.04	-.21**	-.09*
Eğitim	-.09*	-.12**	-.06	-.12**
Gelir Düzeyi	-.02	.06	-.09*	-.02
İ.O.Ö Toplam Puan	.93**	.61**	.67**	1
Olumsuz Ben.Tük.	1	.41**	.53**	.93**
Hayat. Bağ. Kopma	.41**	1	.07	.61**
Öfke	.53**	.07	1	.67**
İç Kontrol Odağı	-.16**	-.22**	.00	-.17**
Dış Kontrol Odağı	.35**	.11**	.31**	.36**
Dışadönüklük	-.22**	-.11**	-.10*	-.21**
Özdenetim/Sorumluluk	-.22**	-.13**	-.27**	-.26**
Yumuşakbaşlılık	-.30**	-.18**	-.33**	-.35**
Açıklık	-.17**	-.21**	-.04	-.19**
Nörotizm	.32**	.04	.35**	.33**
Ayrılık	.07	-.14**	.14**	.04
Engellenme	.25**	-.05	.28**	.23**
Ceza	.26**	-.02	.27**	.24**
Uyarım	.15**	-.01	.21**	.16**
Ödül	.07	-.01	.12**	.08
Huzur	.06	-.03	.12**	.07
Varoluş	.10*	-.09*	.18**	.09*
Pozitif Benzetme	.10*	-.04	.16**	.10*
Negatif Benzetme	.23**	-.07	.27**	.21**
Yaşam Doyumu	-.33**	-.11**	-.28**	-.34**

*p< .05, **p<.01

Tablo-4'te görüldüğü gibi, intihar olasılığı puanları ile diğer pek çok değişken arasında beklenen yönde ve anlamlı ilişkiler mevcuttur. Örneğin, yaş ve eğitim arttıkça intihar olasılığı puanları azalmaktadır. İntihar olasılığı ile dış kontrol odağı arasında pozitif, iç kontrol odağı arasında negatif ilişkiler mevcuttur. Kişilik özellikleri açısından değerlendirdiğimizde, nörotizm ile pozitif, diğer tüm kişilik özellikleri ile negatif ilişkilerin söz konusu olduğu dikkati çekmektedir. İntihar olasılığı puanları ile ölüme ilişkin metaforlar arasında da pozitif ilişkiler mevcuttur. Ayrıca yaşam doyumu arttıkça intihar olasılığı da azalmaktadır.

Benzer anlamlı ilişkiler, diğer değişkenler arasında da gözlenmektedir (Bkz.Tablo-5). Örneğin iç kontrol odağı ile özdenetim ve açıklık arasında pozitif; dış kontrol odağı ile dışadönüklük arasında negatif ilişkiler söz konusudur. Dış kontrol odağı ile ölüme ilişkin metaforlar arasında da .16 ($p < .01$) ile .31 ($p < .01$) arasında değişen anlamlı ilişkiler mevcuttur. Nörotik kişilik özellikleri ile negatif metaforlar arasındaki pozitif korelasyon da ($r = .14$, $p < .001$) dikkat çekicidir. Yaşam doyumu indeksinden alınan puanlar da, diğer değişkenlerden pek çoğu ile beklenen yönde ve anlamlı ilişkiler içermektedir.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.İç Kontrol Odağı	1																
2.Dış Kontrol Odağı	-.01	1															
3.Dışadönüklük	.08	-.09*	1														
4.Özdenetim/Sorumluluk	.16**	-.04	.20**	1													
5.Yumuşakbaşlılık	.01	-.08	.19**	.34**	1												
6.Açıklık	.11**	-.16**	.41**	.19**	.21**	1											
7.Nörotizm	-.09*	.19**	-.27**	-.22**	-.31**	-.15**	1										
8.Ayrılık	.08*	.25**	.08	.08	.05	.06	.12**	1									
9.Engellenme	-.01	.26**	-.04	-.02	-.06	.01	.13**	.62**	1								
10.Ceza	-.01	.23**	-.11**	-.08	-.11*	-.08	.12**	.42**	.79**	1							
11.Uyarım	-.07	.16**	-.07	-.06	-.06	.00	.02	.36**	.47**	.43**	1						
12.Ödül	-.03	.18**	-.05	.01	.00	-.05	.02	.29**	.21**	.18**	.64**	1					
13.Huzur	.00	.27**	.01	.08	.06	.00	.01	.44**	.22**	.12**	.60**	.80**	1				
14.Varoluş	.00	.31**	-.04	.03	-.01	.00	.17**	.60**	.51**	.38**	.59**	.64**	.74**	1			
15.Pozitif Benzetmeler	-.02	.27**	-.03	.04	.02	-.01	.05	.49**	.36**	.26**	.75**	.88**	.95**	.84**	1		
16. Negatif Benzetmeler	.02	.28**	-.04	-.02	-.06	-.01	.14**	.75**	.94**	.88**	.49**	.25**	.28**	.56**	.41**	1	
17. Yaşam Doyumu	.11**	-.22**	.22**	.15**	.10*	.11**	-.28**	-.05	-.09*	-.10*	-.04	-.06	-.03	-.09*	-.06	-.09*	1

Tablo-5 Araştırma değişkenlerinin birbirleri ile olan ilişkileri, *p<.05, **p<.01

3.3.REGRESYON ANALİZİ

İntihar olasılığını yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla aşamalı hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır.

İntihar olasılığı ölçeği bağımlı değişken; eğitim, yaş, cinsiyet, duygusal dengelilik/nörotizm, yumuşakbaşlılık, özdenetim/sorumluluk, dışadönüklük, açıklık, iç denetim odağı, dış denetim odağı, ölüme ilişkin pozitif ve negatif benzetmeler ve yaşam doyumu ise bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Denkleme ilk aşamada demografik değişkenler (cinsiyet, yaş ve eğitim), ikinci aşamada kişilik özellikleri (dışa dönüklük, duygusal dengelilik/nörotizm, yumuşakbaşlılık, açıklık, özdenetim/sorumluluk), üçüncü aşamada iç/dış kontrol odağı, dördüncü aşamada ölüme ilişkin metaforlar (pozitif ve negatif), son aşamada ise yaşam doyumu düzeyi girilmiştir. Sonuçlar Tablo-7’de görülmektedir.

Tablo- 6 İzlenen Adımlara Göre Regresyon Analizine Girilen Değişkenler

	YORDAYICI	YORDANAN
1. BLOK	Cinsiyet Yaş Eğitim	
2. BLOK	Dışadönüklük Nörotizm Yumuşakbaşlılık Açıklık Özdenetim	İNTİHAR OLASILIĞI
3. BLOK	İç Kontrol Odağı Dış Kontrol Odağı	
4. BLOK	Pozitif Metaforlar Negatif Metaforlar	
5. BLOK	Yaşam Doyumu	

Tablo-7 İntihar olasılığını yordayan değişkenler

	R ²	Uy.R ²	Değ.R ²	St.Hata	Beta	t	F
Eğitim	.014	.012	.014	11.753	-.071	-2.002*	7.714**
Yaş	.027	.023	.013	11.685	-.048	-1.289	7.653**
Cinsiyet	.036	.031	.009	11.641	.098	2.780**	6.891***
Nörotizm	.152	.146	.116	10.929	.126	3.198**	24.894***
Y.başlılık	.204	.197	.053	10.593	-.215	-5.604***	28.570***
Özdenetim	.218	.210	.014	10.511	-.084	-2.139*	25.794***
Dışadönüklük	.225	.215	.007	10.473	-.044	-1.202	22.984***
Dış kontrol	.301	.290	.076	9.959	.229	6.159***	29.709***
İç kontrol	.319	.308	.019	9.833	-.130	-3.706***	28.776***
Negatif benz.	.329	.316	.009	9.775	.098	2.742**	26.974***
Yaşam doyu.	.357	.344	.028	9.578	-.180	-4.888***	27.713***

*p< .05 ; **p< .01 ; ***p< .001

Tablo-7’de görüleceği gibi, denkleme anlamlı olarak ilk sırada eğitim girmiştir ve toplam varyansın % 1.4 ‘ünü açıklamıştır. Hemen arkasından varyansa % 1.3’lük katkıyla yaş gelmektedir. Ardından toplam varyansa %0.9’luk katkıyla cinsiyet %11,6’lık katkıyla duygusal dengelilik ($F_{(4,557)}= 24.912$, $p< .001$), %5.3’lük katkıyla yumuşakbaşlılık ($F_{(5,556)}=28.512$, $P<.001$), %1.4’lük katkıyla özdenetim/sorumluluk ($F_{(6,555)}=25.790$, $p< .001$), %0.7 ‘lik katkıyla dışa dönüklük ($F_{(7,554)}= 22.977$, $p< .001$) gelmekte ve kendisinden önceki değişkenlerle birlikte toplam varyansın %22.5’ini açıklamaktadır. Dördüncü blokta denkleme girilen dış kontrol odaklı olma ($F_{(8,553)}= 29.712$, $p< .001$) ve iç kontrol odaklı olma ($F_{(9,552)}= 28.777$, $p< .001$) ise kendisinden önceki değişkenlerle birlikte toplam varyansın %31.9’unu açıklamaktadır. Ölüme ilişkin negatif benzetmeler ($F_{(10,551)}= 26,974$, $p< .001$) %0,9’luk katkıyla ve son olarak % 2,8’lik katkıyla yaşam doyumu ($F_{(11,550)}=$

27.717, $p < .001$) gelmekte ve kendisinden önceki değişkenlerle birlikte varyansın % 35,7'sini açıklamaktadır.

Tablo-7'de görüleceği gibi denkleme anlamlı olarak giren 11 değişken toplam varyansın % 35.7'sini açıklamıştır. Bunlara ek olarak yaş ($t = -1.29$, $p > .05$) ve dışadönüklük ($t = -1.20$, $p > .05$) alt ölçeği dışında bütün değişkenlerin varyansa bağımsız katkılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

BÖLÜM IV

4. 1. TARTIŞMA

Yapılan literatür taramaları sonucunda intihar olgusunda pek çok dinamiğin etkili olduğu gözlemlenmiştir (Özsoy ve Eşel, 2003; Roy, Segal ve Sarchiapone, 1995; Odağ, 1985; Geçtan, 1995; Chatard ve Selimbegovic, 2011). Bu çalışmada ise bireylerin intihar olasılıkları ile kişilik özellikleri, kontrol odakları ve ölümü algılayış biçimleri arasında ilişkilerin bulunduğu gözlemlenmiştir.

Durkheim’a (2000) göre “Ölüme götüreceğini bilerek, olayın kurbanı tarafından girilen olumsuz eylemindoğrudan doğruya ya da dolaylı olarak meydana getirdiği her ölüme intihar denir”. Edwin Shneidman (1986) ise intiharı, “Dayanılmaz acıları, ağır sorunları olan, şaşırılmış, bozulmuş ve gücü azalmış benliğin çözüm arayıcı bir eylemidir.” şeklinde tanımlamıştır (Shneidman, 1986; akt. Özsoy D. ve Eşel, 2003). Dünya Sağlık Örgütü’ne göre (2009) her 40 saniyede bir kişi intihar etmekte, yılda ortalama 1 milyon insan ise intihar nedeniyle ölmektedir. Ülkemizde de intihar nedeniyle meydana gelen ölüm olaylarının sayısı gitgide artmaktadır. TÜİK verilerine göre 2010 yılında cinsiyet ayırt edilmeksizin 2933 kişi intihar etmiş, bunların 2073’ü erkek, 860’ ı kadın vakalar olmuştur. Bu istatistiksel veriler toplum ruh sağlığı problemlerinin arasında intihar olgusunun önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. İntiharın ortaya çıkışında rol oynayan etmenlerin daha ayrıntılı ve özel değişkenler açısından ele alınmasının intiharı önleme çalışmalarında ve risk gruplarının belirlenmesinde önemli olacağı düşünülmektedir. Daha önce

yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde bazı demografik değişkenlerin, kişilik özelliklerinin ve kontrol odağının intihar girişimi, intihar düşüncesi ve tamamlanmış intihar üzerinde etkili olabildiği ortaya konmuştur. Bu bulgular daha detaylı bir şekilde kendi çalışma bulgularımızla tartışılacaktır.

4.1.1.DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Katılımcıların cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerinin intihar olasılıkları, kontrol odakları, kişilik özellikleri, ölümü algılama biçimleri ve yaşam doyumu düzeyleri üzerinde etkili olup olmadığını anlamak için yapılan çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçlarına göre: cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi temel etkilerinin bazı araştırma değişkenleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında; Beş Faktör Kişilik Envanterinin “Yumuşakbaşlılık” ve “Açıklık” alt ölçeğinde, anlamlı fark olduğu görülmektedir. Her iki alt boyuttan da kadınların aldıkları puanlar erkeklerden anlamlı düzeyde daha yüksektir. Vecchione ve arkadaşlarının (2012) çalışmasında da yumuşakbaşlılık, özdenetim/sorumluluk, açıklık ve nörotizm alt boyutlarından kadınlar daha yüksek puanlar almışlardır. Ancak, Lehmann ve arkadaşları (2013) kadınların dışa dönüklük boyutunda erkelerden daha yüksek puanlar aldıklarına, erkeklerinse açıklık alt boyutundan kadınlara oranla daha yüksek puanlar aldıklarına işaret etmektedir. Cinsiyetin intihar olasılığı üzerindeki etkilerinin değerlendirildiği çalışmalarda farklı bulgulara rastlamak mümkündür. Batıgün-Durak (2005) çalışmasında erkeklerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanların kadın katılımcıların aynı ölçekten

aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğuna işaret etmiştir. Kendi çalışmamızda ise Kerby'nin (2003), Arsel ve Batıgün-Durak'ın (2011) çalışma sonucuyla uyumlu olarak katılımcıların intihar olasılıkları üzerinde cinsiyet temel etkisinin anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür.

Araştırmanın bağımlı değişkenleri yaş değişkeni açısından değerlendirildiğinde; İntihar Olasılığı Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Envanterinin “Özdenetim/sorumluluk” ve “Yumuşakbaşlılık” alt ölçeklerinde anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir. 18-35 yaş grubundaki katılımcıların intihar olasılıklarının 51-65 yaş grubundaki katılımcıların intihar olasılıklarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ülkemizde yapılan çalışmalarda da intihar vakalarının en sık görüldüğü yaş grubu olarak 14-24 yaş grubu tespit edilmiştir (Batıgün-Durak ve Şahin-Hisli, N., 2003; Batıgün-Durak, 2005; Yiğit ve ark., 2010). Bunlara ek olarak 18- 35 Yaş grubundaki katılımcıların özdenetim/sorumluluk düzeyleri 36-50 yaş grubundaki ve 51-65 yaş grubundaki katılımcılarından anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Son olarak 18-35 Yaş grubundaki katılımcıların yumuşakbaşlılık düzeyi 36-50 yaş grubundaki katılımcıların yumuşakbaşlılık düzeyinden daha düşüktür. Literatürde de yaş ilerledikçe özdenetim/sorumluluk ve yumuşakbaşlılık düzeyinin arttığına işaret eden çalışmalara rastlamak mümkündür. Özellikle orta yaşlarda yumuşakbaşlılık kişilik özelliğinin en yüksek seviyeye ulaştığını belirten çalışmalarla uyumlu olarak 36-50 yaş aralığındaki katılımcıların yumuşakbaşlılık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur (Donellan ve Lucas, 2008; Nettle ve Fleeson, 2010; Lehmann ve ark., 2013).

Eğitim düzeyi İntihar Olasılığı Ölçeği, ve Rotter Denetim Odağı Ölçeğinin “Dış Kontrol Odağı” alt ölçeği ve Beş Faktör Kişilik Envanterinin “Açıklık” alt ölçeğinde anlamlı farklar yaratmıştır. Lise ve daha düşük eğitim düzeyine sahip olan katılımcıların intihar olasılıklarının üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip katılımcılardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatüre bakıldığında yüksek eğitim düzeyine sahip olmanın intihar olgusu ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalara çok nadir olarak rastlanmakla birlikte (Sudupe ve ark, 2011); genellikle düşük eğitim seviyesinin intihar olgusu ile pozitif ilişkisi olduğunu gösteren çalışmalar daha fazla yer almaktadır (Batıgün-Durak ve Şahin-Hisli, 2003; Batıgün-Durak, 2005; Şenol, Ünalın, Avşaroğulları ve İkizceli, 2005; Yiğit ve ark., 2010). Dış kontrol odaklı olma eğilimleri açısından bakıldığında lise ve daha düşük eğitim düzeyine sahip katılımcılar üniversite ve üzeri eğitim durumunda olan katılımcılara göre daha yüksek düzeyde dış kontrol odaklıdırlar. Düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin karşılaşılan problemlerle ve stresle başa çıkma gerekliliğine sahip olmadıklarına işaret eden çalışmalara rastlanmaktadır. Uygun başa çıkma becerilerinin gösterilememesi problemleri daha da çözümsüz hale getiriyor ve bireyleri daha dış denetim odaklı olmaya itiyor olabilir (Wang, Bowling, Eschleman, 2010). Bu durum eğitim düzeyi ve benlik saygısı arasındaki ilişki bağlamında da düşünülebilir. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin benlik saygılarının daha yüksek olduğuna işaret eden çalışmalara rastlamak mümkündür (Özkan, 1994). Benlik saygısı yüksek olan bireyler olaylar karşısında daha fazla kontrol gücüne sahip olduklarını düşünerek, karşılaştıkları problemleri aktif baş etme becerilerini kullanarak çözümlmeye çalışmaktadırlar. Bu yaklaşımları onların iç kontrol odaklı olduklarını ifade etmektedir (Lauer, De Man, Marguez ve Ades, 2008). Bu bilgiler

ışığında düşük eğitim düzeyine sahip bireylerin daha dış kontrol odaklı olmaları araştırmanın başındaki öngörümüzle tutarlı bulunmuştur. Yeniliklere karşı açık olma kişilik özelliğinin de eğitim temel değişkeninden etkilendiği bulgusu elde edilmiştir. Lise ve daha düşük eğitim düzeyinde olan katılımcılar, üniversite ve üzeri eğitim düzeyindeki katılımcılara oranla yeniliklere karşı daha az açık olma eğiliminde bulunmuşlardır. Yüksek eğitim seviyesindeki bireylerin araştırma, yeni şeyler öğrenme, keşfetme gibi konulara daha fazla önem vermeleri, amaçlarını ve kendilerini gerçekleştirmek üzere farklılıklara daha açık olmaları nedeniyle “Açıklık” alt ölçeğinden daha yüksek puanlar almış oldukları düşünülebilir.

Yapılan çok yönlü varyans analizi sonucunda bazı demografik değişkenlerin etkileşim etkilerinin de anlamlı olduğu tespit edilmiştir. İntihar olasılığının *yaş* ve *cinsiyete* göre farklılaştığı gözlemlenmiştir. 18-35 yaş aralığındaki kadınların intihar olasılıkları 36-50 yaş aralığındaki kadın katılımcılardan; 18-35 yaş aralığındaki erkek katılımcıların İntihar Olasılığı Ölçeğinden aldıkları puanlar ise 51-65 yaş grubundaki erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca 36-50 yaş grubundaki erkek katılımcıların intihar olasılıkları 51-65 yaş grubundaki erkek katılımcılardan da daha yüksektir. Yaş ve cinsiyet etkileşim etkisinin 36-50 yaş grubundaki erkek katılımcılar ile 36-50 yaş grubundaki kadın katılımcılar arasında da anlamlı farklar yarattığı bulgusu elde edilmiştir. Literatüründe pek çok çalışmanın ergenlik dönemi ve 30’lu yaşların ortaları aralığının intihar olgusu için risk faktörü olduğuna vurgu yapılmaktadır (TÜİK, 2001; Odabaşı-Balseven ve ark., 2009; TÜİK, 2010; Polatöz, Kuğu, Doğan ve Akyüz, 2011). Her iki cinsiyet için de 18-35 yaş aralığındaki katılımcıların intihar olasılıklarının daha yüksek oluşu daha önce yapılan

çalışmalarla tutarlıdır. Bunlara ek olarak 36-50 yaş aralığındaki erkeklerin intihar olasılıklarının 36-50 yaş aralığındaki kadın katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek oluşu: kadınların daha genç yaşlarda, erkeklerin ise daha çok ileri yetişkinlik dönemlerinde intihar davranışında bulundukları bilgisiyle de tutarlı bulunmuştur (Odabaşı-Balseven ve ark., 2009).

Yaş ve eğitim düzeyi etkileşim etkisi ise Beş Faktör Kişilik Özellikleri ölçeğinin “Açıklık” alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılıklara yol açmıştır. 51-65 yaş aralığında ve yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcıların, 51-65 yaş aralığındaki düşük eğitim düzeyinde olan katılımcılara göre yeniliklere karşı daha fazla açık olma eğiliminde oldukları görülmüştür. Elde edilen bu sonuçla paralel olarak bazı çalışma sonuçları da yaş ve açıklık kişilik özelliği arasında eğrisel bir ilişki olduğunu, orta yaş döneminde açıklık düzeyinin en yüksek seviyeye ulaştığını ortaya koymuştur (Wortman ve ark., 2012; Lehmann ve ark., 2013). Bu eğrisel ilişki bireyin bilişsel kapasitesi ile sosyal olma ihtiyacı bağlamında açıklanabilir. Yeniliklere açık olma eğiliminin orta yaşlara kadar artışında, çocukluktan itibaren belli bir döneme kadar bilişsel kapasitenin artışı dolayısıyla bireyin yeni fikirlere, yeni deneyimlere daha meraklı olması önemli bir etmen olabilir. Bununla beraber orta yaş üzeri bireylerin daha az toplumsal yaşamın içinde olmaları, bedensel hastalıkları ve benzeri nedenlerle sosyal ağlardan izole bir yaşam sürmeleri, onları git gide benimsedikleri değerlere değişmez bir şekilde bağlıyor olabilir.

Son olarak “Açıklık” alt boyutunda *cinsiyet* ve *eğitim* temel etkisinin de anlamlı farklar yarattığı gözlemlenmiştir. Üniversite ve üzeri eğitim düzeyindeki

kadınlar aynı eğitim düzeyindeki erkeklerden daha fazla yeniliklere açık olma eğiliminde bulunmuşlardır. Bu farklılığın altında Türk toplumunun kadın ve erkek rollerine ilişkin algısı yatıyor olabilir. Kadından beklenenler genellikle iyi bir eş, iyi bir anne olması, yumuşakbaşlı ve uyumlu bir mizaca sahip olması, ev işlerini yerine getirmesi, eşine ve çocuklarına karşı sevgi dolu ve ilgili olmasıdır. Bu beklenti çerçevesinde kadının belli bir eğitim seviyesinde olması yeterlidir. Hatta üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip olmak, statü sahibi olmak kadın için bir lükstür. Bu toplumsal bakış açısının farkında olan yüksek eğitim düzeyindeki kadınlar için aldıkları eğitim çok daha değerlidir. Bu değerin farkında olmak kadınları, aynı eğitim düzeyindeki erkeklere oranla kendilerini geliştirme konusunda daha motivasyonlu ve yeniliklere açık hale getiriyor olabilir. İlgili yazında ise açıklık ve cinsiyete ilişkin farklı bulgular yer almaktadır. Goodwin ve Gotlib (2004) nörotizm, yumuşakbaşlılık, dışa dönüklük ve özdenetim/sorumluluk alt ölçeklerinden kadınların erkeklere oranla daha yüksek puan aldıklarını; erkeklerinse yeniliklere açıklık alt ölçeğinden kadınlardan daha yüksek puanlar aldıklarını belirtmiştir. Gawali ve Chandrashekhar (2012) ise çalışmalarında açıklık kişilik özelliğinin cinsiyet açısından farklılaşmadığını ortaya koymuşlardır.

4.1.2 ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN BİRBİRLERİ İLE OLAN İLİŞKİLERİNİN TARTIŞILMASI

İntihar olasılığı, yaş, cinsiyet, eğitim, aylık gelir düzeyi gibi demografik değişkenler, kişilik özellikleri, denetim odağı ve ölüm algısı gibi değişkenler

arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılan Pearson-Moment korelasyon analizi yapılmıştır.

Yaş ve intihar olasılığı arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu belirlenmiş yaş aralıkları açısından çok yönlü varyans analizi sonuçlarında ele alınmıştır. (Bkz. Bölüm- 4.1.1) Ayrıca intihar olasılığı ölçeğinin “öfke” alt ölçeğinden alınan puanlarla yaş değişkeni arasında da negatif yönde anlamlı ilişki olduğu söylenebilir.

Eğitim düzeyi ve intihar olasılığı arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Eğitim düzeyi düştükçe bireylerin intihar olasılıkları yükselmektedir. Bu bulgular Yiğit ve arkadaşlarının (2010) bulguları ile tutarlıdır. Ayrıca Batıgün-Durak ve Şahin- Hisli’nin (2003) çalışmalarında da ilköğretim ve ortaokul mezunlarının intihar olasılıklarının üniversite mezunlarına göre daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Bu durum düşük eğitim düzeyine sahip bireylerin problem çözme becerilerin daha düşük oluşu ve yoğun stres verici bir yaşam olayıyla karşılaştıklarında çözüm anlamında akıllarına ilk olarak intiharı getiriyor olmaları ile açıklanabilir (Santos, 2009). İntihar olasılığı ölçeğinin “olumsuz benlik/tükenme” ve “hayata bağlılıktan kopma” alt ölçekleri ile eğitim düzeyi arasında da negatif yönde anlamlı ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Daha önce yapılan çalışmalar *aylık gelir düzeyinin* intihar olasılığı üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir (Çayköylü ve ark., 1997; Yiğit ve ark., 2010; Sudepe ve ark., 2010). Araştırmanın sonucunda intihar olasılığı ve gelir düzeyi

arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmazken yalnızca ilgili ölçeğin “öfke” alt boyutu ve gelir düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Yani katılımcıların gelir düzeyi düştükçe öfke düzeyleri yükselmektedir. Aylık gelir düzeyi bireylerin yaşam standartlarını belirleyen, karşılaştıkları pek çok problemin çözümüne finansal kaynak sağlayan önemli bir etmendir. Bu bulgu aylık gelir düzeyinin düşük olmasının pek çok problemi çözümsüz kılması ve bireylerin kendilerini engellenmiş hissederek öfkeli olmalarına yol açmasıyla açıklanabilir.

İntihar olasılığı ve *kişilik özellikleri* arasındaki ilişkiler incelendiğinde katılımcıların “dışa dönüklük”, “özdenetim/sorumluluk”, “yumuşakbaşlılık” ve “açıklık” boyutlarından aldıkları puanlar yükseldikçe intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar düşerken; nörotizm alt boyutundan aldıkları puanlar ve intihar olasılıkları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgular Van Orden’ın (2010) “yumuşakbaşlılık/uyumluluk” kişilik özelliği ile ilgili olarak sosyal ilişkilerde yaşanan problemlerin ve kişilerarası çatışmaların bireylerin intihar olasılıklarını artırdığı; Chioqueta ve Stiles’in (2005) nörotizm düzeyinin ve depresyonun intihar düşüncesinin yordayıcısı olduğu, Kerby’nin (2003) beş faktör kişilik özelliklerinin intihar düşüncesi üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada nörotizm düzeyinin yüksek; dışa dönüklük, uyumluluk ve özdenetim düzeyinin düşük olmasının intihar düşüncesini artırdığı, Beautrais ve arkadaşlarının (1999) nörotizm düzeyinin yüksek oluşunun intihar düşüncesini, intihar davranışını ve her ikisini bir arada artırdığı yönündeki bulgusu ve Lolas’ın (1991) düşük dışa dönüklük düzeyinin intihar girişimini artırdığı yönündeki bulgusuyla tutarlıdır.

Mizaç ve Karakter ölçeğinin “yenilik arayışı” boyutunun, Beş Faktör Kişilik Özellikleri Envanterinin “yeniliklere karşı açık olma/açıklık” alt boyutuyla benzer nitelikleri ölçtüğü düşünüldüğünde “açıklık” boyutundan alınan puanlar yükseldikçe intihar olasılığı ölçeğinden alınan puanların düşmesinin bazı çalışma sonuçlarıyla çeliştiğini söylemek mümkündür. Arkar’ın (2010) ve Gill’in (2003) kişilik özellikleri ve intihar değişkeni arasındaki ilişkileri belirlemek için yaptığı çalışmasında intihar girişimi olan katılımcıların olmayan katılımcılara göre yenilik arayışı puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonucun, kullanılan ölçek ve örneklem farklılıklarından kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir.

Çalışmanın bağımsız değişkenlerinden *denetim odağı*, Rotter (1966) tarafından psikoloji ve psikiyatri bilim dallarına kazandırılan bir kavramdır. Bu kavram, bireylerin başlarına gelen olayları ya da durumları kendilerine, başkalarına veya çevresel nedenlere yüklemelerine ilişkindir. Aynı zamanda kişilerin yaşadıklarını yönlendirebileceklerine ya da yönlendiremeyeceklerine dair inançlarını da içermektedir. Bir başka deyişle denetim odağı: kişinin yaşantılarına dair kontrolün neyin, kimin elinde olduğuna dair inançlarıdır. Dış denetim odaklı olmanın, yani bireylerin başlarına gelen olayları daha çok diğer insanların davranışlarına, şansa, kadere ve benzeri dış faktörlere bağlamanın intihar eğilimini artırdığına işaret eden çalışmalara rastlanmaktadır (Boor, 1979; Evans, Owens ve Marsh, 2005; İmamoğlu ve Yavuz, 2011). Korelasyon analizi sonuçlarına göre, mevcut bulgularla uyumlu olarak dış kontrol odaklı bireylerin intihar olasılıklarının daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Dış kontrol odaklı bireylerin doğuştan şanssız oldukları, yaşadıkça

durumlarının daha da kötüleşeceği, yaşamın güçlükleri önünde pes etmekten başka çare olmadığı ve yalnızca ölümle huzura erebilecekleri yönündeki inançları onları intihar olasılığı açısından risk grubu haline getiriyor olabilir.

İntihar olasılığı ve *ölümü algılama biçimi* arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde “intihar olasılığı yüksek olan bireylerin ölüme ilişkin daha pozitif benzetmeler yapacağı” öngörümüzün tersine; ölüme negatif anlamların yüklendiği “negatif metaforlar” alt ölçeği ile intihar olasılığı ve nörotizm kişilik özelliği arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu psikanaliz ve intihar çerçevesinde ele alındığında: gerçek ya da hayali bir sevgi nesnesinin kaybı nedeniyle, kendini terk edilmiş, değersiz ve suçlu hissetmenin, kaybedilen nesneye karşı beslenen düşmanca duyguların, yine kişinin kendi özüne döndüğü ve intihar gibi kendi kendine zarar verici davranışlara yol açtığı şeklinde açıklanabilir (Freud, 1915, 1917; akt. Mikhailova, 2005; Geçtan, 1995). Birey o kadar umutsuz ve çaresizdir ki bu ambivalan duyguların yarattığı gerginlikten ancak ölerек kurtulacağını düşünmektedir. İntihar olasılığı yüksek bireylerin ölümü acı verici, korkunç, çirkin metaforlarla ifade eden maddelerden oluşan “negatif metaforlar” alt boyutundan yüksek puanlar almalarında aslında kendi kendilerini ölümle cezalandırarak suçluluk duygusundan kurtulma eğilimlerinin yatabileceği düşünülmüştür.

Son olarak *yaşam doyumu* ve intihar olasılığı arasında literatürdeki çalışmalarla uyumlu olarak negatif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur (Cirhinlioğlu-Gül ve Ok, 2010; Kao, Liu, Cheng ve Chou, 2012). Ayrıca Blunty’nin

(2001) çalışma sonuçlarıyla tutarlı olarak yumuşakbaşlılık/uyumluluk ve yeniliklere açık olma kişilik özellikleri yükseldikçe yaşam doyumunun arttığı bulgusu elde edilmiştir.

4.1.3. İNTİHAR OLASILIĞINI YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN TARTIŞILMASI

İntihar olasılığını yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla aşamalı hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır.

İntihar olasılığı ölçeği bağımlı değişken; eğitim, yaş, cinsiyet, duygusal dengelilik/nörotizm, yumuşakbaşlılık, özdenetim/sorumluluk, dışa dönüklük, açıklık, iç denetim odağı, dış denetim odağı, ölüme ilişkin pozitif ve negatif benzetmeler ve yaşam doyumu ise bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Denkleme ilk aşamada demografik değişkenler (cinsiyet, yaş ve eğitim), ikinci aşamada kişilik özellikleri (dışa dönüklük, duygusal dengelilik/nörotizm, yumuşakbaşlılık, açıklık, özdenetim/sorumluluk), üçüncü aşamada iç/dış kontrol odağı, dördüncü aşamada ölüme ilişkin metaforlar (pozitif ve negatif), son aşamada ise yaşam doyumu düzeyi girilmiştir.

Analiz sonuçları bütün bağımsız değişkenler arasında nörotizm düzeyinin intiharı yordamada en önemli değişken olduğunu göstermiştir (Beta=.13). Beş Faktör Kişilik özellikleri ve intiharı konu alan pek çok çalışmada da nörotizm ve intihar

arasındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir (Beautrais ve ark., 1999; Beautrais, 2003; Kerby, 2003; Baud, 2005; Chioqueta ve Stiles, 2005; Brezo ve ark., 2006). Nörotizm düzeyinden yüksek puanlar almak bireyin öfke, endişe, bunalım gibi olumsuz duygulara sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu boyut aslında duygusal açıdan dengesiz olmak anlamına gelmektedir (Erkuş ve Tabak, 2009). Nörotizm düzeyi yüksek olan bireyler olaylarla kolay baş edemez ve büyük hayal kırıklıkları yaşarlar. Nörotizm düzeyinin intihar olasılığının yordayıcısı olması: nevrotik bireylerin duygularını ve tepkilerini ölçüsüzce yaşamaları, daha dürtüsel olmaları nedeniyle intihara eğilimli olmaları şeklinde açıklanabilir. Nörotizm düzeyinden sonra intihar olasılığını yordamada en önemli ikinci değişkenin dış kontrol odağı olduğu görülmüştür. Dış kontrol odaklı bireyler yaşamlarının başka unsurların kontrolünde olduklarını düşünmeleri nedeniyle kendilerini daha güçsüz hissederler (Lauer, De Man, Marguez ve Ades, 2008; Roddenberry ve Renk, 2010). Bu güçsüzlük ve çaresizlik duyguları, problemleri çözümsüz algılamalarına ve tek çare olarak ölümü seçmelerine neden oluyor olabilir. Literatür incelendiğinde dış kontrol odağı ve intihar arasında anlamlı ilişkiler olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmaktadır (Boor, 1979; Duberstein ve Conwell, 2000; Evans, Owens ve Marsh, 2005; Santos ve ark., 2009; İmamoğlu ve Yavuz, 2011). Yapılan regresyon analizi sonucunda intihar olasılığını yordama gücü sırasına göre: yumuşakbaşlılık, özdenetim/sorumluluk ve dışa dönüklük kişilik özellikleri de varyansa bağımsız olarak katkıda bulunan değişkenlerdendir. Bu sonuçlar kişilik özellikleri ve intihar arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalarla paralellik göstermektedir. McCann (2010) çalışmasında nörotizm ve yumuşakbaşlılık/uyumluluk kişilik özelliklerinin intihar olasılığını yordayan en önemli değişkenler olduğunu belirtmiştir. İntihar

girişimi olan ve olmayan iki grubun karşılaştırıldığı bir çalışmada intihar girişimi olan grubun kontrol grubuna göre nörotizm düzeyinin yüksek, dışa dönüklük düzeylerinin ise düşük olduğu gösterilmiştir (Wiktorsson, Berg, Billstedt, Dubertstein, Marlow, Skoog ve ark., 2013). Martin (2009), kültürler arası çalışmalar değerlendirildiğinde birbiri ile çelişkili sonuçlara rastlansa da yumuşakbaşlılık/uyumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin intihar ile negatif yönde ilişkili olduğuna işaret etmiştir. Ak, Özmenler ve Özşahin'in (2008) çalışmasında intihar davranışında bulunanların mizaç özelliklerinden ödül bağımlılığı puanları, karakter özelliklerinden ise kendini yönetme ve işbirliği yapma puanları düşük olarak bulunmuştur. Kendini yönetme alt boyutunun özdenetim/sorumluluk, işbirliği alt boyutunun ise yumuşakbaşlılık/uyumluluk alt ölçekleriyle benzer nitelikleri ölçtüğü göz önünde bulundurulduğunda çalışmanın sonunda elde edilen bulguların ilgili yazınla tutarlı olduğu söylenebilir.

Cinsiyet değişkeni regresyon analizinde % 0.9 'luk değerle toplam varyansa çok küçük bir katkıda bulunurken; çok yönlü varyans analizi sonuçlarına göre intihar olasılığı üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmamıştır. Literatürde de cinsiyetin intihar düşüncesi üzerindeki etkileri araştırıldığında farklı sonuçlara rastlanmaktadır. Bazı çalışma sonuçlarına göre kadınların erkeklere oranla daha fazla intihar düşüncesine sahip olduğu (He ve Lester, 2001; Molina ve Duarte, 2006) vurgulanırken; bazı çalışmalarda erkeklerin intihar düşüncelerinin daha yüksek olduğu vurgulanmıştır (Durak-Batıgün, 2005). Cinsiyetin intihar düşüncesi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Kjoller ve Helweg-Larsen, 2000; Langhinrichsen-Rohling, Arata, Bowers, O'Brien ve Morgan,

2004; Naderi ve Esmaili, 2009). İntihar olasılığı cinsiyet açısından değerlendirildiğinde: Batıgün-Durak'ın (2008) çalışmasında cinsiyet intihar olasılığını yordayan değişkenler arasında yerini almıştır.

Bunlara ek olarak çok yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen bulgularla tutarlı olarak eğitim ve yaş demografik değişkenleri de varyansa anlamlı olarak katkıda bulunmuştur. Yapılan çok yönlü varyans analizi sonuçları da eğitim ve yaş temel etkilerinin intihar olasılığı puanlarında anlamlı farklara yol açtığını göstererek, regresyon analizi sonuçlarını desteklemektedir. Daha önce de belirtildiği gibi düşük eğitim düzeyine sahip olmak intihar için risk etmeni olarak gösterilmektedir (Batıgün-Durak ve Şahin-Hisli, 2003; Yiğit ve ark, 2010). Eğitim düzeyinin intihar olasılığı üzerinde yordayıcı olması hem bilişsel hem de finansal kaynaklar bağlamında açıklanabilir. Bu durum bilişsel açıdan değerlendirildiğinde: düşük eğitim düzeyine sahip olan bireyler karşılaştıkları problemler karşısında etkin çözümler üretmekte yetersiz kalıyor, karşılaştıkları problemleri kontrol edemeyeceklerini düşünüyor ve intiharı bir çözüm yolu olarak görüyor olabilirler. Finansal kaynaklar açısından ele alındığında ise; toplumun geneline bakıldığında düşük eğitim düzeyine sahip olmak çoğu zaman işsiz olmak ya da düşük aylık gelir düzeyine sahip olmak anlamına gelmektedir. İşsiz olmanın intihar olasılığı için risk faktörü olduğuna işaret eden çalışmalara rastlanmaktadır (Álvaro-Meca, Kneib, Gil-Prieto ve Gil de Miguel, 2013). Oysa günlük yaşamda karşılaşılan problemlerin pek çoğunun çözümü maddi kaynaklara dayanmaktadır. Maddi konulardaki imkansızlıklar da bireylerin intihar olasılıklarını arttırıyor olabilir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre intihar olasılığının yordayıcısı olan araştırma değişkenlerinden biri de yaşam doyumdur. Bu sonuç yaşam doyumunun düşük olmasının intihar olasılığı ile ilişkili olduğunu vurgulayan çalışmalarla uyumludur (Bray ve Gunnel, 2006).

Son olarak ölüme ilişkin negatif benzetmeler yapmanın da intihar olasılığını yordadığı söylenebilir. Daha önce de belirtildiği gibi, araştırmanın başında intihar olasılığı yüksek olan bireylerin ölümü daha pozitif metaforlarla ilişkilendirecekleri düşünülmüştü. Bu öngörü, karşılaştıkları problemler karşısında kendisini çaresiz, güçsüz, değersiz, suçlu ve umutsuz hisseden bireylerin sıkıntı verici durumlardan kaçmak için ölümü daha olumlu bir şekilde algılayacakları çıkarımına dayanmaktaydı. Literatür incelendiğinde bu çıkarımın doğru olabileceğini destekleyen çalışmalara da rastlanmıştır. Arıkan (2012) intiharın bir ölüm değil acı çeken ruh (psyche) için bir çözüm, arzulanan bir olgu olarak görüldüğünü ve bu çözümün anne rahmine geri dönüş yolunda yattığını vurgulamaktadır. Bu durum Kaçış teorisi çerçevesinde de ele alınabilir. Teoriye göre: insanlar ölmek istedikleri için intihar etmezler, kendilerinden kaçmak istedikleri için intihar ederler. İntihar edenler başka bir yerde, başka bir zamanda, başka bir kişi olabilselerdi hayatlarına son vermek için intihar etmeyi seçmezlerdi. İntihar etmeyi seçmenin nedeni bunun en iyi kendinden kaçabilme yöntemi olmasından kaynaklanmaktadır (Chatard ve Selimbegovic', 2011). Bu bilgiler ışığında ölümü, sıkıntı verici yaşam olaylarından kaçış olarak görmek beraberinde ölümü daha pozitif algılamayı ve pozitif metaforlarla ilişkilendirmeyi getiriyor olabileceği tahmin edilebilir.

Yapılan korelasyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde intihar olasılığı ile hem ölüme ilişkin negatif metaforlar ($r = .21$, $p < .05$) hem de ölüme ilişkin pozitif metaforlar ($r = .10$, $p < .10$) alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Ancak negatif metaforların intihar olasılığı ile daha anlamlı düzeyde ilişkili bulunmasının altında, gerçek ya da hayali bir sevgi nesnesinin kaybı nedeniyle, bireyin kendini terk edilmiş, değersiz ve suçlu hissetmesi, kaybedilen nesneye karşı beslenen düşmanca duyguların, yine kişinin kendi özüne dönmesive intihar gibi kendi kendine zarar verici davranışlara yol açması yatıyor olabilir (Freud, 1915, 1917; akt. Mikhailova, 2005; Geçtan, 1995). İntihar olasılığı yüksek bireylerin ölümü acı verici, korkunç, çirkin metaforlarla ifade eden maddelerden oluşan “negatif metaforlar” alt boyutundan yüksek puanlar almalarında aslında kendi kendilerini ölümlle cezalandırarak suçluluk duygusundan kurtulma eğilimlerinin yatabileceği düşünülebilir.

4.2. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulguları, kişilik özellikleri, kontrol odağı ve ölümü algılayış biçiminin intihar olasılığı ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Özellikle yumuşakbaşlılık ve açıklık gibi kişilik özelliklerinin cinsiyet açısından farklılaştığı, özdenetim/sorumluluk ve yumuşakbaşlılık kişilik özelliklerinde ise yaş temel etkisinin anlamlı farklılıklara sebep olduğu bulunmuştur. Eğitim düzeyininse intihar olasılığı, dış kontrol odağı ve açıklık kişilik özelliklerinde anlamlı farklar yarattığı gözlemlenmiştir. Ayrıca cinsiyet-yaş, yaş-eğitim düzeyi ve cinsiyet-eğitim düzeyi etkileşim etkilerinin de intihar olasılığı ve bazı kişilik özellikleri üzerinde anlamlı etkilere sahip olduğu söylenebilir. Bunlara ek olarak; nörotizm, yumuşakbaşlılık, özdenetim/sorumluluk, dışa dönüklük gibi kişilik özelliklerinin, dış denetim odaklı olma ve ölüme ilişkin negatif benzetmeler yapmanın intihar olasılığının yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Çalışmanın değişkenlerine ilişkin yazın incelendiğinde intihar olasılığı, kişilik özellikleri ve denetim odağı ile ilgili çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Ancak her üç değişkenin bir arada incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ölüm kaygısı, ölüm korkusu gibi olgular ise daha sıklıkla dindarlık bağlamında değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ölçülmek istenen şey ölüm kaygısı değil bireylerin ölümü neye benzettiği ve nasıl anlamlandırdığıdır. Literatür gözden geçirildiğinde ölüm algısının sadece edebi eserlerin değerlendirildiği çalışmalarda ele alındığını, farklı psikolojik değişkenlerle ilişkilerinin çalışılmadığını söylemek mümkündür. Bu bakımdan çalışmanın yazın için önemli olabileceği düşünülmektedir.

Verilerin sadece Ankara ve Zonguldak illerinde yaşayan katılımcılardan toplanması sonuçların örneklemini ne kadar yansıttığı konusunda tartışmalıdır. Ayrıca kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla kullanılan Beş Faktör Kişilik Envanterinin maddelerinin tek kelimelik olumlu ve olumsuz sıfatlardan oluşması, katılımcıların kendilerini daha iyi gösterme çabasıyla, tam olarak doğruyu yansıtan cevaplar vermemiş olabileceklerini akla getirmektedir. Bu nedenle katılımcıların sonuçları manipüle edemeyeceği, amacının neyi ölçmek olduğu çok kolay anlaşılmayan bir kişilik değerlendirme ölçeğinin kullanılması daha güvenilir olabilir. Verilerin girilmesi aşamasında Ölüm Metaforları Ölçeği'nin ölüme ilişkin bazı soyut benzetmeleri içeren maddelerinin, düşük eğitim seviyesindeki katılımcılar için herhangi bir anlam ifade etmediği izlenimi oluşmuştur. Ölçeğin bazı maddelerini anlayamamak katılımcıların cevaplarını etkilemiş olabilir.

Çalışmanın sonucunda elde edilen bilgilerin intiharı önleme çalışmaları konusunda da yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Kişilik özellikleri, kontrol odağı türü ve ölümü algılama şekli intihar davranışları için risk faktörü olabilir. Dolayısıyla bu değişkenler açısından ele alındığında risk taşıdığı belirlenen bireyler için gerekli müdahaleler düzenlenebilir. İçsel ya da dışsal denetim odaklı olmanın intihar riski üzerinde önemli rol oynadığı düşünüldüğünde; dışsal denetim odaklı bireylerin bu konudaki algılarının değiştirerek, başlarına gelenleri ve gelecekte yaşayacakları olayları daha içsel nedenlere bağlayabilmelerini sağlamak ve yaşamlarını kontrol edebilecekleri konusundaki inançlarını artırmak önemli önleme çalışmalarından olacaktır (Boor, 1979).

İNTİHAR OLASILIĞI: KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, KONTROL ODAĞI VE ÖLÜM ALGISI AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

ÖZET

Bu çalışmada bireylerinin sahip olduğu kişilik özelliklerinin, olaylar üzerinde algıladığı kontrolünün ve ölümü algılama biçimlerinin intihar olasılığı üzerindeki etkisi ve değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisini belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmanın örneklemini Ankara ve Zonguldak illerinde yaşayan 18-65 yaş aralığındaki 563 kişi oluşturmuş. Veriler araştırmacı tarafından oluşturulan demografik bilgi formu, İntihar Olasılığı Ölçeği (İÖÖ), Rotter Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ), Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği (BFI) ve Ölüm Metaforları Ölçeği (ÖMÖ) aracılığıyla katılımcıların kendi kendilerini değerlendirmeleri (self-report) yöntemiyle toplanmıştır.

Çalışmanın sonucunda intihar olasılığı ile yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, aylık gelir düzeyi gibi demografik değişkenler ve diğer araştırma değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu; cinsiyet temel etkisinin yumuşak başlılık, açıklık ve nörotizm gibi kişilik özelliklerinde; yaş temel etkisinin intihar olasılığı, özdenetim/sorumluluk ve yumuşakbaşlılık kişilik özelliklerinde; eğitim düzeyininse intihar olasılığı, dış kontrol odağı ve açıklık kişilik özelliklerinde anlamlı farklar yarattığı tespit edilmiştir. Ayrıca etkileşim etkileri de bazı değişkenler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Bunlara ek olarak; nörotizm, yumuşak başlılık,

özdenetim/sorumluluk, dışadönüklük gibi kişilik özelliklerinin, dış denetim odaklı olmanın, yaşam doyumunun ve ölüme ilişkin negatif benzetmeler yapmanın intihar olasılığının yordayıcısı olduğu görülmüştür. Sonuçlar ilgili yazınla büyük ölçüde tutarlılık göstermektedir.

Elde edilen sonuçların intiharı önleme çalışmaları konusunda da yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu değişkenler açısından ele alındığında risk taşıdığı belirlenen bireyler için gerekli müdahaleler düzenlenebilir.

Anahtar Kelimeler: İntihar olasılığı, kişilik özellikleri, kontrol odağı, ölüm algısı, yaşam doyumu

**POSSIBILITY OF SUICIDE: AN EVALUATION FOR THE PURPOSE OF
PERSONALITY TRAITS, FOCUS OF CONTROL AND PERCEPTION OF
DEATH**

SUMMARY

In this study personality traits of individuals, their perception of control on the events, their perception of death on the impact of the possibility of suicide and determinations of relations between the variables are intended.

The samples of the research are 563 people between the age of 18-65 living in Ankara and Zonguldak cities. The data was collected with demographic form which was prepared by investigator, Suicide Probability Scale (SPS), Rotter's Internal-External Locus of Control Scale, Big Five Inventory (BFI), Death Metaphors Scale. Method of self-report evaluations of participants was used.

As a result of study it has been identified that there is a significant relationship between demographic variables such as possibility of suicide, age, gender, education level and income level; the main effect of gender has caused significant differences in personality traits like agreeableness, openness and neuroticism; the main effect of age has caused differences in the possibility of suicide and personality traits such as conscientiousness and agreeableness and also education level has caused differences in possibility of suicide and personality traits like external locus of control and openness. Interaction effects also have significant effects on some

variables. In addition to these personality traits such as neuroticism, agreeableness, conscientiousness and extraversion; being external focus of control, the level of life satisfaction and making negative similarities about death have been seen as a predictor of possibility of suicide attempts. Results show largely consistency with the related literature.

It is thought that the results obtained with the study of suicide prevention is also considered to be the guiding. Considering these variables for individuals who are determined to be at risk, the necessary interventions can be arranged.

Keywords: possibility of suicide, personality traits, focus of control, perception of death, life satisfaction.

6. KAYNAKÇA

Ak, M., Özmenler, K. N. ve Özşahin, A. (2008). İntihar girişimi ile mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkinin majör depresif bozukluk örnekleminde irdelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 11:33-41.

Akçay, M. (2005). Gazzali düşüncesinde ölüm ve kabir hayatı. *Ekev Akademi Dergisi*, 23:85-102.

Akyol, A. (2010). Yetişkinde Ölüm Süreci ve hemşirelik bakımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 26: (3), 59-72.

Altuntek, S. (2010). Şanlı Urfa ili Bediüzzaman Mezarlığındaki “uçmak” ve “kapı”metaforları üzerine bir simgesel antropolojik çözümleme. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (27):1, 15-32.

Àlvaro-Meca, A., Kneib, T., Gil-Prieto, R. & Gil de Miguel, A. (2013). Epidemiology of suicide in Spain, 1981–2008: a spatiotemporal analysis. *Public Health*, 127(4): 380–385.

Arıkan, S. (2012). Sırça Fanus'ta Esther'in intiharının anne rahmine geri dönme çabası bağlamında incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (2): 99-112.

Arkar, H.(2010). Relationship between attempted suicideand Cloninger's personality dimensions of temperament and character in Turkish psychiatric patients. *New/ Symposium Journal*,(48): 2, 110-115.

Arsel, C. ve Batıgün-Durak, A. (2011). İntihar ve Cinsiyet: Cinsiyet Roller, İletişim Becerleri, Sosyal Destek ve Umutsuzluk Açısından Bir Değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*,26 (68): 1-10.

Azmak, A.D. (2006). Suicides in Trakya region, Turkey, from 1984 to 2004. *Medicine Science and Law*, 46: 19-30.

Bakım, B., Karamustafalıoğlu, KO. ve Akpınar, A. (2007). Alkol ve diğer madde kullanım bozukluklarında intihar girişimleri ve tamamlanmış intihar. *Bağımlılık Dergisi*,8: 91-96

Baş, M. K. (2010). Kutadgu Bilig'de ölüm anlayışı ve ahiret inancı. *Ekev Akademi Dergisi* ,(14):42, 83-104.

Batıgün-Durak, A. (2002). Gençler ve intihar: Diğer yaş gruplarıyla farklılaşan özellikler. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Batıgün-Durak, A. ve Şahin-Hisli, N. (2003). Öfke, dürtüsellik ve problem çözme becerilerindeki yetersizlik gençlik intiharlarının habercisi olabilir mi? *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 37-59.

Batıgün-Durak, A. (2008). İntihar olasılığı ve cinsiyet: iletişim becerileri, yaşamı sürdürme nedenleri, yalnızlık ve umutsuzluk açısından bir inceleme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23 (62), 65-75

Batıgün-Durak, A. ve Kılıç, N. (2011). İnternet bağımlılığı ile kişilik özellikleri, sosyal destek, psikolojik belirtiler ve bazı sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26 (67), 1-10.

Batıgün-Durak, A., Hisli-Şahin, N. ve Karlı-Demirel, E. (2011). Bedensel hastalıkları olan bireylerde stres, kendilik algısı, kişilerarası tarz ve öfke ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22 (4), 45-54

Bayrakçı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı ve eğitimde uygulaması. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (Ekim 2007).

Beautrais, A.L., Joyce, P.R. , Mulder, R.T. (1999). Personality traits and cognitive styles as risk factors for serious suicide attempts among young people. *Suicide and Life-Threatening Behavior* , (29):1, 37-47

Beautrais, A. (2003). Life course factors associated with suicidal behaviours in young people. *American Behavioral Scientist*, 46(9), 1137–1156.

Becerra, B., Paez, F., Robles-Garcia, R. ve ark. (2005). Temperament and character profile of persons with suicide attempt. *Actas Esp Psiquiatr*, 33 (2): 117-122.

Benet-Martinez, V. ve John, O.P. (1998). Los Cinco Grandes across cultures and ethnic groups: multi trait multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(3), 729 – 750.

Blunty, M. (2001). Personality determinants of self-esteem and life satisfaction: gender differences. *Ceskoslovenska Psychologie*, 45(5): 385-392

Boor, M. (1979). Relationship of internal-external control and United States suicide rates, 1973-1976. *Journal of Clinical Psychology*, (36):3, 513-516.

Bozo, Ö. , Tunca, A. ve Şimşek, Y. (2009). The effect of death anxiety and age on health-promoting behaviors: A Terror-Management Theory perspective. *The Journal of Psychology*, (143):4, 377–389.

Bray, I. & Gunnell, D. (2006). Suicide rates, life satisfaction and happiness as markers for population mental health. *Social Psychiatry Psychiatr Epidemiology*, 41:333–337.

Camus, A. (2010). *Mutlu Ölüm*. (R. Dara, Çev.). İstanbul: Can Sanat Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1970).

Camus, A. (1997). *Düğün ve Bir Alman Dosta Mektuplar*. (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Can Sanat Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1938).

Carlos Santos, J., Saraiva, C.B., De Sousa, L. (2009). The role of expressed emotion, self-concept, coping, and depression in parasuicidal behavior: a follow-up study. *Archives of Suicide Research*, 13:358–367, 2009.

Celbiş, O., Özdemir, B. (2005). The records of deaths originated from suicide between 1999-2002 in Malatya Forensic Medicine Institute. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 12: 173-76.

Chandler, T.A. (1976). A note on the relationship of internality- externality, self-acceptance and self-ideal discrepancies. *Journal Of Psychology*, 94, 145-146.

Chang-Ho, C.J. , Perry, T. , Clarke-Pine, D. (2011). Considering personal religiosity in adolescent delinquency: The role of depression, suicidal ideation, and church guideline. *Journal of Psychology and Christianity*,(30):1, 3-15.

Chatard, A., Selimbegovic, L. (2011). When self-destructive thoughts flash through the mind: failure to meet standards affects the accessibility of suicide-related thoughts. *Journal of Personality and Social Psychology*, (100): 4, 587–605.

Chioqueta, A.P., Stiles, T.C. (2005). Personality traits and the development of depression, hopelessness, and suicide ideation. *Personality and Individual Differences*, (38):6, 1283-1291.

Cirhinlioğlu-Gül, F. Ve Ok, Ü. (2010). İnanç ya da dünya görüşü biçimleri ile intihara yönelik tutum, depresyon ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, (34): 1, 1-8.

Cloninger, C.R., Bayon, C. ve Svrakic, D.M. (1998). Measurement of temperament and character in mood disorders: a model of fundamental states as personality types. *J Affect Dis*, (51): 21-32.

Cole, D. E., Protinsky, H. O. ve Cross, L. H. (1992). An empirical investigation of adolescent suicidal ideation. *Adolescence*, 27, 813-818.

Costa, P. T., McCrae, R. R. (1995). Domains and facets: hierarchical personality assesment using the revised NEO Personality Inventory. *Journal Of Personality Assesment*, 64 (1), 21-52.

Cull, J.G. ve Gill, W.S. (1988). *Suicide Probability Scale (SPS) manual*. Western Psychological Services. Los Angeles, California.

Çayköylü, A., Coşkun, İ.,Kırkpınar, İ. ve ark. (1997) Özkıym girişiminde bulunanlarda sosyodemografik özellikler ve tanı dağılımı. *Kriz Dergisi*, 5:37–42.

Çevik, Ş. (2006), “Ölüm Düşüncesi ve Ölüm Ötesiyle İlgili Dini İnançlar”, Hayati Hökelekli, (Ed.). *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*, Değerler Eğitimi Merkezi Yay., İstanbul, ss.405-445.

Çivitci, N. , Arıcıoğlu, A. (2012). Beş faktör kuramına dayalı kişilik özellikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (12):23, 78 – 96.

Dağ, İ. (2002). Kontrol odağı ölçeği: ölçek geliştirme geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), 77-90.

Davison, G. ve Neale, J. M. (2004). *Anormal psikolojisi*. (İ., Savaşır, Çev. Ed.). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. (7. Baskı).

Deeming, P., Johnson, L.L. (2009). An application of Bandura’s Social Learning Theory: a new approach to deafblind support groups. *Journal of the American Deafness & Rehabilitation Association (JADARA)*, Conference Issue Supplement, 203-209

Demirci, Ş. , Günaydın, G. ve Doğan, H.K. (2007). Retrospective evaluation of death cases related with suicide occurred in Konya between 2000 and 2005. *Adli Tıp Bülteni*, 12: 62-67.

Donnellan, M.B. & Lucas, R.E. (2008). Age differences in the big five across the life span: evidence from two national samples. *Psychology and Aging*, (2): 3, 558–566.

Duberstein, P.R. , Conwell, Y. (2000). Personality traits and suicidal behavior and ideation in depressed inpatients 50 years of age and older. *The Journals of Gerontology: Series B*, (55):1, 18-26.

Drapeau, A., Boyer, R. ve Lesage, A. (2009). The influence of social anchorage on the gender difference in the use of mental health services. *The Journal of Behavioral Health Services and Research*, 36, 372–384.

Durkheim, E. (1986). *İntihar: toplumbilimsel bir inceleme*.(Ö. Özkaya, Çev.). Türk Tarih Kurumu. 1986. 01/01/1992 399 s.

Erkol, Z. , Beyaztaş, F.Y. , Büken, B. ve Erkol, H. (2007). Analysis of suicidal deaths cases in Kahramanmaraş City. *Türkiye Klinikleri J Foren Med*, 4: 7-16.

Erkuş, A., Tabak, A. (2009). Beş Faktör kişilik özelliklerinin çalışanların çatışma yönetim tarzlarına etkisi: Savunma sanayinde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (23): 2, 213-242.

Eskin, M. (1993). Age specific suicide rates and therates of increase, and suicide methods in Sweden and Turkey: A comparison of the official suicide statistics. Reports from the Department of Psychology, Stockholm University, No:772.

Eskin, M., (2003). *İntihar; Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, Ankara: Çizgi Tıp Yayınevi.

Evans, W.P., Owens, P., ve Marsh, S.C. (2005). Environmental factors, locus of control, and adolescent suicide risk. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 22, 301-319.

Fidan, T., Ceyhun-Eşki, H. ve Kökpınar, İ. (2009). Gençlerin kullandığı başa çıkma tutumlarının intihar girişimi ile ilişkisi. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 19: 214-216.

Frankl, V. E. (1996). *Duyulmayan anlam çılgılığı-Psikoterapi ve Hümanizm*. (Çev: S. Budak). Ankara: Öteki Yayınevi (Orijinal çalışma basım tarihi 1978 yılında).

Freud, S. (1999). *Sanat ve Edebiyat*. (Çev: E. Kapkın, A.T. Kapkın). İstanbul: Payel Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1990).

Garland. A. F. ve Zigler, E. (1996). Ergen intiharlarının önlenmesi, günümüzdeki çalışmalar ve sosyal politika uygulamalarının sonuçları. (A. Durak-Batıgün, çev.). *Türk Psikolojisi Bülteni*, 5, 81-89.

Gawali, C.S. (2012). The Impact of Gender on development of big five (OCEAN) personality factors (Openness to Experience, Conscientiousness, Extroversion, Agreeableness and Neuroticism). *Indian Streams Research Journal*, (2): 12, 1-4

Geçtan, E. (1995). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*.(On ikinci baskı). İstanbul: yayınevi.

Gil, S. (2003). The role of personality traits in the understanding of suicide attempt behavior among psychiatric patients. *Archives of Suicide Research*, 7(2): 159-166.

Goodwin, R.D. & Gotlib, I.H. (2004). Gender differences in depression: the role of personality factors. *Psychiatry Research*, 126(2): 135-143.

Göka, E. (1997). *Varoluşun Psikiyatrisi*, Ankara: Vadi Yayınları

Gökçen, C. ve Köylü, R. (2011). Acil servisten intihar girişimi nedeniyle psikososyal destek birimine yönlendirilen 18 yaş altı olguların değerlendirilmesi. *Akademik Acil Tıp Dergisi*,10(1):18-21.

Gunnell, D. ve Frankel, S. (1994). Prevention of suicide: aspirations and evidence. *British Medical Journal*, 308: 1227–33.

Gül, E.S. , Yılmaz, A. ve Berksun, O.(2009). Mükemmeliyetçiliğin depresyon, antidepressan yanıt ve intihar düşüncesi ile ilişkisi. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 19: 48-54.

Hart, J., Shaver, P.R., Goldenberg, J.L. (2005). Attachment, self-esteem, worldviews, and terror management: evidence for a tripartite security system. *Journal of Personality and Social Psychology*, (88): 6, 999–1013.

Hawton, K.(1998). Why has suicide increased in young males? *Crisis* 1998, 19: 119–24.

He, Z. X. & Lester, D. (2001). Sex differences in suicidal ideation in a community sample from China. *Crisis*, 22(3): 132-134.

Hökelekli, H. (1991). Ölüm ve ölüm ötesi psikolojisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 11-165.

Hyams, N.B. , Domino, G. ve Spencer, R. (1982). Differential aspects of locus of control and attitudes towards death. *Social Behavior and Personality*, 10 (2) : 177-182.

İlhan, N. (2011). Cemal Süreyya'nın şiirinde ölüm teması. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (6):2, 473-484.

İnanç-Yazgan, B. ve Yerlikaya, E.E. (2012). *Kişilik Kuramları* (6. baskı). Ankara: Pagem Akademi.

İmamoğlu, A., Yavuz, A. (2011). Üniversite gençliğinde dini inanç ve umutsuzluk ilişkisi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (13): 23, 205-244.

Jensen-Campbell, L.A., Graziano, W.G. (2001). Agreeableness as a moderator of interpersonal conflict. *Journal of Personality*, 69, 2, 323-362.

Joiner, T.E. ,Van Orden, K.A., Witte, T.K., Selby, E.A., Ribeiro, J.D., Lewis, R. ve ark. (2009). Main predictions of the interpersonal-psychological theory of suicidal behavior: Empirical tests in two samples of young adults. *Journal of Abnormal Psychology*, 118 (3), 634–646.

Kar, H., Arslan, M., Karanfil, R. ve Cekin, N. (2003). Suicide in Adana region (1997-2001): a 5 year retrospective study. *ForSciInt*, 136:274.

Kao, Y.C., Liu, Y.P., Cheng, T.H. ve Chou, M.K. (2012). Subjective quality of life and suicidal behavior among Taiwanese schizophrenia patients. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, (47):4, 523-532.

Kerby, D.S. (2003). CART analysis with unit-weighted regression to predict suicidal ideation from Big Five traits. *Personality and Individual Differences*, (35): 2, 249–261.

Kjoller, M. & Helweg-Larsen, M. (2000). Suicidal ideation and suicide attempts among adult Danes. *Scandinavian Journal of Public Health*, 28, 54-61.

Kökdemir, D. (2007). Metaphors of death in predominantly Muslim country. X. *European Congress of Psychology*, 3 – 6 July, Prague, Czech Republic.

Köşkdere, A. (22 Ağustos 2005).

<http://www.bursapsikiyatri.com/makale.php?id=213#.UNhOxlLwBJE>

Langhinrichsen-Rohling, J., Arata, C., Bowers, D., O'Brien, N. & Morgan, A. (2004). Suicidal behavior, negative affect, gender, and self-reported delinquency in college students. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 34 (3): 255-267.

Lapierre, S., Erlangsen, A., Waern, M., De Leo, D., Oyama, H., Scocco, P. ve ark. (2011). A systematic review of elderly suicide prevention programs. *Crisis*, 32(2):88–98.

Lauer, S., De Man, A.F. ve Marguez, S., Ades, J.(2008). External locus of control, problem-focused coping and attempted suicide. *North American Journal of Psychology*, (10): 3, 625-632.

Lehmann, R., Denissen, J.J.A, Allemand, M. & Penke, L. (2013). Age and gender differences in motivational manifestations of the big five from age 16 to 60. *Developmental Psychology*, (49): 2, 365–383.

Lester, D. (2006). Suicide and Islam. *Archives of Suicide Research*, 10:77–97.

Li, H.C., Chung, K. (2009). The relationship between children’s locus of control and their anticipatory anxiety. *Public Health Nursing*,(26): 2, 153–160.

Littleton, H., Horsley, S., John, S., Nelson, D.V.& oth. (2007). Trauma coping strategies and psychological distress: A meta-analysis. *Journal of Traumatic Stress*, 20, 977–988.

Lolas, F., Gomez, A., Suarez, L. (1991). EPQ-R and suicide attempt: The relevance of psychoticism. *Personality and Individual Differences*. (12): 9, s: 899–902.

Lubell, K.M. (2002). Durkheim's Suicide: A century of research and debate. *Contemporary Sociology- A Jurnal of Rewiew*, (31): 5, 612-613

McCann, S.J.H (2010). Suicide, big five personality factors and depression at the American state level. *Archives of Suicide Research*, 14: 368-374

McCrae, R.R. ve Costa, P.T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.

McCrae, R.R. ve Costa, P.T. (2006). *Personality in adulthood, a five-factor theory perspective*. (2nd ed.). Guilford Press, New York.

Mikhailova, O. (2005). Suicide in psychoanalysis. *Psychoanalytic Social Work*, (12): 2, 19-45.

Molina, J. A. & Duarte, R. (2006). Risk determinants of suicide attempts among adolescents. *American Journal of Economics and Sociology*, 65 (2): 407-434.

Morrison, K. (1997). Personality correlates of the Five-Factor Model for a sample of business owners/managers: Associations with scores on self monitoring, type a behavior, locus of control and subjective well-being. *Psychological Reports*, 80, 255-272.

Naderi, F. & Esmaili, E. (2009). Colet-Lester Fear of Death Scale validation and gender-based comparison of death anxiety, suicide ideation and life satisfaction. *Journal of Applied Science*, (18):9, 3308-3316

Nooney, J.G. (2005). Religion, stress, and mental health in adolescence. *Review of Religious Research*, 46, 341-354.

Nowicki, S., Duke, M.P.A. *Locus of control scale for adults: an alternative to the Rotter*. Unpublished manuscript, Emory University, Atlanta Georgia, 1972.

Odabaşı- Balseven, A., Türkmen, N., Fedakar, R. ve Tümer, A.R. (2009). The characteristics of suicidal cases regarding the gender. *Turk J Med Sci*, 39 (6): 917-922.

Odağ C: *İntihar (Özkıym)-Tanım, Kuram, Sağaltım*. İzmir Psikiyatri Derneği Yayınları, 1985.

Örnek, S.V. (1988). *100 soruda ilkellerde din, büyü, sanat, efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Özkan, İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etkenler. *Düşünen Adam Dergisi*, 7(3):4-9

Özsoy D, S., Eşel, E. (2003). İntihar (Özkıyım). *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4:175-185

Pannels, T.C., Claxton, AF. (2008). Happiness, creative ideation, and locus of control. *Creativity Research Journal*, (20):1, 67–71

Perroud, N., Baud, P., Ardu, S., Krejci, I., Mouthon, D., Vessaz, M. ve ark. (2013). Temperament personality profiles in suicidal behaviour: An investigation of associated demographic, clinical and genetic factors. *Journal of Affective Disorders* (146): 2, 246–253.

Pescosolido, B. (1990). The social context of religious integration and suicide: pursuing the network explanation. *Sociological Quarterly*, 31:337-357.

Petronis, K.R., Samuels, J.F., Moscicki, E.K. & Antony, J.C.(1990). An epidemiologic investigation of potential risk factors for suicide attempts. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*,25: 193–199.

Polatöz, Ö., Kuğu, N., Doğan, O. Ve Akyüz, G. (2011). Sivas il merkezinde intihar davranışının yaygınlığı ve bazı sosyodemografik faktörlerle ilişkisi. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, (24): 13-23.

Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., Arndt, J. ve Schimel, J. (2004). Why do people need self-esteem? A theoretical and empirical review. *Psychological Bulletin*, 130, 435–468.

Roddenberry, A., Renk, K. (2010). Locus of control and self-efficacy: Potential mediators of stress, illness, and utilization of health services in college students. *Child Psychiatry and Human Development*, 41:353–370.

Rotter, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychology and Monographs*, 1966, 80, (1, Whole No. 609).

Roy, A. (1992). Marked reduction in indexes of dopamine metabolism among patients with depression who attempted suicide. *Arch Gen Psychiatry*, 49:447-450.

Roy, A., Segal, N.L., Sarchiapone, M. (1995). Attempted suicide among living co-twins of twin suicide victims. *Am J Psychiatry*, 152:1075-1076.

Ryan, J., Rushdy, A., Perez-Avila, C.A. & Allison, R. (1996). Suicide rate following attendance at an accident and emergency department with deliberate self harm. *Journal of Accident & Emergency Medicine*, 13: 101–104.

Sarıtaş, M. (1997). Yönetimde kişilik faktörü. *Eğitim Yönetimi*, 3(4): 527-548.

Sayar, M.K., Öztürk, M. ve Acar, B. (2000). Aşırı dozda ilaç alımıyla intihar girişiminde bulunan ergenlerde psikolojik etkenler. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 10: 133-1384.

Sezer, S. ve Saya, P. (2009). Gelişimsel açıdan ölüm kavramı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13: 151-165.

Spicer, R.S. & Miller, T.R. (2000). Suicide acts in 8 states: incidence and case fatality rates by demographics and method. *Am J Public Health*; 90: 1885–1891.

Stern, R.C. & Dilonzo, J.H. (2009). Stopping for death re-framing our perspective on the end of life. *University Of Florida Journal Of Law & Public*, 20: 387-437.

Stravynski, A. ve Boyer, R. (2001). Loneliness in relation to suicide ideation and parasuicide: A population-wide study. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 31 (1), 32-40.

Sudupe-Alberdi, J., Pita-Fernandez, S., Gomez-Pardinaz, S., Gil-de-Bernabe, F., Garcia-Fernandez, J., Martinez-Sande, G. et. al. (2011). Suicide attempts and related factors in patients admitted to a general hospital: A ten-year crosssectional study 1997-2007. *BMC Psychiatry*, (11):1, 51-60.

Sümer, N. ve Sümer, H.C. (2005). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği* (Yayınlanmamış çalışma).

Şahin-Hisli, N., Batıgün-Durak, A. (2000). Yaşamı sürdürme nedenleri ve intihar olasılığı. Yayınlanmamış çalışma.

Şahin-Hisli, N., Batıgün-Durak, A. ve Koç, V. (2011). Kişilerarası tarz, kendilik algısı, öfke ve depresyon. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22 (1): 17-25.

Şenol, V., Ünalın, D., Avşaroğulları, L., İkizceli, İ. (2005). İntihar girişimi nedeniyle Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Anabilim Dalı'na başvuran olguların incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 6: 19-29

Şişman, B. (2006). Küreselleş(tir)me karşısında bir olanak olarak başkaldırı ve Albert Camus. *Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi*, 48-58

Taneli, S. (2006).Çocuk ve Ergenlerde İntiharın Önlenmesi. XIII. Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi Tam Metin Kitabı 2006: 41-55.

Tewksbury, R., Sures, G. & Holmes, R.M. (2010). Factors related to suicide via firearms and hanging and leaving of suicide notes. *International Journal of Men'sHealth*, (9):1, 40-49.

Tidemalm, D., Elofsson, S., Stefansson, C.G. ve ark. (2005). Predictors of suicide in a community-based cohort of individuals with severe mental disorder. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 40(8):595-600.

Tobin, R.M., Graziano, W.G., Vanman, E.J., Tassinary, L.G. (2000). Personality, emotional experience, and efforts to control emotions. *Journal of Personality and Social psychology*, 79: 4, 656-669.

Tucker, R.P., Wintage, L.R., O’Keefe, V.M., Slish, M.L., Judah, M.R., Rhoades-Kerswill, S. (2013). The moderating effect of humor style on the relationship between interpersonal predictors of suicide and suicidal ideation. *Personality and Individual Differences*, (54): 5, 610–615.

TÜİK, İntihar İstatistikleri, 2010.

Tüzün, Z. (1997). Life events, depression, social support systems, reasons for living and suicide probability among university students. Unpublished master thesis, The Graduate School of Social Sciences of METU, Ankara.

Van Orden, K.A., Witte, T.K., Cukrowicz, K.C, Braithwaite, S.R., Edward, A.S. & Thomas, E. Jr. (2010). The interpersonal theory of Suicide. *Psychological Review*, (117): 2, 575–600.

Vargo, M. E. , Black, W. (1984). Attribution of control and the fear of death among first year medical students. *Journal of Clinical Psychology*, (40): 6, 1525-1528.

Vecchione, M., Alessandri, G., Barbaranelli, C. & Cappara, G. (2012). Gender differences in the Big Five personality development: A longitudinal investigation from late adolescence to emerging adulthood. *Personality and Individual Differences*, (53): 6, 740-746

Wang, Q., Bowling, N.A. & Eschleman, K.J. (2010). A meta-analytic examination of work and general locus of control. *Journal of Applied Psychology*, (95): 4, 761-768.

Watson, D.C. (1998). The relationship of self-esteem, locus of control, and dimensional models to personality disorders. *Journal of Social Behavior and Personality*, (13): 3, 399-420.

Wiktorsson, S., Berg, A.I., Billstedt, E., Duberstein, P.R., Marlow, T., Skoog, I. and oth. (2013). Neuroticism and extroversion in suicide attempters age 75 and above and general population comparison group. *Aging & Mental Health*, 17(4): 479-488

Wikipedia. (2 Ocak 2013). *Albert Camus*. 14 Şubat 2013, http://tr.wikipedia.org/wiki/Albert_Camus#cite_note-1

Windham, R. C., Hooper, L. A., & Hudson, P. E. (2005). Selected spiritual, religious, and family factors in the prevention of school violence. *Counseling and Values*, 49, 208-216.

Ycaza, A.F., Hyman, S.M. & Behbahani, S. (2012). Relationships between personality characteristics and death awareness in a Ggraduate student sample. *Existential Analysis*, (23):2, 278-287.

Yenilmez, C., Balci, Y.G., Seber, G. & Kaptanoglu, C. Theevaluation of suicide cases executed between the years 1997 and 2001 in the city of Eskisehir, Turkey. *Forensic Science International*, 136: 288-289.

Yeşilyaprak, B. (Ed.). (2003). Sosyal Öğrenme Kuramı, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, (4. Baskı), Ankara, Pegema Yayıncılık

Yiğit, Ö., Söyüncü, S. ve Berk, Y. (2010). Kimler intihar girişiminde bulunuyor? Bir acil servisin deneyimleri. *Yeni Sempozyum Dergisi*, (48): 2, 122-128

Yip, J.A., Martin, R.A. (2006). Sense of humor, emotional intelligence, and social competence. *Journal of Research in Personality*, (40):6, 1202–1208.

Yumru, M., Savaş, H. A., Herken, H., Kokaçya, M. H. (2008). İntihar ve kişilik. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9(4): 232-237.

Zıtny, P., Halama, P. (2011). Self- esteem, locus of control and personality traits as Predictors of sensitivity. *StudiaPsychologia*, (53):1, 27-40.

<http://www.intihar.de/nedir.htm>

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Beş_Büyük_faktör_kuramı_\(psikoloji\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Beş_Büyük_faktör_kuramı_(psikoloji))<http://tez.sdu.edu.tr/Tezler/TT00281.pdf> (5Haziran)

EKLER**EK-1 YÖNERGE (AÇIKLAMA)**

Bu çalışma bireylerin dünyaya bakış açılarını değerlendirmek, karşılaştıkları sorunlar karşısında ne tür çözüm yolları üretebildiklerini belirlemek ve bu özelliklerin bazı deney değişkenleriyle ilişkilerini incelemek amacıyla Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN'ün danışmanlığında yürütülmektedir.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Anket, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular içermemektedir yine de sorulardan ya da başka bir nedenden dolayı kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplamayı yarıda bırakabilirsiniz. Soruları cevaplamanız yaklaşık 20-25 dakikanızı alacaktır. Bireysel herhangi bir değerlendirme yapılmayacak, yanıtlar toplu olarak değerlendirilecektir. Bu nedenle kişisel bilgilerinizi yazmanız istenmemektedir.

Çalışmanın sağlıklı sonuçlar verebilmesi için cevaplarınızın içten ve samimi olması büyük önem taşımaktadır. Lütfen hiçbir soruyu atlamadan tam olarak yanıtlamaya çalışınız. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için demirkol_merih@yahoo.com.tr adresi aracılığı ile iletişim kurabilirsiniz. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Merih DEMİRKOL
Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Enstitüsü
Klinik Psikoloji Y.L Öğr.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda bırakabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Kabul ediyorsanız lütfen imzanızı atınız

EK-2 KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Yaşınız	:
2. Cinsiyetiniz	:

3. Eğitim Durumunuz

- a. Okur-yazar b. İlkokul c. Ortaokul d. Lise e. Üniversite f. Yüksek lisans / Doktora

4. Mesleğiniz	:
----------------------	---

5. Medeni Durumunuz

- a. Bekâr b. Flört c. Nişanlı d. Evli

6. Aylık Geliriniz

- a. 0–500 TL b. 500–1000 TL c. 1000-1500 TL d. 1500-2000 TL e. 2000-2500 TL f. 2500 TL üstü

7a.Ekonomik açıdan kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a. Çok iyi b. İyi c. Orta d. Kötü e. Çok kötü

7b.Kendinizi fiziksel olarak nasıl görüyorsunuz?

- a. Çok iyi b. İyi c. Orta d. Kötü e. Çok kötü

7c.Kendinizi ruh sağlığı açısından nasıl görüyorsunuz?

- a. Çok iyi b. İyi c. Orta d. Kötü e. Çok kötü

7d.Genel olarak hayatınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a. Çok iyi b. İyi c. Orta d. Kötü e. Çok kötü

EK-3 (iöÖ)

Aşağıda insanların duygu ve davranışlarını anlatmada kullanabilecekleri bir dizi ifade verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak, bunların sizi ne kadar tanımladığına karar veriniz. Örneğin okuduğunuz ilk ifade sizi %70 tanımlıyorsa %70'in altındaki kutunun içine (X) işareti koyunuz. Hiç tanımlamıyorsa %0'ın altındaki kutuyu (X) ile işaretleyin.

Sizi Tanımlama Derecesi

% 0 %30 %70 %100

1. Kızınca bir şeyler fırlatırım.				
2. Beni gerçekten seven pek çok kişi var.				
3. Ani kararlar vermeye ya da düşünmeden bazı davranışlarda bulunmaya eğilimliyim.				
4. Başkalarına anlatılamayacak kadar kötü şeyler düşünüyorum.				
5. Çok fazla sorumluluğum var.				
6. Yapabileceğim pek çok faydalı şey olduğuna inanıyorum.				
7. İntiharın başkalarını cezalandırmak için iyi bir yol olmadığına inanıyorum.				
8. Başkalarına karşı düşmanca duygular içindeyim.				
9. Kendimi insanlardan soyutlanmış hissediyorum.				
10. İnsanların bana olduğum gibi değer verdiklerine inanıyorum.				
11. Öürsem pek çok insanın üzüleceğine inanıyorum.				
12. Kendimi dayanılmayacak kadar yalnız hissediyorum.				
13. İnsanların bana karşı düşmanca duygular içinde olduğunu sanıyorum.				
14. Yeni baştan başlayabilsem, hayatımda pek çok değişiklikler yapabileceğimi düşünüyorum.				
15. Pek çok şeyi iyi yapamadığımı düşünüyorum.				
16. Sevdiğim kişilerle arkadaşılığımı sürdürmekte güçlük çekiyorum.				
17. Öürsem hiç kimsenin beni özlemeyeceğini sanıyorum.				
18. İşlerimin yolunda gittiğini düşünüyorum.				

Sizi Tanımlama Derecesi

% 0 %30 %70 %100

19. İnsanların benden çok şey beklediklerini hissediyorum.				
20. Yaptıklarım ve düşündüklerim için kendimi cezalandırmayı düşünmüyorum.				
21. Dünyanın yaşamaya değer bir yer olduğunu düşünüyorum.				
22. Geleceğim hakkında çok dikkatli bir şekilde plan yaptığımı sanıyorum.				
23. Güvenebileceğim pek fazla arkadaşımın olmadığını düşünüyorum.				
24. Ölümün insanları mutlu edeceğini sanmıyorum.				
25. Yaşananlar ne kadar kötü olursa olsun, ölümü düşündürecek kadar kötü olamayacağını düşünüyorum.				
26. Kendimi anneme yakın hissediyorum / hissediyordum.				
27. Kendimi arkadaşlarıma yakın hissediyorum.				
28. Hiç bir şeyin düzeleceğini sanmıyorum.				
29. İnsanların beni ve yaptıklarımı doğru bulmadıklarını düşünüyorum.				
30. Kendimi nasıl öldüreceğimi düşünmedim.				
31. Para konusu beni endişelendiriyor.				
32. İntihar etmeyi hiç düşünmedim.				
33. Kendimi yorgun hissediyorum ve hiçbir şeye ilgim kalmadığını düşünüyorum.				
34. Kızınca bir şeyler kırarım.				
35. Kendimi babama yakın hissediyorum/ hissediyordum.				
36. Nerede olursam olayım mutlu olabileceğimi sanıyorum.				

EK-4 (BFI)

Aşağıda sizi kısmen tanımlayan (ya da pek tanımlayamayan) bir takım özellikler sunulmaktadır. Örneğin, başkaları ile zaman geçirmekten hoşlanan birisi olduğunuzu düşünüyor musunuz? Lütfen aşağıda verilen özelliklerin sizi ne oranda yansıttığını ya da yansıtmadığını belirtmek için sizi en iyi tanımlayan **rakamı** her bir özelliğin yanına yazınız.

1= Hiç katılmıyorum

2 = Biraz katılmıyorum

3 = Ne katılıyorum ne de katılmıyorum (kararsızım)

4= Biraz katılıyorum

5 = Tamamen katılıyorum

Kendimi () biri olarak görüyorum.

1. Konuşkan		23. Tembel olma eğiliminde olan	
2. Başkalarında hata arayan		24. Duygusal olarak dengeli, kolayca keyfi kaçmayan	
3. İşini tam yapan		25. Keşfeden, icat eden	
4. Bunalımlı, melankolik		26. Atılgan bir kişiliğe sahip	
5. Orijinal, yeni görüşler ortaya koyan		27. Soğuk ve mesafeli olabilen	
6. Ketum/vakur		28. Görevi tamamlanıncaya kadar sebat edebilen	
7. Yardımsever ve çıkarıcı olmayan		29. Dakikası dakikasına uymayan	
8. Biraz umursamaz		30. Sanata ve estetik değerlere önem veren	
9. Rahat, stresle kolay baş eden		31. Bazen utangaç, çekingen olan	
10. Çok değişik konuları merak eden		32. Hemen hemen herkese karşı saygılı ve nazik olan	
11. Enerji dolu		33. İşleri verimli yapan	
12. Başkalarıyla sürekli didişen		34. Gergin ortamlarda sakin kalabilen	
13. Güvenilir bir çalışan		35. Rutin işleri yapmayı tercih eden	
14. Gergin olabilen		36. Sosyal, girişken	
15. Maharetli, derin düşünen		37. Bazen başkalarına kaba davranabilen	
16. Heyecan yaratabilen		38. Planlar yapan ve bunları takip eden	
17. Affedici bir yapıya sahip		39. Kolayca sinirlenen	
18. Dağınık olma eğiliminde		40. Düşünmeyi seven, fikirler geliştirebilen	
19. Çok endişelenen		41. Sanata ilgisi çok az olan	
20. Hayal gücü yüksek		42. Başkalarıyla işbirliği yapmayı seven	
21. Sessiz bir yapıda		43. Kolaylıkla dikkati dağılan	
22. Genellikle başkalarına güvenen		44. Sanat, müzik ve edebiyatta çok bilgili	

NOT:LÜTFEN KONTROL EDİNİZ! BÜTÜN İFADELERİN ÖNÜNE BİR RAKAM YAZDINIZ MI?

EK-5 (KOÖ)

Bu anket, insanların yaşama ilişkin bazı düşüncelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Sizden, bu maddelerde yansıtılan düşüncelere ne ölçüde katıldığınızı ifade etmeniz istenmektedir. Bunun için, her maddeyi dikkatle okuyunuz ve o maddede ifade edilen düşüncenin sizin düşüncelerinize uygunluk derecesini belirtiniz. Bunun için de her ifadenin karşısındaki seçeneklerden sizin görüşünüzü yansıtan kutucuğa bir (X) işareti koymanız yeterlidir. “Doğru” ya da “yanlış” cevap diye bir şey söz konusu değildir.

	Hiç Uygun Değil	Pek Uygun Değil	Uygun	Oldukça Uygun	Tamamen Uygun
1. İnsanın yaşamındaki mutsuzlukların çoğu, biraz da şanssızlığına bağlıdır.					
2. İnsan ne yaparsa yapsın üşütüp hasta olmasının önüne geçemez.					
3. Bir şeyin olacağı varsa eninde sonunda mutlaka olur.					
4. İnsan ne kadar çabalarsa çabalasın, ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz.					
5. İnsanlar savaşları önlemek için ne kadar çaba gösterirlerse gösterebilirler, savaşlar daima olacaktır.					
6. Bazı insanlar doğuştan şanslıdır.					
7. İnsan ilerlemek için güç sahibi kişilerin gönlünü hoş tutmak zorundadır.					
8. İnsan ne yaparsa yapsın, hiçbir şey istediği gibi sonuçlanmaz.					
9. Birçok insan, rastlantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir.					
10. Bir insanın halen ciddi bir hastalığa yakalanmamış olması sadece bir şans meselesidir.					
11. Dört yapraklı yonca bulmak insana şans getirir.					
12. İnsanın burcu hangi hastalıklara daha yatkın olacağını belirler.					
13. Bir sonucu elde etmede insanın neleri bildiği değil, kimleri tanıdığı önemlidir.					
14. İnsanın bir günü iyi başladıysa iyi; kötü başladıysa da kötü gider.					
15. Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır; şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.					
16. Aslında şans diye bir şey yoktur.					
17. Hastalıklar çoğunlukla insanların dikkatsizliklerinden kaynaklanır.					
18. Talihsizlik olarak nitelenen durumların çoğu, yetenek eksikliğinin, ihmalin, tembelliğin ve benzeri nedenlerin sonucudur.					
19. İnsan, yaşamında olabilecek şeyleri kendi kontrolü altında tutabilir.					
20. Çoğu durumda yazı-tura atarak da isabetli kararlar verilebilir.					
21. İnsanın ne yapacağı konusunda kararlı olması, kadere güvenmesinden daima iyidir.					
22. İnsan fazla bir çaba harcamasa da karşılaştığı sorunlar kendiliğinden çözülür.					

	Hiç Uygun Değil	Pek Uygun Değil	Uygun	Oldukça Uygun	Tamamen Uygun
23. Çok uzun vadeli planlar yapmak her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü birçok şey zaten iyi ya da kötü şansa bağlıdır.					
24. Birçok hastalık insanı yakalar ve bunu önlemek mümkün değildir.					
25. İnsan ne yaparsa yapsın, olabilecek kötü şeylerin önüne geçemez.					
26. İnsanın istediğini elde etmesinin talihle bir ilgisi yoktur.					
27. İnsan kendisini ilgilendiren birçok konuda kendi başına doğru kararlar alabilir.					
28. Bir insanın başına gelenler, temelde kendi yaptıklarının sonucudur.					
29. Halk yeterli çabayı gösterse siyasal yolsuzlukları ortadan kaldırabilir.					
30. Şans ya da talih hayatta önemli bir rol oynamaz.					
31. Sağlıklı olup olmamayı belirleyen esas şey insanların kendi yaptıkları ve alışkanlıklarıdır.					
32. İnsan kendi yaşamına temelde kendisi yön verir.					
33. İnsanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur.					
34. İnsanlarla yakın ilişkiler kurmak, tesadüflere değil, çaba göstermeye bağlıdır.					
35. İnsanın hastalanacağı varsa hastalanır; bunu önlemek mümkün değildir.					
36. İnsan bugün yaptıklarıyla gelecekte olabilecekleri değiştirebilir					
37. Kazalar, doğrudan doğruya hataların sonucudur.					
38. Bu dünya güç sahibi birkaç kişi tarafından yönetilmektedir ve sade vatandaşın bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur.					
39. İnsanın dini inancının olması, hayatta karşılaşacağı birçok zorluğu daha kolay aşmasına yardım eder.					
40. Bir insan istediği kadar akıllı olsun, bir işe başladığında şansı yaver gitmezse başarılı olamaz.					
41. İnsan kendine iyi baktığı sürece hastalıklardan kaçınabilir.					
42. Kaderin insan yaşamı üzerinde çok büyük bir rolü vardır.					
43. Kararlılık bir insanın istediği sonuçları almasında en önemli etkidir.					
44. İnsanlara doğru şeyi yaptırmak bir yetenek işidir; şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.					
45. İnsan kendi kilosunu, yiyeceklerini ayarlayarak kontrolü altında tutabilir.					
46. İnsanın yaşamının alacağı yönü, çevresindeki güç sahibi kişiler belirler.					
47. Büyük ideallere ancak çalışıp çabalayarak ulaşılabilir.					

EK-6 (ÖMÖ)

Aşağıda insanların kendi ölümlerini betimlemek için kullandıkları mecazlar ya da imgeler sıralanmıştır. Sizden istenilen, her birini okuyup bu mecazların ya da imgelerin **sizin kendi ölümünüze verdiğiniz anlamı** ne kadar tanımladığınızı belirtmenizdir. Bunun için de her ifadenin karşısındaki seçeneklerden sizin görüşünüzü yansıtan kutucuğa bir (X) işareti koymanız yeterlidir. Kendi görüşünüzü yansıtmak için lütfen aşağıdaki ölçek sistemini kullanınız.

- 1**= Kendi ölümümle ilgili düşüncelerimi hiçbir şekilde yansıtmıyor.
2=Kendi ölümümle ilgili düşüncelerimi yeterince iyi tanımlamıyorum.
3=Kendi ölümümle ilgili düşüncelerimi ne tanımlıyor ne de tanımlamıyorum.
4=Kendi ölümümle ilgili düşüncelerimi belirli bir derecede tanımlıyorum.
5=Kendi ölümümle ilgili düşüncelerimi oldukça iyi tanımlıyorum.

Lütfen aşağıda listelenen **HERBİR MECAZ**ı ya da **İMGEYİ** değerlendirin.

Ölümü betimleyen metaforlar ya da imgeler	1 Hiç tanımlamıyorum	2	3	4	5 Oldukça iyi tanımlıyorum
1. Kara bir deliktir.	1	2	3	4	5
2. Kalın bir sistir.	1	2	3	4	5
3. Huzurlu bir bahçedir.	1	2	3	4	5
4. Işıltılı bir melektir.	1	2	3	4	5
5. Ateşin içine düşmektir.	1	2	3	4	5
6. Gri bir boşluktur.	1	2	3	4	5
7. Teselli eden bir koruyucudur.	1	2	3	4	5
8. Hak edilmiş bir tatlıdır.	1	2	3	4	5
9. Yüksek bir taş duvardır.	1	2	3	4	5
10. Mükemmel bir maceradır.	1	2	3	4	5
11. Çirkin bir canavardır.	1	2	3	4	5
12. Minnet dolu bir hoşça kaldır.	1	2	3	4	5
13. Bir çekiç darbesidir.	1	2	3	4	5
14. Ailenin yeniden bir araya gelmesidir.	1	2	3	4	5
15. Yeni bir deneyimdir.	1	2	3	4	5
16. Bir uçurumdan düşüştür.	1	2	3	4	5
17. Dağın zirvesinde aydınlık bir sabaktır.	1	2	3	4	5
18. Boş bir yataktır.	1	2	3	4	5
19. Durgun bir sudur.	1	2	3	4	5
20. Yeni bir hayatın başlangıcıdır.	1	2	3	4	5
21. Beyaz bir buluttur.	1	2	3	4	5
22. Portakal ağacı olmaktır.	1	2	3	4	5
23. Kızgın bir kazandır.	1	2	3	4	5

Ölümü betimleyen metaforlar ya da imgeler	1 Hiç tanımlamıyor	2	3	4	5 Oldukça iyi tanımlıyor
24. Kilitli bir odadır.	1	2	3	4	5
25. Bir çıkmaz sokaktır.	1	2	3	4	5
26. Yemyeşil bir ormandır.	1	2	3	4	5
27. Bir bebeğin doğumudur.	1	2	3	4	5
28. Soğuk bir tüneldir.	1	2	3	4	5
29. Okyanusta kaybolmaktır.	1	2	3	4	5
30. Derin bir uykudur.	1	2	3	4	5
31. Geride bırakılan bir izdir.	1	2	3	4	5
32. Bir damla gözyaşıdır.	1	2	3	4	5
33. Soğuk bir gecedir.	1	2	3	4	5
34. Kapalı bir perdedir.	1	2	3	4	5
35. Çift taraflı bir madalyondur.	1	2	3	4	5
36. Bol meyveli bir ağaçtır.	1	2	3	4	5
37. Bir kapının diğer tarafıdır.	1	2	3	4	5
38. Yalnız çıkılan bir yolculuktur.	1	2	3	4	5
39. Satranç taşlarının aynı kutuya toplanmasıdır.	1	2	3	4	5
40. Işıkları söndürmektir.	1	2	3	4	5
41. Acı bir meyvedir.	1	2	3	4	5
42. Sonsuz bir denizdir.	1	2	3	4	5
43. Dengeye ulaşmaktır.	1	2	3	4	5
44. Mahkemedir.	1	2	3	4	5
45. Bir beyazlıktır.	1	2	3	4	5
46. Serin bir akarsudur.	1	2	3	4	5
47. Bakmaktan kaçınmadığımız bir aynadır.	1	2	3	4	5
48. Bir şifreyi çözmektir.	1	2	3	4	5
49. Eve dönüştür.	1	2	3	4	5
50. Bir rüyadan uyanmaktır.	1	2	3	4	5
51. Bir kelebeğin kozadan çıkmasıdır.	1	2	3	4	5
52. Kalabalık bir otobüs durağıdır.	1	2	3	4	5
53. Yarıda bırakılan bir yemektir.	1	2	3	4	5
54. Bir bilgisayar oyununda seviye atlamaktır.	1	2	3	4	5